



**SOSYAL BİLGİLER LİSANS PROGRAMININ
ÖĞRETMEN ADAYLARININ
AFET BİLİNCİNE KATKISI**

Merve SARI

Yüksek Lisans

Eskişehir, 2025

**SOSYAL BİLGİLER LİSANS PROGRAMININ ÖĞRETMEN ADAYLARININ
AFET BİLİNCİNE KATKISI**

Merve SARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı

Danışman: Doç. Dr. Sercan BURSA

Anadolu

Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Haziran 2025

Eskişehir

JÜRI VE ENSTİTÜ ONAYI



ÖZET

SOSYAL BİLGİLER LİSANS PROGRAMININ ÖĞRETMEN ADAYLARININ AFET BİLİNCİNE KATKISI

Merve SARI

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Haziran 2025

Danışman: Doç. Dr. Sercan BURSA

Bu araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği lisans programının öğretmen adaylarının afet bilinci düzeyine olan katkısını ortaya koymaktır. Bu bağlamda, öğretmen adaylarının lisans sürecinde edindikleri bilgi ve deneyimlerin afet bilinci gelişimine olan etkisi araştırılmıştır. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden temel nitel araştırma deseni ile yürütülmüştür. Çalışma grubu, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği lisans programında öğrenim gören 10 son sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. Görüşmelerde veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmen adaylarının afet bilincine ilişkin farkındalıklarının genel olarak olumlu düzeyde olduğu belirlenmiştir. Katılımcılar, bazı derslerin afet konusundaki bilgi düzeylerini artırmada etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak uygulamaya dönük yeterli deneyim kazanamadıkları, afet eğitiminin programda daha bütüncül ve uygulamalı biçimde yer alması gerektiği yönünde ortak görüş bildirmişlerdir. Bu doğrultuda, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği lisans programında afet eğitiminin yalnızca teorik içeriklerle sınırlı kalmaması; uygulamalı etkinlikler, tatbikatlar ve saha çalışmalarıyla desteklenerek güçlendirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Afet bilinci, sosyal bilgiler eğitimi, öğretmen adayları, afet yönetimi

ABSTRACT

THE CONTRIBUTION OF THE SOCIAL STUDIES TEACHER EDUCATION PROGRAM TO PROSPECTIVE TEACHERS' DISASTER AWARENESS

Merve SARI

Department of Turkish and Social Sciences Education

Social Studies Education Program

Graduate School of Anadolu University, June 2025

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Sercan BURSA

The aim of this study is to investigate the contribution of the Social Studies Teacher Education undergraduate program to the disaster awareness levels of prospective teachers. In this context, the study examines the impact of the knowledge and experiences gained by pre-service teachers during their undergraduate education on the development of disaster awareness. The research was conducted using a basic qualitative research design. The study group consisted of 10 senior students enrolled in the Social Studies Teacher Education program at Anadolu University. Data were collected through semi-structured interview forms and analyzed using the descriptive analysis method. The findings of the study indicate that the participants generally have a positive level of disaster awareness. The participants stated that certain courses were effective in increasing their knowledge of disaster-related topics. However, they emphasized that they lacked sufficient practical experience and highlighted the need for disaster education to be incorporated into the program in a more comprehensive and practice-based manner. In this regard, it is recommended that disaster education within the Social Studies Teacher Education undergraduate program should not remain limited to theoretical content, but should be strengthened through practical activities, drills, and fieldwork.

Keywords: Disaster awareness, social studies education, prospective teachers, environmental education, disaster management,

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “Bilimsel İntihal Tespit Programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

(Merve SARI)

STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES

I hereby truthfully declare that this thesis/dissertation is an original work prepared by me; that I have behaved in accordance with the scientific ethical principles and rules throughout the stages of preparation, data collection, analysis and presentation of my work; that I have cited the sources of all the data and information that could be obtained within the scope of this study, and included these sources in the references section; and that this study has been scanned for plagiarism with “Scientific Plagiarism Detection Program” used by Anadolu University, and that “it does not have any plagiarism” whatsoever. I also declare that, if a case contrary to my declaration is detected in my work at any time, I hereby express my consent to all the ethical and legal consequences that are involved.

Merve SARI

TEŞEKKÜR

Bu tezin hazırlanma sürecinde manevi ve akademik olarak desteklerini esirgemeyen birçok değerli kişiye teşekkür etmek isterim.

Öncelikle, tez çalışmam boyunca bilgi, deneyim ve yol göstericiliğiyle bana rehberlik eden, her aşamada sabırla destek veren değerli danışmanım Doç. Dr. Sercan BURSA' ya en içten teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmam süresince görüşmelerimi büyük bir içtenlikle kabul eden, zaman ayırarak katkı sağlayan değerli sosyal bilgiler öğretmen adaylarına da ayrıca teşekkür ederim. Onların samimi paylaşımları, çalışmamın derinliğini artırmıştır.

Tez sürecine olan değerli katkılarından dolayı Prof. Dr. Tuba Çengelci KÖSE ve Doç. Dr. Önder ERYILMAZ hocalarıma da ayrıca teşekkür ederim. Verdikleri destek ve yönlendirmeler, çalışmamın gelişmesinde önemli rol oynamıştır.

Eğitim hayatım boyunca yanımda olan, desteğini her zaman hissettiğim aileme minnettarım. Özellikle bu yoğun süreçte sabrıyla ve sevgisiyle bana güç veren eşim Mehmet Fatih SARI' ya ve oğlum Tuğrul'a sonsuz teşekkür ederim.

Son olarak, birlikte öğrenmenin ve paylaşmanın kıymetini bana her zaman hissettiren değerli hocalarıma ve arkadaşlarıma da teşekkür ederim. Bu çalışmanın, afet bilinci konusunda farkındalık yaratmaya ve alana katkı sağlamaya vesile olmasını temenni ederim.

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI

Bu tezi hazırlarken ChatGPT üretken yapay zekâ programlarından destek aldığımı beyan ederim. Tezin hazırlığı aşamasında üretken yapay zekâ programlarından çeviri, bilimsel makale desteği aldım. Üretken yapay zekâ programlarından aldığım bilgilerin doğruluğunu kontrol ettiğimi bildiririm.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Merve SARI

DECLARATION OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE USAGE

I declare that I received support from generative artificial intelligence programs ChatGPT while preparing this thesis. I have received support from generative artificial intelligence programs language translation, access to scientific articles during the preparation of the thesis. I declare that I have checked the accuracy of the information I received from generative artificial intelligence programs.

I also declare that, if a case contrary to my declaration is detected in my work at any time, I hereby express my consent to all the ethical and legal consequences that are involved.



Merve SARI

İÇİNDEKİLER

BAŞLIK SAYFASI	ii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vii
STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES.....	vii
ÖN SÖZ /TEŞEKKÜR	viii
ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI	ix
DECLARATION OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE USAGE ..	x
İÇİNDEKİLER.....	xii
TABLolar DİZİNİ	xv
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xvi
GÖRSELLER DİZİNİ.....	xvii
SİMGELER DİZİNİ.....	xv
KISALTMALAR DİZİNİ	xviii
1 GİRİŞ	1
1.1. Sosyal Bilgiler	1
1.1.1 Sosyal Bilgilerin Tanımı	2
1.1.2 Sosyal Bilgilerin Önemi.....	3
1.1.3 Sosyal Bilgilerin Amaçları.....	5
1.2. Afet Tanımı.....	8
1.3. Afet Türleri.....	9
1.4.Afet Bilinci.....	13
1.5.Afet Eğitimi.....	14
1.5.1 Afet Eğitiminin Tanımı ve Kapsamı.....	17

1.5.2. Afet Eğitiminde Öğretmen ile Öğrencilerin Rol ve Sorumlulukları.....	19
1.5.3 Afet Eğitiminin Katkıları.....	20
1.5.4. Afet Eğitiminin Sınırlılıkları.....	21
1.5.5. Sosyal Bilgiler Dersinde Afet Eğitimi.....	23
1.5.6. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Afet Eğitimi.....	25
1.5.7. 2023 Programı.....	25
1.5.8. 2024 Maarif Modeli.....	26
1.5.9 Sosyal Bilgiler Öğretmen Yetiştirme.....	26
1.5.10. Sosyal Bilgiler Lisans Programında Afet Eğitimi.....	28
1.6. SORUN.....	31
1.7. AMAÇ.....	32
1.8. ÖNEM.....	32
1.9. VARSAYIMLAR.....	34
1.10. SINIRLILIKLAR.....	34
1.11. TANIMLAR.....	35
2. ALAN YAZIN.....	39
3. YÖNTEM.....	47
3.1 Araştırmanın Modeli.....	47
3.2 Katılımcılar.....	47
3.3 Veri Toplama Aracı.....	50
3.4 Veri Analizi.....	52
3.4.1 Verilerin Kodlanması.....	52
3.4.2 Temaların Oluşturulması.....	52
3.4.3 Bulguların Tanımlanması ve Yorumlanması.....	53
3.4.4 Geçerlik ve Güvenirliğin Sağlanması.....	53
3.4.5 Etik ve İnanırcılık.....	53
4 BULGULAR.....	55
4.1 Afet Bilinci Tanımlaması.....	55
4.2 Afete Hazırlık Özyeterlik Düzeyi.....	58
4.3 Afet Bilincine Üniversite Eğitiminin Katkısı.....	61
4.4 Sosyal Bilgiler Lisans Programının Afet Bilincine Katkısı.....	63
4.5 Sosyal Bilgiler Lisans Programını Geliştirilmesi Beklenen Yanları.....	66

4.6 Toplumsal Bilinç Oluşturmada Afetlere Karşı Hazırlıklı Olmanın Önemi...	68
4.7 Sosyal Bilgiler Lisans Programına İlişkin Afet Bilinci Eğitimi Önerileri.....	70
4.8 Derslerde Kullanılabilecek Materyaller.....	74
4.9 Genel Öneriler.....	78
5 SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	81
5.1Sonuç.....	81
5.1.1 Afet Bilinci Tanımlamasına İlişkin Sonuçlar.....	81
5.1.2 Afete Hazırlık Özyeterlik Düzeyine İlişkin Sonuçlar.....	81
5.1.3 Afet Bilincine Üniversite Eğitiminin Katkısına İlişkin Sonuçlar.....	81
5.1.4 Sosyal Bilgiler Lisans Programının Afet Bilincine Katkısına İlişkin Sonuçlar.....	82
5.1.5 Sosyal Bilgiler Lisans Programının Geliştirilmesi Beklenen Yanlarına İlişkin Sonuçlar.....	82
5.1.6 Toplumsal Bilinç Oluşturmada Afetlere Karşı Hazırlıklı Olmanın Önemine İlişkin Sonuçlar.....	82
5.1.7 Sosyal Bilgiler Lisans Programında Afet Bilinci Önerilerine İlişkin Sonuçlar.....	83
5.1.8 Derslerde Kullanılabilecek Materyallere İlişkin Sonuçlar.....	83
5.1.9 Genel Önerilere İlişkin Sonuçlar.....	84
5.2 Tartışma	85
5.3 Öneriler.....	87
KAYNAKÇA.....	89
EKLER.....	94
EK1 Görüşme soruları.....	94
EK2 Gönüllü katılım formu.....	95
EK3 Etik kurul izin belgesi.....	97

ÖZ GEÇMİŞ.....	98
-----------------------	-----------



TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1.1 Sosyal bilgiler öğretim programı kazanım tablosu..... 28

Tablo 2.1 Katılımcıların kişisel özellikleri tablosu..... 40



ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1. Afet bilincine ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı.....	44
Şekil 2. Afet bilinci tanımlamasına ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı.....	45
Şekil 3. Afete hazırlık özyeterlik düzeyine ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı.....	48
Şekil 4. Afet bilincine üniversite eğitiminin katkısına ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı.....	51
Şekil 5. Sosyal bilgiler lisans programının afet bilincine katkısına ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı.....	54
Şekil 6. Sosyal bilgiler lisans programının geliştirilmesi gereken yanlarına ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı.....	57
Şekil 7. Toplumsal bilinç oluşturmada afetlere karşı hazırlıklı olmanın önemine ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı.....	59
Şekil 8. Yapılabilecek eğitim ve uygulamalara yönelik önerilere ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı.....	66
Şekil 9. Derslerde kullanılabilecek materyallere ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı.....	71
Şekil 10. Genel önerilere ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı.....	75

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 1.1 Türkiye deprem tehlike haritası.....	9
Görsel 1.2 Jeolojik afetler.....	11



KISALTMALAR DİZİNİ

MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TEMA Vakfı	: Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AKUT	: Arama Kurtarma Derneği
UNISDR	: (United Nations International Strategy for Disaster Reduction) Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Uluslararası Stratejisi
UNESCO	:(United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
NCSS	: (National Council for the Social Studies) Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi
ISDR	: (International Strategy for Disaster Reduction) Afet Riskini Azaltma Uluslararası Stratejisi
IFRC	: (International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies) Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu
YÖK	: Yükseköğretim Kurumu

1 GİRİŞ

1.1.Sosyal Bilgiler

1.1.1Sosyal Bilgilerin Tanımı

Sosyal Bilgiler, bireylerin yaşadıkları çevreyi anlamlandırmalarını, toplumsal olaylara eleştirel bir bakışla yaklaşmalarını ve yerel, ulusal ve küresel düzeyde aktif vatandaşlar olarak rollerini fark etmelerini amaçlayan disiplinler arası bir eğitim alanıdır. Bu ders, bireylerin toplumsal yaşamın dinamiklerini kavrayabilmeleri için tarih, coğrafya, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, siyaset bilimi ve vatandaşlık eğitimi gibi pek çok sosyal bilim dalını bir arada harmanlar. Böylece öğrencilere hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sorunlara çözüm üretme, toplumsal süreçlere katkı sunma ve yaşadığı çevreye karşı sorumluluk alma gibi beceriler kazandırır.

Amerikan Sosyal Bilgiler Derneği'nin (NCSS, 2010) tanımına göre, Sosyal Bilgiler, bireylerin zaman ve mekân içindeki toplulukları, bireyleri, kurumları ve sistemleri inceleyerek geçmişle bugün arasında bağ kurmalarına ve bu bağlamda geleceği daha sağlıklı değerlendirmelerine olanak tanıyan bir öğretim alanıdır. Bu yaklaşım bireylerin sadece bilgi edinmelerini değil, aynı zamanda bu bilgileri yaşantıya aktarmalarını da hedefler. Sosyal Bilgiler eğitimi bu yönüyle, bireyin yaşamla kurduğu ilişkiyi anlamlandırmasına, çok yönlü düşünme becerisi kazanmasına ve yaşadığı toplumun bir parçası olarak hak, özgürlük ve sorumluluklarını içselleştirmesine yardımcı olur.

Sosyal Bilgiler dersi, ilerlemeci eğitim anlayışının önde gelen temsilcilerinden John Dewey ve James Harvey Robinson'un fikirlerinden oldukça etkilenmiş bir yapıya sahiptir. Dewey'in "öğrencinin yaşantısından öğrenme" ilkesi, Sosyal Bilgiler eğitiminin temeline yerleştirilmiş; bireyin toplumsal yaşantılar yoluyla öğrenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu anlayış doğrultusunda Sosyal Bilgiler, yalnızca bilgi aktarımına dayalı bir ders değil, öğrencinin aktif katılımını ve deneyim yoluyla öğrenmesini hedefleyen bir yapı kazanmıştır. Bu yaklaşım aynı zamanda bireylerin demokratik değerlere sahip çıkmasını, eleştirel düşünmesini, farklı görüşlere saygı duymasını ve karar alma süreçlerine katılım göstermesini destekler. Louisiana Council for the Social Studies (1993), Sosyal Bilgiler eğitimi demokratik bir toplum için vatandaşlık eğitiminin temel aracı olarak değerlendirmiştir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersi, yalnızca akademik bir

alan değil, aynı zamanda toplumu şekillendiren bireylerin yetiştirildiği bir yaşam becerisi alanıdır.

Sosyal Bilgiler alan yazınında farklı tanımlar bulunmaktadır. Sönmez'e göre, Sosyal Bilgiler "toplumsal gerçeklerin kanıtlanması ve ilişkilendirilmesi süreciyle elde edilen bilgilerdir." Bu tanım, Sosyal Bilgiler'in bilimsel bir temele dayandığını ve ele alınan bilgilerin yalnızca ezberlenmek için değil, analiz edilerek ve kanıtlarla ilişkilendirilerek öğrenilmesi gerektiğini ortaya koyar. Doğanay ise Sosyal Bilgiler'i insanların ve insan yaşamlarının çok disiplinli ve disiplinler arası bir yaklaşımla incelendiği bir alan olarak tanımlar. Bu bakış açısı, Sosyal Bilgiler'in yalnızca belirli bir bilim dalına değil, sosyal bilimlerin tamamına dayandığını ve bu çok boyutlu yapısının dersin zenginliğini artırdığını vurgular. Sosyal Bilgiler'in bu bütüncül yapısı, onun hem eşsiz hem de hayati bir ders olmasını sağlar.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) 2005 tarihli Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda, dersin kapsamı şu şekilde açıklanmıştır:

"Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir."

Bu tanım, Sosyal Bilgiler'in sadece bilgi veren bir ders olmadığını; bireyin kimlik inşasına, vatandaşlık sorumluluğuna, çevresine duyarlılığına ve tarihsel bilincine doğrudan katkı sunduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle bireyin geçmişi anlamlandırarak bugünü değerlendirmesi ve geleceğe dair sağlıklı projeksiyonlar yapabilmesi için Sosyal Bilgiler eğitimi önemli bir işlev üstlenmektedir. Bu süreçte öğrenciler yalnızca "ne olmuş" sorusunun yanıtını değil, "neden olmuş", "nasıl olmuş", "sonuçları ne olmuş" gibi analitik düşünmeyi teşvik eden sorulara da yanıt ararlar. Bu yönüyle Sosyal Bilgiler eğitimi, öğrencileri düşünmeye, sorgulamaya, araştırmaya ve sorumluluk almaya teşvik eden yapısıyla çağdaş eğitimin temel taşlarından biridir.

1.1.2.Sosyal Bilgilerin Önemi

Sosyal Bilgiler dersi, bireylerin toplumsal yaşamı anlamlandırılmaları, toplumsal olaylara karşı duyarlılık geliştirmeleri ve demokratik bir toplumun bilinçli üyeleri olarak yetişmeleri açısından temel bir eğitim alanıdır. Bu ders yalnızca bilgi aktarımı sağlamaz; aynı zamanda bireyin çevresiyle kurduğu ilişkiyi sorgulayan, hak ve sorumluluklarını fark eden, yaşadığı toplumun bir parçası olarak bilinçli kararlar verebilen bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Sosyal Bilgiler eğitiminin nihai hedefi, bireylerin yerel, ulusal ve küresel düzeyde topluma katkı sunabilen, aktif, sorgulayıcı ve çözüm odaklı vatandaşlar haline gelmeleridir.

Disiplinler arası yapısıyla öne çıkan bu ders; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, psikoloji ve siyaset bilimi gibi sosyal bilim dallarından beslenerek bireylerin çok boyutlu düşünme becerilerini geliştirir. Bu yönüyle öğrenciler, geçmişte yaşanan olaylardan hareketle günümüzü değerlendirme, geleceğe ilişkin çıkarımlarda bulunma ve toplumsal sorunlara duyarlı çözüm önerileri sunma becerisi kazanırlar. Doğanay (2008) bu yapıyı, Sosyal Bilgiler dersinin yalnızca geçmişi öğretmekle kalmayıp bireylere yaşadıkları dünyayı anlamlandırma gücü kazandıran dinamik bir öğrenme alanı olarak tanımlamaktadır.

Sosyal Bilgiler eğitimi, demokratik toplum düzeninin sürdürülebilirliği için gerekli olan birey niteliklerini kazandırmada önemli bir rol oynar. Öğrencilerin insan haklarına saygılı, kültürel çeşitliliğe açık, farklı görüşlere hoşgörülü bireyler olarak yetişmeleri; bu dersin temel hedeflerinden biridir. Aynı zamanda toplumsal yaşamın temel dinamikleri olan adalet, eşitlik, özgürlük, sorumluluk ve katılım gibi değerler de bu dersin içeriğinde yer alır. Bu değerler sayesinde bireylerin hem kendi yaşamlarına hem de toplumun bütününe katkı sunabilecek bir donanıma sahip olmaları hedeflenmektedir (NCSS, 2010; MEB, 2018).

Günümüz dünyasında hızla artan çevresel, ekonomik ve sosyal krizler; bireylerin yalnızca akademik bilgiyle değil, aynı zamanda değer temelli bir bakış açısıyla yetişmesini zorunlu kılmaktadır. Küresel iklim değişikliği, doğal afetler, göç, gelir adaletsizliği, savaşlar ve toplumsal kutuplaşma gibi sorunlar, bireylerin toplumsal olayları çok yönlü değerlendirebilmesini gerektirmektedir. Sosyal Bilgiler dersi, bu sorunlara karşı öğrencilerde farkındalık geliştirmeyi, onları yalnızca bilgiyle donatmakla kalmayıp

çözüm odaklı düşünmeye sevk etmeyi amaçlar. Böylece öğrenciler, içinde yaşadıkları toplumun sorunlarını anlayan ve bu sorunlara duyarlı bireyler olarak yetişirler.

Sosyal Bilgiler eğitimi yalnızca geçmişî öğretmeye yönelik bir tarihsel hafıza aktarımı değildir. Aynı zamanda bireyin yaşadığı çevreyle nasıl bir ilişki kuracağına dair bir yol haritası sunar. Doğal afetler, çevre kirliliği, sürdürülebilir kalkınma, toplumsal eşitsizlikler gibi güncel ve hayati konular dersin kapsamı içerisinde değerlendirilerek öğrencilerin bilinç düzeylerinin artırılması hedeflenmektedir (Öztürk, 2021). Bu yönüyle Sosyal Bilgiler, bireyde sadece bilişsel gelişimi değil; duyuşsal ve sosyal gelişimi de destekleyen çok yönlü bir eğitim alanı olarak öne çıkar.

Sosyal Bilgiler dersi aynı zamanda toplumsal uyumun, dayanışmanın ve birlikte yaşam kültürünün gelişmesine katkı sunar. Öğrencilerin kendi kimliklerini inşa etmeleri, farklı kültürleri tanımaları, küresel vatandaşlık bilinci kazanmaları ve içinde bulundukları toplumun bir parçası olduklarını hissetmeleri, bu dersin sunduğu öğrenme ortamlarıyla desteklenir. Böylece öğrenciler yalnızca bireysel değil; toplumsal sorumluluk bilinciyle hareket eden bireyler hâline gelirler.

Dahası, Sosyal Bilgiler eğitimi; çevreyle barışık, doğaya duyarlı ve sürdürülebilir yaşam anlayışına sahip bireylerin yetişmesine de katkı sağlar. Çevreye karşı duyarlılık, doğal kaynakların korunması, afetlere karşı hazırlıklı olma ve ekolojik denge gibi konular, Sosyal Bilgiler dersinin içerdiği çevresel bilinç eğitiminin önemli parçalarıdır. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler eğitimi, sadece insan-insan ilişkilerini değil; insan-doğa ilişkisini de odağına alarak bütüncül bir vatandaşlık anlayışını besler.

Sonuç olarak Sosyal Bilgiler dersi, bireylerin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde topluma dahil olmalarını sağlayan; bilgi, beceri, değer ve tutum kazandıran çok yönlü bir öğrenme alanıdır. Bu ders, bireyleri yalnızca akademik başarıya değil, aynı zamanda toplumsal sorumluluğa, çevresel duyarlılığa ve etik değerlere sahip bireyler olarak hayata hazırlar. Bu yönüyle Sosyal Bilgiler eğitimi, 21. yüzyılın karmaşık ve çok katmanlı toplumsal yapısında yol gösterici bir rehber ve günümüz vatandaşlık eğitiminin temel yapı taşı olarak değerlendirilmelidir.

Sosyal Bilgiler eğitiminin değer, bilgi ve beceri temelli yapısı, bireylerin toplumsal olaylara duyarlı bir şekilde yaklaşmalarını sağlarken; aynı zamanda yaşanabilecek kriz

durumlarına karşı hazırlıklı olmalarına da katkıda bulunur. Bu noktada, özellikle doğal afetler gibi öngörülemeyen ve yıkıcı etkiler doğurabilen olaylara karşı bireylerin bilinç düzeylerinin artırılması, Sosyal Bilgiler dersinin çağdaş sorumluluklarından biri hâline gelmiştir. Afetlerin bireyler ve toplumlar üzerindeki fiziksel, sosyal ve psikolojik etkileri göz önüne alındığında; bireylerin sadece bilgi sahibi olması yeterli değildir. Aynı zamanda bu bilgileri davranışa dönüştürmeleri, toplumsal dayanışma içinde hareket edebilmeleri ve kriz anlarında doğru tepkiler verebilmeleri gerekmektedir. İşte bu noktada Sosyal Bilgiler eğitimi, bireylere afet bilincini kazandırmada önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Afetlere karşı bilinçli bireyler yetiştirmek, sadece bireysel güvenliği değil, toplumsal direnci de artıracığından, afet eğitiminin Sosyal Bilgiler öğretim programlarında yer alması artık bir tercih değil, bir gereklilik olarak değerlendirilmelidir.

1.1.3.Sosyal Bilgilerin Amaçları

Sosyal Bilgiler dersi, bireylerin toplumsal yaşamda etkin ve bilinçli bir şekilde rol almalarını sağlamak üzere yapılandırılmış çok yönlü bir öğretim alanıdır. Bu ders, yalnızca bilgi aktarımını değil; aynı zamanda bireylerin değerler sistemi içinde düşünmelerini, yaşadıkları çevreyle etkileşim kurmalarını ve toplumsal sorumluluk duygusu geliştirmelerini amaçlar. Sosyal Bilgiler eğitiminin temel amacı, öğrencilerin iyi bir vatandaş olarak yetişmesini sağlamak, demokratik ilkelere bağlı bireyler olmalarını desteklemek ve insan haklarına saygılı, eleştirel düşünen, çözüm üretebilen, karar verme süreçlerine aktif katılım sağlayabilen bireyler yetiştirmektir (Doğanay, 2008; Öztürk, 2021).

Bu bağlamda Millî Eğitim Bakanlığı'nın (MEB, 2024) yayımladığı öğretim programında Sosyal Bilgiler dersine oldukça geniş ve çok boyutlu amaçlar yüklenmiştir. Bu amaçlar bireylerin hem bilgi düzeylerini hem de değer ve beceri gelişimlerini kapsayan bütüncül bir yaklaşım çerçevesinde belirlenmiştir. Programın genel çerçevesine göre Sosyal Bilgiler dersinin başlıca hedefleri şunlardır:

- Öğrencilere tarihsel bilinç kazandırarak geçmişte yaşanan olayları bugünün toplumsal yapısıyla ilişkilendirebilme becerisi geliştirmek,

- Coğrafi bilgi ve mekânsal farkındalık yoluyla bireyin çevresine duyarlılığını artırmak, yaşadığı çevreyi anlamlandırmasını sağlamak,
- Toplumsal olayları sadece yüzeysel olarak değil, çok yönlü analiz edebilme ve değerlendirebilme yetisi kazandırmak,
- Hak, adalet, sorumluluk gibi temel vatandaşlık değerlerini içselleştirmiş bireyler yetiştirmek,
- Eleştirel düşünme, karar verme, problem çözme, araştırma ve iletişim gibi üst düzey bilişsel ve sosyal becerileri geliştirmek,
- Çevre bilinci ve sürdürülebilir kalkınma farkındalığı kazandırmak; özellikle doğal afetler gibi çevresel tehditlere karşı hazırlıklı bireyler oluşturmak,
- Yerel, ulusal ve küresel düzeyde aktif vatandaşlık bilinci oluşturarak bireylerin toplumsal hayata daha bilinçli şekilde katılmalarını sağlamak.

Sosyal Bilgiler eğitimi, bu kapsamlı amaçlar doğrultusunda öğrencilerin hem bireysel hem de toplumsal yönlerini geliştiren bütüncül bir yaklaşıma sahiptir. Bireyler, bu eğitim sayesinde yalnızca tarihsel ve coğrafi bilgi edinmekle kalmaz, aynı zamanda bu bilgileri yaşantılarıyla ilişkilendirerek sosyal farkındalık ve sorumluluk duygusu kazanırlar.

Dersin bu yönü, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda belirtilen Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçlarıyla da örtüşmektedir. Bu çerçevede, Sosyal Bilgiler dersi aracılığıyla öğrencilerin;

- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen, sorumluluklarını yerine getiren, milli bilince ve evrensel değerlere sahip etkin vatandaşlar olmaları.
- Öğrencilerin kendilerini tanıyan, gelişime açık bireyler olarak toplumsal rollerini fark etmeleri ve toplumsal birliğin sürdürülmesine katkı sağlamaları.
- Öğrencilerin etkili ve olumlu iletişim becerileri geliştirmeleri.
- Öğrencilerin doğal çevreyi ve insan-doğa etkileşimini kavramaları, çevreyi koruma bilinci ve sürdürülebilir yaşam anlayışı geliştirmeleri.
- Öğrencilerin Türkiye'deki afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik çözüm yolları geliştirmeleri ve afet bilinci kazanmaları.
- Öğrencilerin Türkiye'nin bölgesel ve küresel sorunların çözümündeki rolünü kavramaları.

- Öğrencilerin Türk tarihini, kültürünü ve milli değerleri öğrenmeleri, kültürel mirası koruma sorumluluğu kazanmaları.
- Öğrencilerin Türk devlet geleneğini ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş temellerini anlamaları, Atatürk ve Türk milletinin fedakarlıklarını kavrayarak milli birliğin önemini içselleştirmeleri.
- Öğrencilerin Cumhuriyetin sosyal, siyasi ve kültürel katkılarını yorumlamaları ve demokratik katılım süreçlerine aktif şekilde dahil olmaları.
- Öğrencilerin temel ekonomik kavramları anlamaları ve üretim ile milli kalkınma arasındaki ilişkiyi değerlendirmeleri.
- Öğrencilerin bilimsel ve teknolojik gelişmeleri toplumsal değişim ve süreklilik açısından yorumlamaları.
- Öğrencilerin sosyal bilimlerin yöntemlerini kullanarak toplumsal sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirmeleri.
- Öğrencilerin bilişim teknolojilerini etkili kullanmaları ve dijital ortamda güvenlik ve gizlilik bilinci kazanmaları.

Tüm bu hedefler doğrultusunda Sosyal Bilgiler dersi, bireyleri sadece “iyi vatandaş” yapma hedefiyle değil, aynı zamanda değişen ve gelişen dünya koşullarına uyum sağlayabilen, dönüşümün öznesi olabilen bireyler olarak yetiştirmeyi de öncelikli hale getirmiştir. Özellikle günümüz dünyasında yaşanan hızlı teknolojik, çevresel ve sosyopolitik değişimlere karşı öğrencilerin 21. yüzyıl becerileri ile donatılması, Sosyal Bilgiler eğitiminin kaçınılmaz bir sorumluluğu hâline gelmiştir (Yazıcı & Kaşlı, 2022). Bu kapsamda dersin sadece bilgi yüklemesi değil; aynı zamanda değer temelli, sorgulayıcı, çözüm üretici ve topluma duyarlı bireylerin yetişmesini sağlayacak bir yapı kazanması, modern eğitimin temel taşlarından biri olarak görülmektedir.

Sosyal Bilgiler dersinin bireylerde toplumsal duyarlılık, çevre bilinci ve sorumluluk duygusu geliştirmeyi hedefleyen bu çok boyutlu yapısı, onu afet bilinci kazandırma açısından da son derece stratejik bir konuma yerleştirmektedir. Özellikle doğal afetlerin giderek daha sık ve yıkıcı şekilde yaşandığı günümüz dünyasında, bireylerin yalnızca akademik bilgiyle değil; aynı zamanda afet risklerini tanıyan, kriz durumlarında doğru davranış sergileyebilen, toplumun güvenliği için sorumluluk alabilen bireyler olarak yetişmeleri büyük önem taşımaktadır. Sosyal Bilgiler eğitiminin amaçları arasında yer

alan çevreye duyarlılık, sürdürülebilir kalkınma ve doğal afet farkındalığı kazanımı, afet bilincinin erken yaşlarda sistemli biçimde kazandırılması için uygun bir zemin sunmaktadır. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersi, yalnızca geçmişi öğretmekle kalmayıp, öğrencilerin afetlere karşı hazırlıklı, bilinçli ve dayanıklı bireyler olarak yetişmelerine de katkı sağlayan bir öğrenme alanı hâline gelmektedir.

1.2.Afet Tanımı

Afetler, doğa, teknoloji ya da insan kaynaklı sebeplerle meydana gelip insan yaşamında, mal varlığında, altyapılarında, çevresinde ve sosyo-ekonomik düzeninde ciddi kesintiler ve tahribatlar oluşturan, bununla birlikte yerel halkın kendi kaynaklarıyla başa çıkma kapasitesini zorlayan ve ulusal ya da uluslararası müdahaleyi gerektiren oldukça yıkıcı ve çok boyutlu olaylar olarak tanımlanmaktadır.

Afetleri meydana getiren tehlike, savunmasızlık, maruz kalma ve kapasite gibi faktörlerin etkileşimi, bu sürecin daha da karmaşık hale gelmesine neden olur (Cutter, 2003; Wisner, vd., 2004). Afet, fiziksel yıkımların yanı sıra sosyal dokuda bozulma, halk sağlığı üzerinde ciddi etkiler, üretim ve hizmetlerin aksaması, zorunlu göçe neden olma, güvenlik ve istikrarın azalması gibi pek çok ikincil ve dolaylı etkiye sahiptir (AFAD, 2020).

Bu bağlamda afet, sadece aniden meydana gelen ve insanları zorlayan fiziksel bir olay değil; aynı anda pek çok sektörü etkileyen, etkileri zaman içinde daha fazla derinleşen ve uzun süre devam eden, oldukça karmaşık ve çok yönlü bir olgudur (Collins, 2009). Dolayısıyla, afetlerin etkilerini en aza indirebilmek ve etkili bir müdahale gerçekleştirebilmek için afet riskini azaltma, hazırlık, müdahale, iyileştirme ve yeniden inşa gibi birbirini tamamlayan süreçleri kapsayan stratejik ve bütüncül yaklaşımların benimsenmesi gerekmektedir (ISDR, 2009).

1.3.Afet Türleri

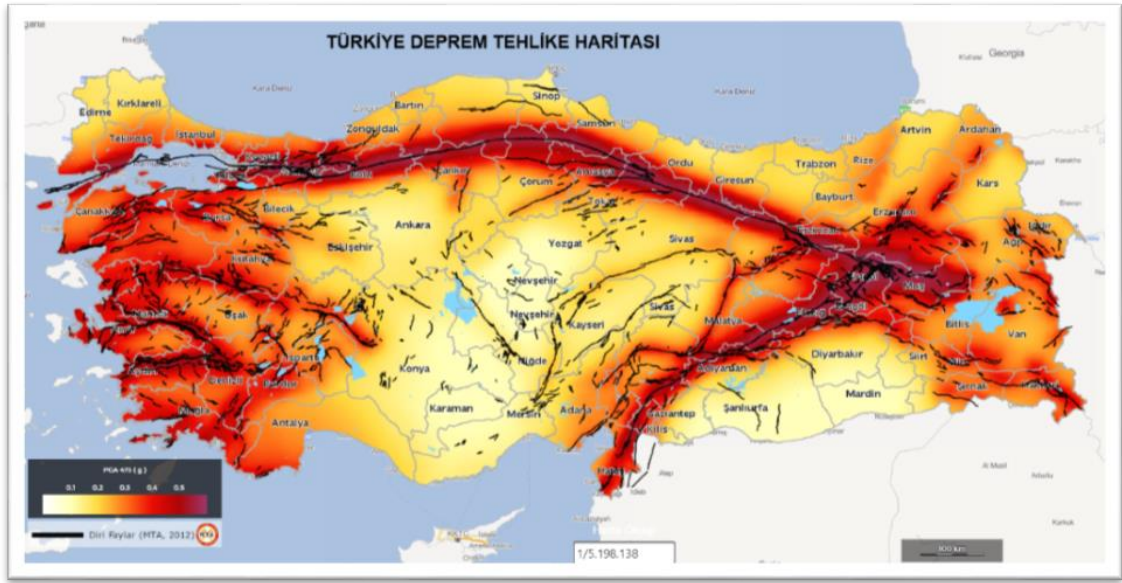
Jeolojik Afetler

- Deprem:
Yer kabuğunda meydana gelen enerji boşalmasıyla ortaya çıkan sarsıntılardır. Fay hatlarındaki hareketlenme, levha çarpışmaları ve yerinde meydana gelen

kırılmalar depreme neden olur (Ersel, 2020).
Etkileri: Binaların yıkılması, altyapının çökmesi, can ve mal kaybı, toprak kaymaları, tsunami gibi ikincil afetleri tetikleme potansiyeli taşır.

Görsel 1.1

Türkiye deprem tehlike haritası



Türkiye, Alp-Himalaya deprem kuşağı üzerinde yer alması sebebiyle depremsel açıdan oldukça aktif ve riskli bir coğrafyada bulunmaktadır (Ersel, 2020; AFAD, 2020). Bu durum, ülke topraklarının yaklaşık %96'sının deprem tehlikesi taşımasına neden olmaktadır (AFAD, 2020).

Anadolu levhası; Avrasya levhası, Arap levhası ve Afrika levhası arasında kalmıştır. Bu levhaların birbirine göre hareketleri, fay hatları boyunca enerji biriktirir ve zaman zaman bu enerjinin ani salınmasıyla deprem meydana gelir (Alexander, 2014).

Türkiye'deki Önemli Fay Hatları:

- Kuzey Anadolu Fay Hattı (KAF): Doğudan batıya yaklaşık 1.500 km boyunca uzanan ve oldukça aktif olan bu fay, Anadolu'da meydana gelen depremlerin yaklaşık %85'inden sorumlu tutulmaktadır (Ersel, 2020).

- Doğu Anadolu Fay Hattı (DAF): Doğu ve güneydoğu kesiminde etkili olan bu fay, daha çok dikey atımlı ve yanal hareket sergilemektedir.
- Batı Anadolu Graben Sistemi: Ege Bölgesi'nde meydana gelen depremlerin çoğu bu graben sistemi içinde meydana gelir (AFAD, 2020).

Tarihsel Önemli Deprem Örnekleri:

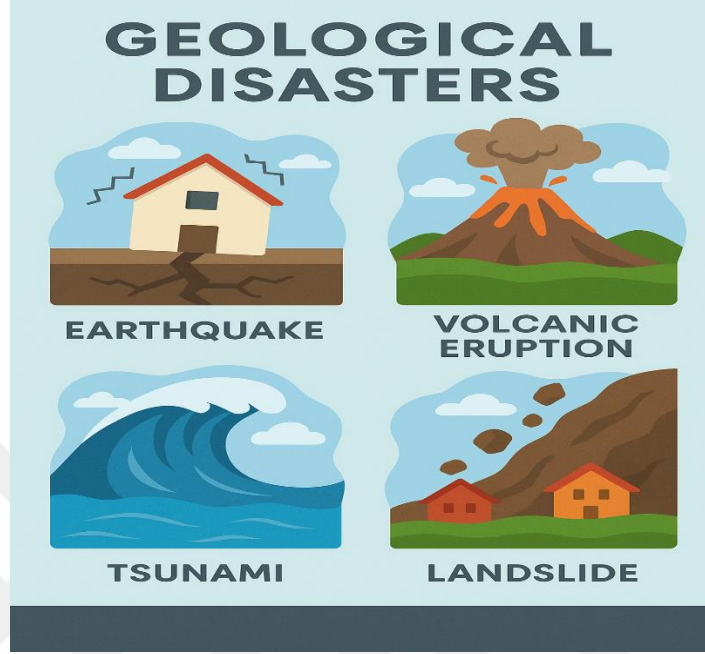
- Erzincan Depremi (1939) — 7.9 büyüklüğünde
- Gölcük Depremi (17 Ağustos 1999) — 7.4 büyüklüğünde
- Düzce Depremi (12 Kasım 1999) — 7.2 büyüklüğünde
- Van Depremleri (23 Ekim ve 9 Kasım 2011) — 7.2 ve 5.6 büyüklüğünde
- Kahramanmaraş Depremleri (6 Şubat 2023) — 7.7 ve 7.6 büyüklüğünde, pek çok can ve mal kaybına neden olmuştur.

Sonuç olarak, deprem, Türkiye'de kaçınılması mümkün olmayan fakat etkilerinin azaltılabileceği bir doğal afettir (Alexander, 2014; Ersel, 2020). Bunun için afet farkındalığının artırılması, depreme dayanıklı binaların inşa edilmesi, tatbikat ve halk eğitimi gibi çalışmalar oldukça önem kazanmaktadır (AFAD, 2020).

- Volkan Patlamasında Meydana Gelen Lav Akışı ve Kül Yağmuru: Magmanın yeryüzüne ulaşmasıyla meydana gelen patlamaların oluşturduğu lav ve kül kütleleri ekosistemleri, tarımı, insan yaşamını ve ulaşımı olumsuz etkiler (Cutter, 2003). *Etkileri:* Orman yangınlarına, tarım arazilerinde verim azalmasına, solunum rahatsızlıklarına ve halkın tahliye zorunluluğuna sebep olabilir.
- Tsunami: Genellikle depremlerin deniz tabanında meydana getirdiği değişimler sonucunda ortaya çıkan büyük dalga hareketlerini temsil eder (Alexander, 2014). *Etkileri:* Kıyılardaki yerleşimleri, limanları ve turistik işletmeleri sular altında bırakarak büyük can ve mal kaybına neden olur.
- Heyelan ve Kaya Düşmesi: Arazinin eğimi, toprak yapısı ve aşırı yağış gibi etkenlerle meydana gelen kütle hareketleridir (Ersel, 2020). *Etkileri:* Yerleşimleri gömebilir, kara ve demir yollarında kesintiler oluşturabilir, tarım arazilerine zarar verir.

Görsel 1.2

Jeolojik afetler



Meteorolojik ve Hidrometeorolojik Afetler

- Sel ve Su Baskınları: Aşırı yağış, kar erimesi ya da baraj taşması gibi sebeplerle meydana gelir (Cutter, 2003).

Etkileri: Ekili arazileri, konutları, altyapıyı ve ulaşımı tahrip edip can ve mal kaybına yol açabilir.

- Fırtınalar (Kasırğa, Tornado): Düşük basınçlı hava koşullarında meydana gelen, oldukça yıkıcı rüzgâr ve fırtınalardır (Alexander, 2014).
Etkileri: Ağaçları devirebilir, binaların çatılarını uçurabilir ve elektrik hatlarını koparabilir.
- Kuraklık: Yağış miktarında meydana gelen ciddi azalma ve bunun tarımsal üretime, temiz su kaynaklarına ve halkın beslenmesine olumsuz etkileri şeklinde ortaya çıkar (Ersel, 2020).

Etkileri: Gıda kıtlığı, temiz su kaynaklarının azalması ve halk sağlığıyla ilgili ciddi sorunlar meydana gelebilir.

- Dolu: Buz taneleri şeklinde yağan ve tarım arazilerine, taşıtlara, binalara ve ekinlere zarar veren gök olayıdır (Cutter, 2003).
Etkileri: Maddi zararın yanı sıra, tarımsal üretimde ciddi verim düşüşüne neden olur.
- Tipi: Karın kuvvetli rüzgârla birlikte savrulmasıyla meydana gelen ve görüş mesafesini oldukça azaltan meteorolojik afet türüdür (Alexander, 2014).
Etkileri: Ulaşımı aksatabilir, kazalara neden olabilir ve halkın dış ortamda kalmasını zorlaştırabilir.
- Yıldırım Düşmesi: Bulutlar arasında ya da bulut ve yer arasında meydana gelen elektrik deşarjıdır (Ersel, 2020).
Etkileri: Orman yangınlarına, elektrik kesintilerine ve insanlarda ciddi yaralanma ya da ölüme neden olabilir.
- Biyolojik Afetler: Bulaşıcı hastalıklar, hayvan ve bitki hastalıkları gibi halk sağlığı ve tarımı etkileyen durumları temsil etmektedir (Alexander, 2014).
Etkileri: Salgın hastalıklar halkın sağlığıyla birlikte sosyo-ekonomik düzenini de bozabilir.

Sonuç olarak, doğal afetlerin meydana gelmesinde insan etkisi sınırlı olup, etkilerinden korunmak ve zararlarını en aza indirebilmek için afet farkındalığının oluşturulması, hazırlık çalışmalarının yapılması ve erken uyarı sistemlerinin oluşturulması oldukça önemlidir (Cutter, 2003; Ersel, 2020).

1.4.Afet Bilinci

Afetler, genellikle önceden kesin olarak tahmin edilemeyen ve beklenmedik zamanlarda ortaya çıkan karmaşık sosyal ve çevresel olaylardır. Bu tür olayların yol açtığı olumsuz etkilerle başa çıkabilme kapasitesi, bireylerin ve toplumların afetlere karşı hazırlık düzeylerine ve bilinç seviyelerine doğrudan bağlıdır (Özerdem, 2010). Özellikle genç bireylerin afetlere ilişkin bilgi ve farkındalıklarının artırılması, toplum temelli afet yönetiminin etkinliğini artıran temel bileşenlerden biri olarak kabul edilmektedir (Çakır, 2016). Afetlerin sebep olduğu zararların en aza indirilebilmesi, sadece afet anında değil, aynı zamanda afet öncesinde alınan önlemlerle mümkün olmaktadır (Türk Kızılayı,

2014). Bu nedenle, önleyici tedbirlerin ve bilinçlendirme faaliyetlerinin toplumun her kesiminde yaygınlaştırılması hayati önem taşır.

Modern afet yönetim yaklaşımları, afet öncesi, sırası ve sonrası süreçleri kapsayan bütüncül bir sistem gerektirir (Ergünay, 2013). Bu kapsamda "afet kültürü" kavramı, toplumun afetlere karşı bilinçlenmesini, risk algısının artırılmasını ve etkili müdahale kapasitesinin geliştirilmesini amaçlayan bir paradigma olarak önem kazanmıştır (Şahin, 2017). Afet kültürünün geliştirilmesi sürecinde, sadece bireysel bilinçlenme değil; kamu kurumları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının da dahil olduğu koordineli ve dayanıklı bir toplum yapısının oluşturulması gereklidir (Aydın, 2019). Doğal veya beşeri afet durumlarında bireylerin doğru davranış biçimlerini öğrenmesi ve uygulaması, afet yönetiminde etkinliğin artırılmasına önemli katkılar sağlamaktadır (Kaya, 2011).

Eğitim kurumları, afet bilincinin kazandırılması ve yaygınlaştırılmasında kritik bir role sahiptir. Okullar, genç bireylerin afetlere karşı risk algılarını geliştirebilecekleri, afet bilgisi ve becerileri kazanabilecekleri uygun ortamlardır (Kurt, 2015). Öğrencilere yönelik hazırlanan yaş gruplarına uygun afet eğitimi programları, yalnızca afet anında yapılacak doğru müdahaleyi öğretmekle kalmaz; aynı zamanda afet risklerinin azaltılması ve afetlere karşı dirençli bireylerin yetiştirilmesini sağlar (Demir, 2018). Bu eğitimlerin tatbikatlar ve simülasyonlar gibi deneyimsel öğrenme yöntemleriyle desteklenmesi, öğrenilen bilgilerin kalıcılığını ve uygulama becerisini artırmaktadır (Yıldız, 2020).

Toplumun genelinde afet bilincinin yaygınlaştırılması, toplumsal dayanışmanın güçlenmesi, erken müdahalenin etkinliği ve psikolojik direnç kapasitesinin artması açısından büyük önem taşımaktadır (Özmen & Akyüz, 2017). Afet sonrası iyileşme süreçlerinin sürdürülebilir olması, toplumun afetlere karşı genel bilinç seviyesinin yükseltilmesiyle doğrudan ilişkilidir (Kaptan & Şahin, 2014). Bu nedenle afet bilinci, sadece bireylerin değil, kamu kurumları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının da aktif katılımını gerektiren çok boyutlu bir süreçtir (İnan, 2016). Kurumsal düzeyde doğru ve güncel bilgiye sahip olmak, afet planlarının etkin uygulanmasının temel koşullarından biridir (Gül, 2012).

Sonuç olarak, afetlerin yol açtığı zararların azaltılması için toplumun tüm kesimlerinde kapsamlı ve nitelikli eğitim programlarının geliştirilmesi ve uygulanması zorunludur

(Türk Kızılayı, 2014). Afet bilincinin oluşturulması ve sürdürülebilir kılınması, afet yönetiminin önleyici boyutunun en etkin aracıdır (Şahin, 2017). Bu eğitimlerin bilimsel temellere dayalı, uygulamalı ve yaş gruplarına uygun şekilde sürekli güncellenmesi, afetlere karşı dirençli ve bilinçli bir toplum yapısının oluşmasını sağlayacaktır (Kurt, 2015). Böylece, afetlerin yıkıcı etkileri önemli ölçüde azaltılabilir ve toplumun uzun vadeli sürdürülebilirliği desteklenmiş olur.

1.5.Afet Eğitimi

Afet eğitimi, toplumun her kademesinde bilinçlendirme faaliyetlerinden oluşur ve temel amacı, insanların afetlere karşı dirençlerini artırmak ve afetlere hazırlıklı olmalarını sağlayarak kriz yönetimi ve toparlanma süreçlerinin etkinliğini artırmaktır. Teknoloji gün geçtikçe ilerlemektedir fakat insanoğlunun afetleri engelleme gücü sınırlıdır. Bu nedenle afetlerle başa çıkmanın en etkili yollarından biri, afetlerin insanlar üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirmek için çeşitli araştırmalar yapmak, planlar geliştirmek ve bu planları hayata geçirmektir. Bu uygulamaların en önemlilerinden biri ise afet eğitimidir. Toplumun her kesimi için afet eğitimi, devletlerin ve dünyamızın geleceği açısından hayati bir öneme sahiptir. Afetlerin olumsuz etkilerini azaltmak ve toplumun afet bilinç düzeyini artırmak için çeşitli eğitimler düzenlenmelidir. Bu eğitimler, insanların güvenliğini artırmayı hedeflemeli ve toplumların karşılaştıkları problemlere çözüm bulmalarını, kendi potansiyellerini kullanarak afetlere karşı dirençli olmalarını ve güçlenmelerini desteklemelidir.

Afet eğitimleri, bireyleri, toplumları, kurumları ve devletleri afetlere karşı hazırlar, korur ve bilgilendirir. Bu eğitimlerin amacı, afet öncesinde, afet sırasında ve afet sonrasında müdahale edebilecek her birimin gerekli olan en doğru bilgiye sahip olmasını ve bu bilgiyi doğru zamanda en iyi şekilde kullanabilmesini sağlamaktır.

Yükseköğretim kurumlarının, afet durumlarında ihtiyaç duyulan nitelikli personelin yetişmesinde stratejik bir rolü bulunmaktadır (Siriwardena vd., 2013). Bu doğrultuda, acil durum/yardım ve afet eğitimi alanında lisans eğitimi veren üniversitelerin belirlenmesine yönelik yapılan bir çalışma, dünya genelinde bu alanda 93 programın olduğunu ortaya koymuştur. Bu programlar genellikle acil yardım, afet yönetimi, milli güvenlik ve acil durumlar, halk sağlığı ve tıbbi durumlar, uluslararası afet yardımları gibi farklı temalar

etrafında yoğunlaşmaktadır (Maya ve Çalışkan, 2016). Bu durum, afet eğitiminin gelişmekte olan çok disiplinli akademik bir alana dönüştüğünün de göstergesidir.

Afet eğitimi, temel, orta ve yükseköğrenim seviyelerinde alan bilgisiyle desteklenmeli ve disiplinlerarası bir yaklaşımla sunulmalıdır. Bu seviyelerde kullanılan öğretim programlarının, afet eğitimini dikkate alarak düzenlenmesi, öğrencilere afetlere karşı hazırlık konusunda önemli fırsatlar sunar. Bu nedenle, birçok ülke, afet eğitimini ders müfredatlarına dâhil ederek uzun vadede olumlu sonuçlar almaktadır. Hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve coğrafya gibi derslerin müfredatlarında afet eğitime yer verilmesi, çeşitli ülkelerde benimsenen bir uygulamadır. Bu derslerde afetlerle ilgili konuların işlenmesi, öğrencilerin afetlere karşı bilinçlenmesine ve hazırlıklı olmasına yardımcı olur. Afet eğitimi, öğrencilere doğal afetler hakkında bilgi edinmeyi, kullanmayı ve rasyonel karar verme yeteneklerini geliştirme amacını taşır. Afet eğitiminin erken yaşlarda verilmesi de önemlidir. Özellikle 7-12 yaş aralığındaki çocuklara gelişimlerine uygun olacak şekilde afet bilgileri verilmelidir. Uzmanlar bu yaş grubunun eğitim için en uygun dönem olduğunu vurgulamaktadır. Ailelerin de bu eğitimlere dâhil edilmesi, etkinliği artırıcı bir etken olarak öne çıkmaktadır.

Afet eğitimlerinin zorluk derecesi alanında uzman olan kişiler tarafından belirlenmeli ve çocukların afetlere hazırlıklı olmalarını sağlayacak nitelikte içerikler sunulmalıdır. Örneğin, Endonezya'da afetten etkilenen bölgelerde farklı yüksekliklerdeki direklere yerleştirilen tabelalar, insanları afetlere hazırlamak ve tsunami gibi doğal felaketleri hatırlatmak amacıyla kullanılmıştır (Sugimoto, Iemura ve Shaw, 2010). Ayrıca, oyun şeklinde düzenlenen tatbikatlarla da afet eğitimi sağlanmaktadır (Daniel vd., 2016). Afet eğitimleri, posterler, işaretler, oyunlar, belgeler, hikâye kitapları, bilgisayar oyunları, müzikler, şiirler, danslar, kuklalar, sokak gösterileri, doğaçlamalar, kulüpler, projeler, yarışmalar gibi çeşitli araçlar ve yöntemlerle gerçekleştirilmektedir (Petal ve Izadkhah, 2008). Türkiye'de ise geçmişte çeşitli kurumlar ve projeler aracılığıyla afet eğitimleri yürütülmüş olsa da, eksiklikler bulunmaktadır. Özellikle bu süreçte öğretmenlerin rolü önemlidir ve eğitimlerin Milli Eğitim Bakanlığı koordinasyonunda planlı bir şekilde düzenlenmesi gereklidir. Türkiye' deki afet eğitimi uygulamalarının daha etkili hale getirilmesi için öğretmenlerin görüşleri dikkate alınmalı ve eğitimlerin niteliği artırılmalıdır. Bu sayede, toplumun afetlere karşı daha hazırlıklı olması sağlanabilir. Afet eğitimlerinin amacına ulaşabilmesi için bilginin, uygun zamanda, en doğru şekilde ve

uzman eğitimciler tarafından verilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, yanlış uygulamalarla afet eğitiminin amacına ulaşması mümkün olmayabilir ve afetlere duyarsızlık artabilir.

Dünya genelinde yapılan çalışmalar da afet eğitiminin olumlu etkilerini ortaya koymaktadır. Mishra ve Suar (2012), Hindistan’da yapılan bir çalışmada afet eğitiminin çocuklarda kaygıyı azalttığını ve sel ile sıcaklık gibi afetlere karşı hazırlık davranışlarını artırdığını ortaya koymuştur. Karancı, Aksit ve Dirik (2005) tarafından yapılan bir araştırmada ise afet hazırlık eğitimi alan bireylerin, afetlerle daha etkili şekilde başa çıktıkları tespit edilmiştir. Filipinler ve Tayland’da gerçekleştirilen araştırmalarda da afet eğitiminin, özellikle afet deneyimi olmayan bireylerde daha yüksek etki yarattığı belirlenmiştir (Hoffmann & Muttarak, 2017). Toplumda, ailede ve okullarda verilen afet eğitimleri, çocukları afetlere karşı önlem almaları için harekete geçirir (Shiwaku, vd., 2007). Öğretmenlerin ve öğrencilerin toplumun afetler konusundaki farkındalığını artırma ve doğru bilgiyi yayma konusunda önemli bir rolü vardır (Adiyoso ve Kanegae, 2012). Okul çağındaki çocuklara verilen tehlike eğitiminin, çocukların tehlikelerle ilgili korkularını azalttığı belirlenmiştir (Ronan ve Johnston, 2003). Ayrıca, okul tabanlı afet eğitimi, uzun vadeli sürdürülebilirlik ve toplumun bilinçlenmesine katkıda bulunur çünkü okullar afetlerin öncesi ve sonrasında var olan süreçlerde önemli bir role sahiptir (Tatebe ve Mutch, 2015).

Eğitim sayesinde bireyler, doğal afetlere maruz kalmadan önce riskler hakkında duyarlılık kazanırlar (Muttarak ve Pothisiri, 2013). Afet eğitimi, tehlikenin yapısını, etkilerini ve sebeplerini öğretir ve afetlerin olumsuz zararlarını azaltmaya ve önlemeye yönelik bilgi ve beceriler sağlar (Mangione vd., 2013). Afetlerin yarattığı büyük etkilerle baş edebilmek ve toplumun kendini yeniden inşa etmesi için, birey odaklı değil, toplumun tamamını kapsayan geniş çaplı eğitimlere odaklanmak gereklidir (Yamori, 2009). Halkın güvenliği açısından, çeşitli alanlarda sunulan eğitimlerin önemli bir rolü vardır (Nielsen ve Lidstone, 1998). Halk eğitimi, acil durum hazırlıklarının önemini anlaşılmasını sağlar ve halkın güvenliği için bireylerin kendi rollerini öğrenmelerini destekler (McLoughlin, 1985).

Afet öncesi, sırası ve sonrasında halk eğitimi ile zarar azaltılabilir ve toplumun adapte olma kapasitesi artırılabilir (Muttarak ve Lutz, 2014). Halk eğitimi, sosyal dirençliliğe

önemli bir katkı sağlar (Larsen, 2008) ve farklı alanlardaki katılımcılar arasında etkileşimi artırır, böylece afet yönetimi uygulamalarına olumlu yansımalar sağlar (Becker, 2000).

1.5.1. Afet Eğitiminin Tanımı ve Kapsamı

Afet eğitimi, bireylerin ve toplumların doğal ya da beşeri kaynaklı afetlere karşı bilinç düzeylerini yükseltmeyi, afet öncesi korunma yollarını öğrenmesini, riskleri azaltma ve afet anında doğru davranışlar sergileme becerilerini kazanmasını amaçlayan sistematik ve planlı bir öğrenme sürecidir. Afet eğitiminin temel amacı; afetlerin yıkıcı etkilerini en aza indirerek can ve mal kaybını azaltmak, bireylerin hem psikolojik hem de fiziksel olarak afetlere hazırlıklı olmasını sağlamaktır (Kadıoğlu, 2009). Bu eğitim süreci yalnızca bilgi aktarımına bağlı değil; aynı zamanda gerekli beceri, tutum ve değer kazandırmaya yönelik bir bütüncül ele alınmalıdır.

Afet eğitimi, yalnızca bir doğal olayın tanımlanması veya fiziksel etkilerinin aktarılmasıyla sınırlı olmayıp aynı zamanda afetlerin sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel boyutlarını da kapsayan çok yönlü bir yapıdadır. Bu bağlamda afet eğitimi; afet öncesi risk azaltma, afet anında doğru müdahale, afet sonrası iyileşme süreçleri gibi üç temel aşamadan oluşan kapsamlı bir süreci ifade eder (UNISDR, 2015). Bu aşamalar kapsamında bireylerin afetlere karşı bilinç geliştirmesi, erken uyarı sistemlerini tanınması, afet çantası hazırlaması, güvenli alanları belirlemesi ve toplumsal dayanışmanın önemini kavraması amaçlanmaktadır. Ayrıca, afet sonrasında yaşanabilecek psikolojik sorunlarla başa çıkma ve sosyal destek mekanizmalarının aktif kullanımı da afet eğitiminin ayrılmaz bir parçasıdır.

Afet eğitimi süreci, yalnızca bireysel bir bilinçlendirme değil; aynı zamanda toplumsal dayanıklılığın artırılmasına da katkı sağlar. Bu sebeple afet eğitimi; okul öncesi dönemden başlayarak, yaşam boyu öğrenme yaklaşımı ile her yaş grubuna yönelik olarak planlanmalı ve yaygınlaştırılmalıdır (Bayrakçı ve Özcan, 2020). Özellikle okul temelli afet eğitimi, çocukların küçük yaşlardan itibaren afetlere karşı duyarlılık geliştirmelerine yardımcı olur. Eğitim kurumlarında kazandırılan afet bilinci, öğrencilerle birlikte ailelerine ve çevrelerine de bu bilinci taşımasına vesile olur.

Afet eğitimi aynı zamanda disiplinlerarası bir yapıya sahiptir. Coğrafya, fen bilimleri, sağlık bilgisi, sosyal bilgiler ve vatandaşlık eğitimi gibi derslerle bütünleştirilerek

sunulabilir. Bu yaklaşım, öğrencilerin afetleri sadece fiziksel olaylar olarak değil; aynı zamanda toplumsal bir gerçeklik olarak kavramalarını sağlar (Karancı, 2007). Eğitim sürecine değerler eğitiminin, medya okuryazarlığının ve gönüllülük bilincinin de dâhil edilmesiyle afet eğitimi daha etkili ve anlamlı hale gelir.

Afet eğitimi bireylerin sadece bilgi ile yüklenmesini değil; aynı zamanda kriz anlarında doğru karar alabilme, kendini ve çevresini koruyabilme, toplumsal dayanışma ruhu içinde hareket edebilme yetisini sağlayan çok boyutlu bir eğitim yaklaşımıdır. Günümüz dünyasında iklim değişikliği, nüfus artışı, kentleşme gibi faktörlerin artırdığı afet riskleri göz önüne alındığında, afet eğitiminin her düzeyde eğitim programına dahil edilmesi zorunluluk olmuştur. Bu doğrultuda Birleşmiş Milletlerin Afet Risklerinin Azaltılması İçin Sendai Çerçevesi ve UNESCO'nun sürdürülebilir kalkınma hedefleri, afet eğitiminin genç yaşlardan itibaren kazandırılması gerektiğini açıklamaktadır. Türkiye için ise MEB in yapmış olduğu Afet Farkındalık Eğitimi Projesi gibi projeler afet eğitiminin sosyal çevrede yaygınlaşmasına katkı sağlamaktadır. Sonuç olarak afet eğitiminin bir ders olarak değil bireylerin yaşam becerileri arasında yer alması gerekmektedir.

1.5.2. Afet Eğitiminde Öğretmen ile Öğrencilerin Rol ve Sorumlulukları

Afet eğitimi, bireylerin sadece teorik bilgi edinmelerini değil; aynı zamanda riskleri tanımalarını, afetlere hazırlıklı olmalarını ve kriz anlarında doğru davranışları sergileyebilmelerini hedefleyen çok boyutlu bir eğitimidir. Bu sürecin etkili bir şekilde yürütülmesi, öğretmen ve öğrenci rollerinin doğru şekilde tanımlanması ve uygulanmasına bağlıdır. Öğretmenler, afet eğitiminin temel bileşenlerinden biri olarak, öğrencilere afetlerle ilgili kavramsal bilgileri aktarmanın ötesinde; onlara afet anında ve sonrasında yapılması gereken doğru davranış biçimlerini kazandırma sorumluluğu ile yükümlüdürler. Özellikle Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenler, doğal ve beşeri afetlerin neden ve sonuçlarını, toplumsal etkilerini ve bireysel sorumlulukları konusunda öğrencilere rehberlik etmekle görevlidirler (Demirtaş, 2020). Ayrıca, öğretmenler afet bilincinin sadece sınıf içinde değil, okul geneline ve hatta toplumsal düzeyde yayılması için okul içi tatbikatlar, etkinlikler ve projeler düzenlemelidirler.

Afet eğitimi sürecinde öğretmenin üstlendiği temel rollerden biri ise rehberliktir. Afetlerin bireyler üzerinde yaratabileceği korku, kaygı gibi psikolojik etkiler öğrencilerin

psikolojilerini doğrudan etkileyebilir. Bu gibi etmenler göz önüne alındığında, öğretmenlerin öğrencilere duygusal destek sağlaması ve gerekirse okul rehberlik servisleri ile iş birliği yaparak öğrencilerin afet sonrası psikolojik sorunlarıyla başa çıkmalarına yardımcı olmaları gerekmektedir (Kadioğlu, 2011). Ayrıca, öğretmenlerin ailelerle aktif ve sürekli iletişim halinde olmaları son derece önemlidir. Bu sayede afet öncesi hazırlık, afet anında doğru davranış ve afet sonrasında toparlanma süreçlerinde farkındalık oluşturulması sağlanabilir. Veli toplantıları, evde uygulanabilecek projelerle bu süreç desteklenebilir. Bu noktada öğretmenler sadece bilgi aktarıcı olmaktan çıkar, afet bilincinin öğrenciler üzerinden aileye, aileden de topluma yayılmasını sağlayan bir lider konumuna gelir. Sonuç olarak öğretmenler duygusal destek sunan, toplumsal bilinç geliştiren ve kriz durumlarında yol gösteren bir kişilik olmaktadır. Bu çok boyutlu rol afet eğitiminin sürdürülebilirliği açısından oldukça önemlidir.

Öte yandan, öğrenciler de afet eğitimi sürecinde bilgiyi pasif bir şekilde alan değil aktif katılımcıları olmalıdır. Öğrencilerden beklenen sadece bilgiyi almak değil, aynı zamanda bu bilgileri hayatlarına dahil etmek, öğrendiklerini davranışa dönüştürmek ve içinde bulundukları çevreyi de bu doğrultuda etkilemektir. Öğrenciler afet öncesinde hazırlıklı olmalı, afet anında nasıl davranmaları gerektiğini bilmeli, tatbikatlara katılmalı, afet çantası hazırlama, güvenli alan belirleme gibi hazırlık süreçlerinde sorumluluk üstlenmelidir (Özmen & Aküzüm, 2019). Ayrıca, grup çalışmaları ve toplumsal dayanışma temelli etkinliklerle iş birliği, yardımlaşma ve gönüllülük gibi değerlere yönelik farkındalık kazanmaları beklenmektedir. Bu tür etkinlikler sayesinde öğrenciler toplumsal sorumluluğunda farkına varır ve afet bilinci konusunda daha kalıcı öğrenme deneyimi yaşarlar.

Sonuç olarak, afet eğitimi sadece bilgi temelli bir süreç değil; aynı zamanda beceri, tutum ve değerleri de içine alan çok yönlü bir süreçtir. Bu sürecin etkili olabilmesi için öğretmenlerin rehberlik edici, yol gösterici ve uygulayıcı bir rol üstlenmeleri; öğrencilerin ise sorumluluk bilinci gelişmiş, aktif ve bilinçli bireyler olarak sürecin her aşamasına dâhil olmaları gerekmektedir. Bu iki unsurun uyumlu şekilde işlemesi, okul ortamında afetlere karşı dirençli ve sürdürülebilir bir bilinç oluşturulmasının ön koşuludur.

1.5.3.Afet Eğitiminin Katkıları

Afet eğitimi, bireylerin ve toplumların afetlere karşı hazırlıklı olmasını sağlamak amacıyla hayati bir öneme sahiptir. Sistemli planlanmış bir afet eğitimi, yalnızca bireysel farkındalığı arttırmakla kalmaz aynı zamanda toplumsal bilinci, dayanışmayı ve iş birliğini arttırarak afetlere karşı dirençli bir toplum yapısı kurmayı sağlar. Bu açıdan afet eğitimi hem bireysel hem de toplumsal farkındalığı destekleyen önemli bir süreç olarak değerlendirilmelidir.

Afet eğitimi, bireylerin oluşabilecek afet risklerini anlamalarına ve bu risklere karşı önlem almalarına yardımcı olur. "Afet öncesi hazırlık, bireylerin can ve mal kaybını en aza indirmeleri açısından kritik bir süreçtir" (UNESCO, 2010). Afet eğitimi sayesinde, deprem çantası hazırlama, güvenli alan belirleme, acil durum planı oluşturma gibi bilgi ve beceriler kazandırılır. Eğitim, afet durumunda toplumsal dayanışmanın önemini bir kez daha gösterir ve bireylerin kriz durumlarında bütüncül hareket etme bilincini geliştirir. Sosyal bilgiler dersinde, vatandaşlık bilinci ve gönüllülük gibi değerler öğretilerek, toplumda afet anında ve sonrası için iş birliği ve yardımlaşma ruhu kazandırılır (IFRC, 2015).

Afet eğitimi, bireylerin afet öncesi, sırası ve sonrasında nasıl davranacaklarına dair bilgi ve beceri kazanmasını sağlar. Bu bilgiler, afetlerin zararlarını azaltmaya yönelik koruyucu önlemleri içerir. Doğru afet eğitimi ile bireyler risklerin farkına varır ve afet yönetiminde sorumluluk üstlenebilir (Özmen, 2006). Afet eğitimi, bireylerde çevre bilincinin gelişmesi açısından önemli bir rol oynar. İnsan faaliyetlerinin afet risklerini artırabileceği gerçeği üzerinde durularak bireylerde sürdürülebilir yaşam alışkanlıkları kazandırılması amaçlanır (Karancı ve Aksit, 2000). Bu da, uzun bir süre daha güvenli ve sürdürülebilir yerleşim alanlarının oluşumunu destekler.

Afet eğitimi, bireylerin yalnızca fiziksel hazır bulunmasını değil, aynı zamanda psikolojik olarak da afetlere hazırlanmasını sağlar. Afet sonrası psikolojik sorunlarla başa çıkma, bireylerin psikososyal olarak dayanıklılığını artırır. Ayrıca, empati ve yardımlaşma gibi değerler kazandırılarak toplumsal iyileşme ve yeniden yapılanma süreçleri desteklenir.

1.5.4.Afet Eğitiminin Sınırlılıkları

Her ne kadar afet eğitiminin birçok olumlu etkisi olsa da, uygulama sürecinde çeşitli sınırlılıklarla karşılaşılabilir. Birçok ülkede afet eğitimi müfredatı sınırlı ve yüzeysel bir yapıya sahip olabilmektedir. "Afet eğitimi müfredatı, genel olarak yalnızca teorik bilgi aktarımına odaklanmakta dolayısıyla uygulamalı eğitim eksik kalmaktadır" (Güven ve Erkal, 2010). Uygulamalı eğitim eksikliği, bireylerin afet sırasında bilinçli hareket etmesini, hızlı ve uygun tepki vermesini, öğrendiklerini davranışa dökmesini zorlaştırabilir. Doğru bir afet eğitimi sadece bilgi düzeyinde kalmamalı, uygulamaya dönük çalışmaları da içermelidir.

Afet eğitiminin etkili ve doğru bir şekilde uygulanabilmesi için yeterli kaynak, uzman desteği ve altyapıya ihtiyaç vardır. Ancak, özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu kaynakların eksikliği eğitimin etkinliğini önemli ölçüde sınırlayabilir (UNISDR, 2012). Afet eğitimi, farkındalık kazandırma konusunda etkili olsa da, bireylerin bu bilgiyi günlük yaşamlarına dahil etmesi zor olabilir. Örneğin, birçok kişi deprem çantasının önemini bilse de, bu bilgiyi davranışa dönüştürememekte veya hazırlık süreçlerini aksatmaktadır (Karancı, 2007).

Toplumların kültürel yapısı, inanç sistemleri ve sosyoekonomik durumu, afet eğitiminin etkisini doğrudan etkileyebilir. Örneğin, düşük gelirli ailelerde afet hazırlıkları için gerekli olan malzemeleri karşılamakta güçlük çekebilir. Aynı şekilde, bazı toplumlarda geleneksellik ve inanç sistemleri, bilimsel temelli afet eğitimlerinin içselleştirmesini zorlaştırabilir (Paton, 2003). Afet eğitimi genellikle bir defalık etkinlikler veya kısa süreli seminerler ile sınırlı kalmaktadır. "Afet bilincinin sürdürülebilir bir şekilde kazandırılması, eğitim sürecinin düzenli olarak tekrarlanması ve güncellenmesi ile mümkün olabilir" (Ersoy, 2004). Ancak bu sürekliliğin ve kalıcılığın sağlanamaması, eğitimin uzun süreli etkilerini azaltmaktadır.

Kırsal bölgelerde yaşayan bireyler, eğitim programlarına erişim konusunda zorluk yaşayabilir. Eğitim fırsatlarının merkezi yerlerde yoğunlaşması, kırsal kesimlerde afet farkındalığının düşük kalmasına neden olabilir (UNESCO, 2009). Afet eğitimi, bireylerin ve toplumların afetlere karşı daha duyarlı hale gelmesini sağlamak için büyük kazançlar sunmaktadır. Ancak bu eğitimin etkili olabilmesi için müfredatın yeterli, güncel ve

uygulamalı olması; kaynakların yeterli düzeyde sağlanması ve eğitim programlarının tüm bireylere ulaştırılması gereklidir. Ayrıca, afet bilincinin uzun vadeli olarak kazandırılması için düzenli tekrarlara ve toplumun tüm kesimlerini kapsayan bütüncül bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Afet eğitiminin katkılarının tam anlamıyla faydalanabilmek için bu sınırlılıkların aşılması büyük önem arz etmektedir.

1.5.5.Sosyal Bilgiler Dersinde Afet Eğitimi

Afetler, toplumları derinden etkileyen ve toplumların sosyal, ekonomik ve çevresel yapısını kalıcı bir biçimde değiştiren doğal veya beşeri olaylardır. Bu nedenle afet bilinci, toplumların direncini ve farkındalığını artırmak, afetlerin olası zararlarını azaltmak için kritik bir öneme sahiptir. Sosyal bilgiler dersinde afet eğitiminin yer alması, bireylerin hem bireysel hem de toplumsal olarak afetlere hazırlanmasını sağlamada önemli bir rol oynar. Bu eğitim, sosyal bilgiler dersinin disiplinler arası yapısı sayesinde öğrencilere geniş bir bakış açısı kazandırır.

Afet bilincinin gelişimi için eğitim sürecinin erken yaşlardan itibaren başlaması büyük önem taşımaktadır. Özellikle okul müfredatları aracılığıyla çocuklara ulaşmak, afetlerin neden olabileceği zararları azaltmada etkili bir strateji olarak görülmektedir (Peek, 2008). Bu noktada sosyal bilgiler dersi, öğrencilerin çevreyi algılamalarını, toplumsal olaylara duyarlılık geliştirmelerini ve riskleri değerlendirme becerisi kazanmalarını sağlayarak afet eğitimi açısından kritik bir rol üstlenmektedir (Palaz & Akbaba, 2018). Nitekim sosyal bilgiler dersi, günlük yaşamla doğrudan bağlantılı içeriğiyle bireyin çevresini anlamasına katkı sunmaktadır (Öner, 2019).

Sosyal bilgiler dersi, öğrencilere erken yaşlarda afet bilinci kazandırmanın en etkili araçlarından biridir. Afetlere hazırlıklı olma, önlem alma ve doğru davranış sergileme gibi konular, küçük yaşlardan itibaren öğrencilerin zihnine yerleştirilmelidir. Sosyal bilgiler öğretmenleri, öğrencilerin afet sırasında can güvenliklerini sağlamak için gerekli bilgi ve becerileri kazanmalarına rehberlik eder. Bu eğitim kapsamında kazandırılan bilgiler, sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal farkındalığın da artmasını sağlar. Sosyal bilgiler dersi, öğrencilere toplumsal sorunları tanıma ve çözüm yolları üretme becerisi kazandırmayı amaçlayan disiplinler arası bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda, afet

eğitiminin bu ders kapsamında ele alınması, öğrencilerin afetlere karşı bilinçlenmesi açısından önemlidir. (Değirmenci, Kuzey & Yetişensoy, 2019)

Sosyal bilgiler dersi; tarih, coğrafya, vatandaşlık bilgisi gibi farklı dersleri bir arada barındırdığı için afet eğitimi açısından büyük bir fırsat sunar. Coğrafya konuları bağlamında, doğal afetlerin oluşum nedenleri, riskli bölgeler ve afetlerin mekansal etkileri öğretilir. Tarih dersinde, geçmişte yaşanan afetlerin toplumsal sonuçları ve bu olaylardan çıkarılan dersler tartışılır. Vatandaşlık bilgisi dersinde ise afet sonrası iyileşme çalışmaları kapsamında toplumsal dayanışmanın, gönüllülüğün ve vatandaşlık sorumluluklarının önemini vurgular. Bu disiplinler arası yapı, öğrencilerin afetlere çok boyutlu bir anlayışla bakmalarını sağlar.

Afet eğitiminde sosyal yardımlaşma ve iş birliği önemli bir yer tutar. Sosyal bilgiler dersi, bireylerin afet sonrası yardımlaşma, iş birliği ve ortak hareket etme gibi konularda duyarlılaşmasını sağlar. Öğrencilere afet durumlarında birlikte hareket etmenin ve topluma katkı sağlamanın önemi anlatılır. Özellikle Türkiye gibi deprem kuşağında yer alan bir ülkede, afet bilinci yalnızca bireysel değil, toplumsal düzeyde yaygınlaştırılması afet bilinci için kritik bir öneme sahiptir. Sosyal bilgiler öğretmenleri, bu bilinci kazandırarak öğrencilerde ortak sorumluluk ve yardımlaşma bilinci değerlerini güçlendirir.

Afet eğitiminin sosyal bilgiler dersinde ele alınması, öğrencilerin afet yönetimi ve risk azaltma konularında bilinçli bireyler olmasını sağlar. Afet öncesindeki hazırlık çalışmaları, alınacak önlemler, risklerin tespiti, güvenli alanların belirlenmesi ve afet anında uygulanacak davranışlar gibi konular dersin içeriğine dahil edilebilir. Örneğin, deprem anında "çök-kapan-tutun" yöntemi ve yangın sırasında güvenli tahliye teknikleri sosyal bilgiler dersinde uygulamalı olarak öğretilir.

Afetler, yalnızca doğal süreçlerin sonucu değil, insanların doğal dengeyi bozacak faaliyetleri ile de ilişkilidir. Sosyal bilgiler dersinde çevre bilinci ve sürdürülebilirlik kavramlarına yer verilerek, doğal kaynakların bilinçsiz kullanımının afet risklerini nasıl artırdığına dikkat çekilir. Öğrenciler, çevreye duyarlı bir yaşam benimseyerek afetlerin olası risklerinin azaltılmasına nasıl katkıda bulunabileceklerini öğrenirler. Bu eğitim,

çevreye karşı duyarlı bireyler yetiştirmenin yanında öğrencilerin doğal afetlere neden olan faktörleri anlamalarına da yardımcı olur.

Sosyal bilgiler dersinde afet eğitimi, milli ve kültürel bilinç ve tarihsel farkındalık kazandırma açısından da kritik bir öneme sahiptir. Türkiye gibi çoğunlukla depremlerle karşılaşan bir ülkede, geçmişte yaşanan afetlerin toplumsal etkileri ve bu süreçlerdeki dayanışma örnekleri öğrencilere tarihsel bir bakış açısıyla aktarılabilir. Ayrıca, doğal afetler sırasında ortaya çıkan toplumun dayanışma ruhu, tarihsel olaylarla ilişkilendirilerek öğrencilere kazandırılır. Örneğin, 6 Şubat Kahramanmaraş depremi sonrasında toplumda sergilenen dayanışma örnekleri, yalnızca afetzedelere yardım edilmesi açısından değil; aynı zamanda toplumsal bağların yeniden inşa edilmesi bakımından da önemli bir deneyim sunmuştur. Bu tür tarihsel olaylar, ders kapsamında ele alındığında öğrencilerin afetlerin sosyal boyutunu anlamaları kolaylaşmakta ve empati kurma becerileri gelişmektedir. Bu yaklaşım, öğrencileri afetlere karşı bilinçlendirirken aynı zamanda toplumsal bağlarını güçlendirir. Karancı, Aksit ve Dirik (2005) tarafından yapılan bir araştırmada, afet eğitiminin bireylerde sadece risk farkındalığını değil, aynı zamanda toplumsal sorumluluk bilincini de artırdığı vurgulanmıştır. Bu yaklaşım, sosyal bilgiler dersinin hem bireysel farkındalık hem de sosyal sorumluluk bilinci kazandırma amacına hizmet ettiğini göstermektedir.

Afet eğitimi, öğrencilerin sadece fiziksel güvenliklerini değil, aynı zamanda psikolojik dayanıklılıklarını da artırmayı hedefler. Sosyal bilgiler dersinde afet sonrası yaşanabilecek psikolojik sorunlar ve bu psikolojik sorunlarla başa çıkma yöntemleri öğretilerek, öğrencilerin psikososyal bilinci geliştirilir. Ayrıca, empati becerileri kazandırılarak, afetten etkilenen bireylerle sağlıklı ve etkili bir iletişim kurmaları ve onlara destek olmaları öğretilir.

Sosyal bilgiler dersi, yalnızca öğrencilerin değil, toplumun genelinin afetlere karşı bilinçlenmesinde kilit bir rol oynar. Öğrenciler, okulda öğrendikleri bilgi ve davranışları aileleriyle paylaşarak afet bilincinin geniş bir alana yayılmasına katkı sağlar. Bu sayede afet eğitiminin etkisi yalnızca sınıf ortamıyla sınırlı kalmayıp, toplumsal bir dönüşüm yaratır.

Sosyal bilgiler dersinde afet eğitiminin yer alması, bireylerin ve toplumun afetlere karşı hazırlıklı hale gelmesi açısından büyük bir önem taşır. Afet eğitimi, öğrencilere disiplinler arası bir anlayış kazandırarak afetlere bütüncül bir bakış açısıyla bakmalarını sağlar. Ayrıca, toplumsal dayanışma, çevre bilinci, risk yönetimi ve psikolojik dayanıklılık gibi beceriler kazandırarak afetlerin olası risklerini en aza indirir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin rehberliğinde verilen afet eğitimi, daha bilinçli bireyler ve daha dirençli bir toplum oluşturmak için önemli bir adımdır.

Literatür incelendiğinde, sosyal bilgiler eğitimi bağlamında afet konularını farklı yönleriyle ele alan pek çok çalışmanın bulunduğu görülmektedir. Bu çalışmalar, afet eğitiminin yalnızca bilgi aktarmaktan ibaret olmadığını, davranış ve beceri kazandırma süreciyle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Örneğin, Karaca (2022), sosyal bilgiler ders kitaplarında afet konularının ne sıklıkta yer aldığını analiz ederken; Kılıç (2019) bu içeriklerin sarmal öğretim sistemiyle uyumunu incelemiştir. Kaçar ve Bulut (2020) ise 2019–2020 ders kitaplarını coğrafya kavramları bağlamında değerlendirerek afetlerle ilgili kavramsal yeterliliği sorgulamışlardır. Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy (2019), ders kitaplarında kullanılan metin ve görsellerin afet bilinci kazandırmadaki rolünü inceleyerek, özellikle deprem konusunun ağırlıklı işlendiğini vurgulamışlardır.

Diğer yandan, bazı araştırmalar öğrencilerin afet bilinci düzeyine odaklanmıştır. Piyadeoğlu Kaya (2019), öğrencilerin bilgi düzeyini ölçerken; Mızrak (2018), uygulamalı afet eğitiminin bilinç düzeyini artırmadaki etkisini ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Musacchio ve arkadaşları (2016), uygulamalı yaklaşımların afet eğitiminde daha etkili olduğunu belirtmiş, Özgüven (2006), temel afet bilinci eğitiminin öğrencilerin bilgi düzeyini artırdığını deneysel olarak göstermiştir.

Kavramsal olarak afet eğitiminin beceri temelli olması gerektiği vurgusu Kadioğlu (2005) tarafından yapılırken; İnal, Kaya ve Altıntaş (2018), Türkiye’deki afet eğitimi müfredatının, Birleşmiş Milletler Afet Risklerinin Azaltılması Stratejisi (UNISDR) beklentilerini tam anlamıyla karşılamadığını belirtmiştir. Limoncu ve Atmaca (2018) ise “çocuk merkezli afet yönetimi” yaklaşımını incelemiş ve çocukların afet sonrası etkileri en az zararla atlatabilmesi için önceden eğitilmesinin önemine dikkat çekmiştir.

Yurtdışı örneklerinde ise Adiyoso ve Kanegae (2012), Endonezya’da 2009 yılından itibaren müfredata eklenen okul temelli afet hazırlığı programlarını analiz etmiş, Mamon, Suba ve Son (2017) ise Filipinler’de öğrencilerin afet farkındalığı ve hazırlık düzeylerinin yüksek olduğunu saptamıştır. Yontar (2016), okul tatbikatlarının afet sonrası yapılacaklara odaklanması gerektiğini belirtmiş. Bu çalışmalar, afet eğitiminin sadece teorik değil, aynı zamanda sosyal bilgiler dersinde yapılandırılacak uygulamalı, beceri temelli ve öğrenci merkezli yaklaşımlarla desteklenmesi gerektiğini göstermektedir.

1.5.6.Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Afet Eğitimi

Afet eğitimi, bireylerin ve toplumların afetler karşısında bilinçli, hazırlıklı ve dayanıklı olmasını sağlamayı amaçlayan çok yönlü bir eğitim sürecidir. Bu bağlamda, afet eğitiminin temel hedefi; bireylerin afet öncesi, sırası ve sonrasında doğru kararlar alarak güvenliğini sağlaması, toplumsal dayanışmayı artırması ve afet risklerini azaltacak tutum ve davranışları geliştirmesidir. Sosyal Bilgiler dersi ise, bireylerin toplumsal, kültürel ve çevresel sorunlara karşı duyarlı yurttaşlar olarak yetişmesini hedefleyen bir ders olması bakımından afet eğitimi için uygun bir zemin sunmaktadır.

Türkiye’de afet eğitimine yönelik içerikler, Sosyal Bilgiler öğretim programlarının farklı dönemlerinde değişim göstermiştir. Bu çalışmada, 2018 yılında yürürlüğe giren Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile 2024 yılında tanıtılan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamındaki Sosyal Bilgiler programı afet eğitimi bağlamında karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Her iki programda da afet eğitimi yer almakla birlikte, içerik, pedagojik yaklaşım, kazanım türleri ve öğretim yöntemleri bakımından önemli farklılıklar gözlemlenmektedir.

1.5.7. 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Afet Eğitimi

2018 programı, genel olarak öğrencilerin çevresel olaylara duyarlılığını geliştirmeyi amaçlamış ve bu doğrultuda doğal afetler hakkında temel bilgiler sunmuştur. Ancak afet eğitimi bu programda sınırlı düzeyde yer almış ve daha çok teorik bilgi aktarımına dayanmıştır.

Temel Özellikler:

- Afet eğitimi, daha çok doğal afetlerin tanımı, oluşum nedenleri, coğrafi dağılımı ve bu afetlerin toplum üzerindeki etkileri üzerine odaklanmıştır.
- Öğrencilere, deprem, sel, heyelan gibi afet türleri hakkında bilgi verilmiş, bu afetlerin fiziksel ve toplumsal sonuçları açıklanmıştır.
- Afetlere karşı bireysel düzeyde alınabilecek önlemler (örneğin, eşyaların sabitlenmesi, güvenli alan seçimi) teorik olarak belirtilmiştir.
- Kazanımlar genellikle bilişsel düzeyde olup, öğrencilerin afet yönetimi konusunda aktif beceri kazanmasını sağlayacak uygulamalara yer verilmemiştir.
- Öğrencilere insan faaliyetlerinin afet risklerini artırabileceği, bu nedenle çevresel duyarlılığın artırılması gerektiği öğretilmiştir.

Eksiklikler:

- Afetlere müdahale ve kriz yönetimi gibi ileri düzey becerilere yer verilmemiştir.
- Uygulamalı öğrenme yöntemleri, grup çalışmaları, senaryo analizleri gibi aktif öğrenme stratejileri kullanılmamıştır.
- Öğrencilerin afet anında ve sonrasında psikolojik ve sosyal dayanıklılık geliştirmelerine yönelik içerik bulunmamaktadır.

1.5.8. 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde Afet Eğitimi

2024 yılında tanıtılan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, afet eğitimine çok daha kapsamlı ve bütüncül bir yaklaşım getirmiştir. Yeni programda afet eğitimi, sadece bilgi aktarımıyla sınırlı kalmamakta; aynı zamanda öğrencilerin afetlere karşı bilinç geliştirmesi, pratik beceriler kazanması ve toplumsal sorumluluk üstlenmesi hedeflenmektedir.

Temel Özellikler:

- Öğrencilerin afet öncesi hazırlık yapması, afet anında güvenli davranış sergilemesi ve afet sonrası iyileşme süreçlerine katkı sunması hedeflenmiştir.
- "Afet sırasında güvenli alan belirleme", "ilk yardım uygulamaları", "afet çantası hazırlama", "tahliye planı oluşturma" gibi beceri temelli kazanımlar yer almıştır.

- Programda proje tabanlı öğrenme yöntemine önem verilmiş; afet bilincini geliştirmek amacıyla senaryolar, tatbikatlar, grup çalışmaları gibi uygulamalı etkinlikler planlanmıştır.
- Afet eğitimi, yalnızca coğrafi değil; tarihsel, vatandaşlık, çevre eğitimi ve etik değerlerle de ilişkilendirilmiş ve disiplinlerarası bir yapıya kavuşturulmuştur.
- Program, afetlerin yalnızca fiziksel yıkımlarla sınırlı olmadığını; aynı zamanda sosyal, kültürel ve çevresel sonuçları da olduğunu vurgulayarak öğrencilere çok boyutlu bir afet bilinci kazandırmayı hedeflemektedir.
- İklim değişikliği, sürdürülebilir kalkınma, yenilenebilir enerji, doğa dostu yaşam tarzı gibi güncel konularla afet risklerinin azaltılması ilişkilendirilmiştir.

Yenilikler ve Güçlü Yönler:

- Öğrencilerin afet sonrası karşılaşılabileceği psikolojik sorunlara karşı dayanıklılık geliştirmesi amaçlanmış, bu doğrultuda rehberlik ve psikososyal destek temalarına programda yer verilmiştir.
- Afet eğitimi yalnızca ulusal düzeyde değil, küresel ölçekte de ele alınmış; afetlerin dünyadaki etkileri, küresel iklim değişikliğine bağlı riskler gibi konular işlenmiştir.
- Gönüllülük bilinci, toplumsal dayanışma ve aktif vatandaşlık gibi değerler ön plana çıkarılmıştır.

Tablo 1.

Sosyal bilgiler öğretim programlarında afet eğitimi

Yıl	Sınıf	Kazanım Kodu	Kazanım	Açıklama
2023	5. Sınıf	SB.5.4.4.	Afetlerin toplum üzerindeki etkilerini açıklar.	Afetlerin sosyal ve ekonomik etkileri açıklanır.
2023	6. Sınıf	SB.6.3.2.	Türkiye'deki doğal afetleri tanıır.	Deprem, sel, heyelan gibi afetlerin dağılışı ve nedenleri öğretilir.
2023	6. Sınıf	SB.6.3.3.	Doğal afetlere karşı alınması gereken bireysel önlemleri açıklar.	Önleyici bireysel davranışlara yer verilir, uygulama önerilmez.
2024	5. Sınıf	SB.5.3.1.	Afet sırasında güvenli alan belirleme ve ilk yardım bilgilerini öğrenir.	Beceri temellidir, öğrenciden davranış geliştirmesi beklenir.

2024	6. Sınıf	SB.6.2.4.	Afet çantası hazırlama ve tahliye planı yapma konusunda proje geliştirir.	Proje tabanlı öğrenme öne çıkar.
2024	7. Sınıf	SB.7.4.2.	İklim değişikliğinin afet risklerine etkisini açıklar ve çözüm yolları üretir.	Afet bilinci çevresel sürdürülebilirlikle ilişkilendirilir.
2024	7. Sınıf	SB.7.4.4.	Afetler karşısında toplumsal dayanışmanın önemini kavrar.	Vatandaşlık ve gönüllülük bilinci vurgulanır.
2024	8. Sınıf	SB.8.1.5.	Afet sonrası psikolojik dayanıklılığı geliştirme yollarını açıklar.	Psikososyal destek ve rehberlik temaları içerir.

Tablodaki sosyal bilgiler dersi kazanımları, afet eğitimi alanındaki yaklaşımın 2023 ve 2024 öğretim programlarında önemli bir dönüşüm geçirdiğini göstermektedir. 2023 yılı müfredatında, öğrencilerin afetlere ilişkin temel bilgi ve farkındalıklarının artırılmasına yönelik kazanımlar ön planda tutulmuş, özellikle afetlerin toplumsal ve ekonomik etkileri ile Türkiye’de sıkça karşılaşılan doğal afetlerin tanınması gibi kavramsal içeriklere odaklanılmıştır. Bu dönemde bireysel önlemler açıklanmakla birlikte uygulamalı davranış geliştirme açısından sınırlı bir yer verilmiştir. Buna karşılık, 2024 yılı programında afet eğitimi daha kapsamlı ve uygulamaya yönelik bir yaklaşımla ele alınmıştır. Öğrencilerin afet sırasında güvenli alan belirleme, ilk yardım bilgileri edinme, afet çantası hazırlama ve tahliye planı yapma gibi beceriler kazanması amaçlanmış, proje tabanlı öğrenme yöntemleri ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca, afet bilincinin çevresel sürdürülebilirlik ve iklim değişikliği bağlamında ele alınması, afetlere karşı toplumsal dayanışmanın ve gönüllülüğün öneminin vurgulanması müfredatın disiplinlerarası ve sosyal boyutunu güçlendirmektedir. 8. sınıf düzeyinde ise afet sonrası psikolojik dayanıklılığı geliştirmeye yönelik kazanımların yer alması, afet eğitiminin yalnızca fiziksel riskleri yönetme değil, aynı zamanda psikososyal destek ve rehberlik boyutlarını da kapsayacak şekilde genişletildiğini göstermektedir. Bu bağlamda, müfredatın güncellenen kazanımları, öğrencilerin afetlere karşı bilinçli, hazırlıklı ve dayanıklı bireyler olarak yetiştirilmesini hedefleyen daha bütüncül ve etkileşimli bir eğitim anlayışını yansıtmaktadır.

1.5.9.Sosyal Bilgiler Öğretmen Eğitimi

Türkiye’de sosyal bilgiler dersinin ilkokullarda 1968’den, ortaokullarda ise 1974-1975 öğretim yılından itibaren okutulmaya başlanmasıyla birlikte, bu dersleri verecek öğretmenlerin yetiştirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. İlk yıllarda sosyal bilgiler dersleri

sınıf öğretmenleri tarafından verildiği için, öğretmen okulları ve eğitim enstitülerinin programlarına sosyal bilgilerle ilgili dersler eklenmiştir. Sosyal bilgiler kavramı uzun yıllar boyunca tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi alanlarının birleşimi olarak görülmüş; sosyal bilgiler öğretmenliği ayrı bir branş olarak kabul edilmemiştir. Bu nedenle öğretmen ihtiyacı çoğunlukla tarih ve coğrafya öğretmenliği programlarından karşılanmıştır. Ancak 1990'ların başından itibaren sosyal bilgiler öğretmenliği kendi uzmanlık alanı olarak kabul edilip, 1993'te Gazi Üniversitesi'nde ilk sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı açılmıştır. Takip eden yıllarda benzer programlar diğer üniversitelerde de yaygınlaşmıştır.

1997 yılında YÖK, ilköğretim branş öğretmenlikleri için lisans programları açmış ve sosyal bilgiler programları da disiplinler arası bir yapıya kavuşturulmuştur. Programlara felsefe, sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi gibi pek çok sosyal bilim alanı eklenmiş, öğretmen adaylarının pedagojik bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik dersler ile uygulama saatleri artırılmıştır. Okul deneyimi ve öğretmenlik uygulaması dersleriyle öğretmen adaylarının okul ortamında deneyim kazanmaları sağlanmıştır.

Ancak, programın uygulanmaya başlandığı yıllarda eksiklikler görülmüş; ders içeriklerinin ilköğretim programlarıyla uyumsuzluğu, uygulama derslerinde yetersizlik gibi sorunlar raporlanmıştır. 2006 ve 2018 yıllarında programda güncellemeler yapılmış, fakat bu güncellemeler bazen uygulama saatlerinin azaltılması ve seçmeli derslerin artırılması gibi eleştirilere yol açmıştır. Özellikle uygulamalı derslerin kısıtlanması öğretmen adaylarının deneyim kazanmasını zorlaştırdığı için birçok araştırmada olumsuz değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programlarının, sosyal bilgiler dersinin disiplinlerarası doğasını yansıtacak şekilde, çağdaş öğretmen yetiştirme yaklaşımlarını içerecek ve öğretmen adaylarının yeterli uygulama yapmalarını sağlayacak biçimde yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

1.5.9. Sosyal Bilgiler Lisans Programında Afet Eğitimi

Afetler, sosyal yaşamı derinden etkileyen ve bireylerin hayatında kalıcı izler bırakan olaylardır. Bu nedenle afet bilincinin erken yaşlardan itibaren kazandırılması büyük önem taşır. Sosyal bilgiler lisans programında afet eğitiminin yer alması, öğretmen adaylarının bu bilinci öğrencilere kazandırmalarını sağlayarak bireylerin afet öncesinde hazırlık, afet

sırasında doğru davranış ve afet sonrasında iyileşme süreçlerinde nasıl davranacaklarına dair temel bilgi ve beceriler edinmelerine katkıda bulunur. Afet eğitimi, sosyal bilgiler dersinin tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi gibi disiplinleriyle doğrudan ilişkilidir. Coğrafya bağlamında doğal afetlerin oluşum nedenleri, tarih bağlamında geçmişte yaşanan afetlerin toplumsal etkileri ve vatandaşlık bağlamında ise afet durumlarında toplumsal sorumluluk bilinci ve dayanışma gibi konular ele alınabilir. Bu sayede öğretmen adayları, afet bilincini sosyal bilgiler dersinin tüm disiplinlerine dâhil edebilir.

Afet eğitiminin sosyal bilgiler öğretmenliği programında yer alması, yalnızca öğretmen adaylarının bilinçlenmesine değil, toplumsal dayanışmanın ve dayanıklılığın artmasına da katkı sağlar. Öğretmen adayları, afet sonrası yardımlaşma, gönüllülük ve sivil toplum kuruluşlarının rolü gibi konulara vurgu yaparak öğrencilerinin toplum içinde aktif bireyler olmalarını destekleyebilir. Ayrıca afet yönetimi ve risk azaltma konuları, bireylerin afet öncesinde alınması gereken önlemleri ve doğru davranış biçimlerini kazanmalarını sağlar. Örneğin, çok kapan tutun hareketinin öğrenilmesi, güvenli yaşam alanları oluşturma gibi uygulamalar bu eğitimin önemli bir bölümüdür.

Bunun yanında, afet eğitimi bireylerde çevresel duyarlılık ve sürdürülebilir yaşam tarzı geliştirmede önemli bir araçtır. Doğal kaynakların bilinçsiz bir şekilde kullanımı sonucu artan afet risklerine dikkat çekilerek, doğaya saygılı bir yaşam tarzı desteklenebilir. Türkiye gibi deprem kuşağında yer alan ülkelerde de afet bilinci, milli ve kültürel bir mesele olarak ele alınmalıdır. Bu açıdan, sosyal bilgiler öğretmenleri geçmişteki afetlerden çıkarılan dersleri ve toplumsal dayanışma örneklerini öğrencilerine anlatarak hem kültürel bilinci hem de afet farkındalığını geliştirebilir. Ayrıca afet eğitimi, yalnızca bireysel güvenlik değil, psikolojik dayanıklılık ve empati becerilerini de kapsar. Sosyal bilgiler öğretmen adayları, afet sonrası psikolojik sorunlar yaşayan bireylerle nasıl iletişim kurulacağını öğrenerek toplumda iyileşme süreçlerine ön ayak olabilir.

Sonuç olarak, afet eğitiminin sosyal bilgiler lisans programında yer alması, bireylerin ve toplumun afetlere karşı duyarlılaşmasını, dayanıklılık kazanmasını ve güvenli bir yaşam oluşturmalarını sağlar. Afet eğitimi sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilere rehberlik edebilme ve afet bilinci konusunda liderlik edebilmelerini sağlar. Böylece afet eğitimi, sadece öğrenciler için değil, daha güvenli ve bilinçli bir toplum oluşturmak için de kritik bir öneme sahiptir. Sosyal Bilgiler Öğretmenliği lisans programında yer alan birçok ders,

öğretmen adaylarının afet bilinci kazanmasına doğrudan ya da dolaylı olarak katkı sağlamaktadır:

1. Afetler ve Afet Yönetimi

Bu seçmeli ders, öğretmen adaylarına afetlerin türleri, oluş nedenleri, afet öncesi hazırlık, afet anında doğru davranış ve afet sonrası iyileşme süreçleri konusunda temel bilgi kazandırmayı hedefler (YÖK, 2018). Ders kapsamında, aynı zamanda risk azaltma, kriz yönetimi ve toplum temelli afet eğitimi konuları da ele alınmaktadır (Kadioğlu, 2008). Bu içerikler, öğretmen adaylarının afet eğitimi konusunda pedagojik yeterlilik kazanmalarını destekler.

2. Fiziki Coğrafya ve Türkiye'nin Coğrafyası

Coğrafya temelli bu derslerde deprem, heyelan, sel gibi doğal afetlerin oluşumu, dağılımı ve etkileri anlatılmakta; Türkiye'nin doğal afet riski taşıyan bölgeleri coğrafi verilerle değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, öğretmen adayları afetlerin doğayla ilişkisini bilimsel temellerle öğrenme fırsatı bulur (Özey, 2006).

3. Çevre Eğitimi

Afetlerin çoğunlukla çevresel bozulmalardan kaynaklandığı düşünüldüğünde, çevre eğitimi dersi, öğretmen adaylarının sürdürülebilir yaşam, doğal kaynak kullanımı ve insan-çevre etkileşimi konusunda farkındalık kazanmalarını sağlar (Erten, 2004). Bu farkındalık, afet bilinciyle bütünleşik bir çevresel sorumluluk anlayışına katkı sunar.

4. Günümüz Dünya Sorunları

Bu derste küresel ısınma, iklim değişikliği, çevre kirliliği ve doğal afetler gibi konular güncel gelişmelerle birlikte ele alınır. Dersin içeriği, öğretmen adaylarının afetleri yalnızca doğal olaylar olarak değil, aynı zamanda sosyal ve politik sorunlar olarak da değerlendirmelerine imkân tanır.

5. Karakter ve Değer Eğitimi

Afet bilinci sadece bilgiyle değil, aynı zamanda değerlerle de şekillenir. Yardımlaşma, empati, sorumluluk gibi değerlere sahip bireyler afet süreçlerinde daha sağlıklı davranışlar sergiler. Bu ders, öğretmen adaylarının bu tür değerlere dayalı yaklaşımlar geliştirmesini sağlar (Tilki & Kaya, 2021).

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği lisans programında yer alan bu dersler, afet eğitimi kapsamında hem bilgi hem de tutum düzeyinde önemli kazanımlar sunmaktadır. Program, öğretmen adaylarını sadece afet bilinci yüksek bireyler olarak değil, aynı zamanda afet eğitimi konusunda öğrencilere rehberlik edebilecek eğitimciler olarak yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla afet bilinci eğitiminin sosyal bilgiler programındaki yeri hem eğitim politikaları hem de toplumun genel direncinin artırılması açısından stratejik önem taşır (Ersoy, 2014; Demirtaş, 2020).

1.6.Sorun

Günümüzde doğal afetlerin sıklığı ve şiddeti, küresel ölçekte artmakta ve bu durum bireylerin, kurumların ve toplumların afetlere karşı hazırlıklı olma gerekliliğini ön plana çıkarmaktadır. Afetlerin yol açtığı can ve mal kayıplarını en aza indirebilmenin temel yollarından biri, bireylerde afet bilincinin küçük yaşlardan itibaren geliştirilmesidir. Bu bağlamda eğitimin, özellikle de örgün eğitim sisteminin temel bileşenlerinden biri olan öğretmenlerin, afet bilincinin kazandırılmasında kritik bir rol üstlendiği açıktır. Nitekim öğretmenlerin afet bilinci konusunda yeterli bilgi, beceri ve tutuma sahip olmaları, bu bilinci öğrencilere etkili biçimde aktarmalarını sağlayacak en önemli koşullardan biridir (Kadioğlu, 2011; Karancı, 2007).

Bu noktada, öğretmen yetiştirme programlarının afet eğitimi bağlamında ne ölçüde yeterli olduğu sorusu önem kazanmaktadır. Özellikle Sosyal Bilgiler öğretmen adayları açısından bu durum daha da belirleyicidir; zira Sosyal Bilgiler dersi, vatandaşlık bilinci, toplumsal sorumluluk, çevre ve doğal afetler gibi temaları içeren çok yönlü bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının afetlerle ilgili kavramsal bilgiye, risk farkındalığına ve kriz anında yönlendirme kapasitesine sahip olmaları beklenmektedir (Demirtaş, 2020). Ancak mevcut öğretim programlarında afet eğitimi

genellikle dolaylı olarak yer almakta, sistematik bir şekilde ele alınmamakta ya da ders içerikleri içinde sınırlı biçimde kalmaktadır (AFAD, 2019).

Bu bağlamda, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının lisans eğitimleri sürecinde afet bilinci düzeylerinin ne ölçüde geliştirildiği, programların bu yöndeki katkıları ve mevcut sınırlılıkları, araştırılması gereken önemli bir alan olarak ortaya çıkmaktadır. Öğretmen adaylarının lisans programlarında aldıkları eğitimle afet bilinci kazanıp kazanmadıkları, bu bilincin sınıf içi uygulamalara nasıl yansıdığı ve öğretmen adaylarının afet eğitimi konusundaki yeterlik düzeyleri, çalışmanın temel problem alanını oluşturmaktadır.

1.7.Amaç

Bu araştırmanın temel amacı, sosyal bilgiler lisans programının öğretmen adaylarının afet bilincine olan katkısını incelemektir. Sosyal bilgiler eğitimi, bireylere toplumsal sorunlara duyarlılık kazandırmayı ve vatandaşlık bilinci oluşturmayı hedefleyen bir eğitim alanıdır. Bu bağlamda, doğal afetler gibi toplumu doğrudan etkileyen konulara yönelik farkındalık kazandırma ve bireylerin afet bilincini geliştirme, bu eğitimin önemli hedeflerinden biridir.

Araştırmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

- Sosyal bilgiler lisans programı, öğretmen adaylarının afet bilinci kazanımına nasıl katkı sağlamaktadır?
- Öğretmen adaylarının afet bilinci düzeyleri eğitim sürecinde nasıl biçimlenmektedir?
- Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet bilinci eğitimi kapsamında lisans eğitimlerinde gördükleri materyal, yöntem ve uygulamaların yeterliği konusundaki görüşleri nelerdir?
- Afet bilinci eğitiminin sosyal bilgiler öğretmen adayları tarafından daha etkili bir şekilde benimsenmesi için yapılabilecek düzenlemeler ve geliştirmeler nelerdir?

Bu doğrultuda araştırma, öğretmen adaylarının eğitim sürecinde afet bilinci ile ilgili bilgi, farkındalıklarını anlamayı hedeflemektedir. Elde edilen bulgular, sosyal bilgiler programının afet bilinci eğitimi konusundaki etkinliğini değerlendirebilir ve bu alanda geliştirilmesi gereken yönleri belirleyebilir.

1.8. Önem

Afetler, sadece fiziksel altyapı ve çevresel yıkımlarla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda toplumsal, ekonomik ve psikolojik boyutlarda da derin ve kalıcı etkiler bırakan karmaşık olaylardır (Karancı & Aksit, 2000; Wisner, 2006). Bu çok boyutlu etkilerle etkili bir şekilde mücadele edebilmek, bireylerin ve toplumların afetlere karşı bilinçli, hazırlıklı ve sorumlu vatandaşlar olarak yetiştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda eğitim, afet risklerinin azaltılması ve afet sonrası iyileşme süreçlerinde temel bir yapı taşı olarak kabul edilmektedir (Kurt, 2015). Özellikle Sosyal Bilgiler eğitimi, bireylerin toplumsal olaylara karşı duyarlılık geliştirmeleri, sorumluluk almaları ve bilinçli kararlar verebilmeleri açısından kritik bir araç olarak öne çıkmaktadır (Bayrakçı & Özcan, 2020; Ersoy, 2014).

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının afet bilincine sahip bireyler olarak yetiştirilmesi, hem afet risklerinin azaltılması hem de toplumun genel dayanıklılığının artırılması açısından hayati önem taşımaktadır (Kadioğlu, 2009; Demirtaş, 2020). Çünkü öğretmenler, afet eğitiminde aracılık rolü üstlenerek, öğrencilere afet bilincini kazandırmada temel aktörlerdir (Özmen, 2006). Öğretmen adaylarının bu alanda yeterince donanımlı olmaları, afetlere karşı bilinçli nesiller yetiştirilmesi açısından kritik bir gerekliliktir. Ayrıca, öğretmenlerin afet bilinci düzeyleri, onların eğitim programlarını ne kadar etkili ve kapsamlı uygulayabilecekleri konusunda belirleyici rol oynar (Bayrakçı & Özcan, 2020).

Bu araştırma, Sosyal Bilgiler lisans programlarının öğretmen adaylarının afet bilinci kazanımına ne ölçüde katkı sağladığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda eğitim programlarındaki olası eksikliklerin veya güçlü yönlerin tespit edilmesiyle, afet eğitimine yönelik müfredat geliştirme süreçlerine ışık tutacaktır (Demirtaş, 2020; Yılmaz, 2017). Özellikle öğretmen adaylarının sınıf düzeylerine göre afet bilinci farklarının incelenmesi, müfredatın hangi aşamalarında daha etkin uygulamalar yapıldığını ve nerelerde geliştirmeye ihtiyaç olduğunu göstermesi açısından önemlidir (Bayrakçı & Özcan, 2020).

Araştırmadan elde edilen bulgular, Sosyal Bilgiler öğretmen yetiştirme programlarının afet eğitimi boyutunun yeniden değerlendirilmesi için önemli veriler sunabilir. Bu veriler ışığında, afet bilinci konusunun öğretim programlarında daha sistematik, bütüncül ve

kapsayıcı bir yaklaşımla ele alınması mümkün hale gelebilir (Ersoy, 2014; Özmen, 2006). Böylelikle öğretmen adaylarının bilgi düzeyi, tutumları ve afet yönetimi becerileri artırılarak, afetlere karşı daha dirençli ve hazırlıklı bireylerin yetiştirilmesi sağlanabilir. Bunun yanı sıra, araştırmanın sonuçları Milli Eğitim Bakanlığı, eğitim fakülteleri ve müfredat geliştiricileri açısından politika üretme ve program geliştirme süreçlerine doğrudan veri temelli katkılar sunacaktır (Kurt, 2015). Afet bilinci eğitimi öğretmenlerin belirleyici rolü göz önüne alındığında, bu çalışmanın sosyal bilgiler eğitimi alanına sağlayacağı katkı hem kuramsal hem de uygulamalı düzeyde büyük önem taşımaktadır (Karancı & Aksit, 2000; Demirtaş, 2020). Sonuç olarak, öğretmen adaylarının afet bilincinin güçlendirilmesi, sadece bireysel düzeyde değil, toplumun genel afet risklerine karşı dayanıklılığının artırılmasına yönelik stratejilerin geliştirilmesinde temel bir adım olarak değerlendirilebilir (UNDRR, 2022; Petal & Izadkhah, 2008).

1.9.Varsayımlar

Bu çalışmada aşağıdaki varsayımlar benimsenmiştir:

1. **Programların Güncelliği:** 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programları, afet eğitimi kapsamında resmi olarak yürürlükte olan ve uygulanmakta olan programlardır. Bu programlar, afet bilinci oluşturma açısından geçerli ve güvenilir içerikler sunmaktadır.
2. **Öğrenci ve Öğretmen Tutumları:** Programlarda belirtilen kazanımların uygulanabilir olduğu ve öğretmenlerin bu kazanımları hedefleyerek derslerini planladıkları varsayılmıştır. Ayrıca öğrencilerin bu programlardan doğrudan etkilendiği kabul edilmiştir.
3. **Kazanımların Anlaşılabilirliği:** Programlarda yer alan kazanım cümlelerinin, öğretmen adayları ve öğrenciler tarafından açık ve anlaşılır şekilde yorumlandığı varsayılmıştır.
4. **Afet Eğitiminin Etkisi:** Sosyal Bilgiler Dersi kapsamında verilen afet eğitiminin, öğrencilerin afet bilinci kazanmasında ve afetlere karşı doğru tutum geliştirmesinde etkili olduğu kabul edilmiştir.
5. **Uygulama Ortamı:** Eğitim sürecinin okul ortamında ve mevcut imkânlar çerçevesinde gerçekleştiği, programlarda belirtilen uygulamalı etkinliklerin gerekli şartlar sağlandığında gerçekleştirilebildiği varsayılmıştır.

1.10.Sınırlılıklar

Bu araştırma, belirli değişkenler ve örneklem grubu çerçevesinde yürütülmüş olup aşağıdaki sınırlılıklar doğrultusunda değerlendirilmelidir:

1. **Katılımcı Sınırlılığı:** Araştırma, yalnızca belirli bir üniversitenin sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarıyla sınırlıdır. Farklı üniversitelerdeki öğrenci profilleri, uygulamalar ve öğretim yaklaşımları farklılık gösterebileceğinden genelleme yapılırken bu durum dikkate alınmalıdır.
2. **Zamansal Sınırlılık:** Araştırma, 2024-2025 eğitim-öğretim yılı bahar dönemi içerisinde gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle elde edilen veriler, söz konusu döneme ait koşulları yansıtmaktadır.
3. **İçerik Sınırlılığı:** Araştırma, afet bilinci bağlamında sosyal bilgiler lisans programının katkısını incelemeye yöneliktir. Öğretmen adaylarının bireysel deneyimlerine, önceki afet yaşantılarına veya gönüllü faaliyetlerine ilişkin değerlendirmeler kapsam dışında bırakılmıştır.

Veri Toplama Aracı Sınırlılığı: Araştırmada kullanılan veri toplama aracı belirli temalar doğrultusunda geliştirilmiştir. Bu kapsam dışında kalan afet bilinci unsurları çalışma kapsamına alınmamıştır.

1.11.Tanımlar

Afet Bilinci: Bireylerin, doğal ya da insan kaynaklı afetlere karşı farkındalık geliştirmesi, riskleri tanınması, afet öncesi hazırlık yapması ve afet sırasında doğru davranışları sergilemesi yönündeki bilgi, tutum ve davranış düzeyleri (Kadıoğlu, 2009).

Afet Eğitimi: Toplumda afetlere karşı bilinç ve hazırlık düzeyini artırmayı hedefleyen, bilgi ve beceri kazandırmaya yönelik sistematik eğitim sürecidir. Bu süreç; afet öncesi, sırası ve sonrasını kapsayan bilgi, farkındalık, dayanıklılık ve müdahale becerilerini içerir (Bayrakçı & Özcan, 2020).

Sosyal Bilgiler Eğitimi: Öğrencilerin toplumsal, kültürel, coğrafi ve tarihsel olayları anlamalarını sağlayan; demokratik değerler, vatandaşlık bilinci, insan hakları ve toplumsal sorumluluk gibi kazanımları içeren disiplinler arası bir öğretim alanı (MEB, 2018).

Öğretmen Adayı: Eğitim fakültelerinde öğrenim gören ve öğretmenlik mesleğine hazırlanan birey

Lisans Programı: Yükseköğretim kurumlarında dört yıllık süreyle yürütülen ve bireyleri belirli bir meslek alanına hazırlayan akademik program



2.İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Afet eğitiminin bireylerin ve toplumların afetlere karşı hazırlıklı hâle gelmesindeki önemi çok sayıda ulusal ve uluslararası çalışmada ele alınmıştır. Bu araştırmalar, özellikle öğretmen adaylarının afet bilincine yönelik tutumları, bilgi düzeyleri ve eğitim programlarının yeterliliği üzerine odaklanarak afet eğitimine olan yaklaşımın gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Tağrikulu (2025) Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sahip oldukları afet bilinci ve kültürü: ne biliyorum? Ne öğretebilirim? adlı çalışmada, Sosyal Bilgiler öğretmenliği 4. sınıf öğrencilerinin afet bilinci ve afet kültürü düzeylerini belirlemek amacıyla 10 öğretmen adayıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmen adaylarının afetlere ilişkin temel bilgilere sahip oldukları, ancak afet bilinci ve kültürü açısından derinlemesine ve bütüncül açıklamalar yapamadıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların afetlerle ilgili tüm yanıtlarını büyük ölçüde deprem odaklı verdikleri ve özellikle 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depreminden etkilendikleri görülmüştür. Öğretmen adaylarının afet döngüsü ve afet yönetimi süreçlerine ilişkin bilgileri sınırlı düzeydedir. Bu durumun, üniversitelerde verilen afet eğitimi derslerinin süresinin yetersizliği ve uygulama odaklı etkinliklerin sınırlı olmasıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Araştırma sonucunda, afet eğitimi ders saatlerinin artırılması ve uygulamalı içeriklerle desteklenmesi gerektiği önerilmektedir.

Yıldız, Er, Metin (2024) Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Afet Hazırbulunuşluk Seviyelerinin İncelenmesi adlı araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet hazırbulunuşluk düzeylerinin cinsiyet, sınıf seviyesi, yaşanan coğrafi bölge, afet eğitimi alma durumu, afet deneyimi, yaşanan afetlerde can veya mal kaybı yaşanması ve sosyoekonomik düzey gibi değişkenlere göre incelenmesidir. Nicel araştırma yaklaşımı doğrultusunda tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini, kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemiyle seçilen 212 sosyal bilgiler öğretmen adayı oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak "Genel Afet Hazırbulunuşluk Ölçeği" kullanılmış ve analizlerde parametrik testlere başvurulmuştur. Bulgular, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet hazırbulunuşluk düzeylerinin genel olarak yüksek olduğunu göstermektedir. Alt boyutlar arasında en yüksek puan "Algılanan Duyarlılık" boyutunda, en düşük puan ise "Algılanan Engeller" boyutunda elde edilmiştir.

Gülersoy ve Akyol (2024) Sosyal Bilgiler Öğretmeni Adaylarının Afet Bilinci Algı Düzeylerinin İncelenmesi adlı çalışmada, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeyleri incelenmiştir. Çalışma, amaçlı örnekleme yöntemlerinden homojen örnekleme ile seçilen 20 öğretmen adayıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla gerçekleştirilmiş ve nitel veri analizi kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, katılımcıların çoğu doğal afetlerin doğal güçlerden kaynaklandığını ve ciddi maddi ile psikolojik zararlar oluşturduğunu belirtmiştir. Ancak, öğretmen adaylarının büyük bir kısmının afetler konusunda yeterli eğitim almadığı tespit edilmiştir. Katılımcılar, afet eğitimi uygulamalarında uygulamalı öğrenmenin önemini vurgulasa da mevcut uygulamaların çoğunlukla yüzeysel ve etkisiz olduğu görüşünü dile getirmiştir. Bu durum, afet eğitimi programlarının içeriğinin ve öğretim yöntemlerinin geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, sosyal bilgiler derslerinde doğal afetlere daha fazla yer verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Araştırma sonuçları, afet eğitimi politikaları ve müfredat geliştirme çalışmaları için yol gösterici olabilecek niteliktedir.

Köstekçi ve Üstünyer (2024) Güncellenen Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında Afetler Konularının Yer Alma Durumunun İncelenmesi adlı çalışmada hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretim programlarında afet konularının ne ölçüde yer aldığı nitel araştırma yöntemiyle incelenmiştir. Programların genel yaklaşımı, amaçları, öğrenme alanları, kazanımlar, değerler ve beceriler gibi bölümleri doküman analizi yoluyla betimsel olarak değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda, her iki öğretim programında da doğrudan veya dolaylı biçimde afet eğitimi konularına benzer şekilde yer verildiği tespit edilmiştir.

Güngör (2023) Öğretmen Adaylarının Afete Hazırlık ve Zarar Önleme ile İlgili Bilgi Düzeyleri adlı çalışmada, toplumda can ve mal kaybına yol açan, sosyal ve kültürel zararlar doğuran doğal afetlerin etkileri ve bu afetlerin temel nedenleri (iklim krizi, küresel ısınma, çarpık kentleşme, doğa tahribatı gibi) ele alınmıştır. Çalışmada ayrıca, öğretmen adaylarının afet okuryazarlığına hazırbulunuşluk düzeyleri ve afetlerin zarar azaltma ve hazırlık aşamalarına nasıl katkı sağlayabilecekleri incelenmiştir. Araştırma, Creswell (2014)'ün önerdiği yöntem doğrultusunda nicel bir yaklaşımla yürütülmüş ve betimsel araştırma deseni kullanılmıştır. Veriler; ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler ile analiz edilmiş, gruplar arasındaki farklılıkların anlamlılığını belirlemek için bağımsız T-testi uygulanmıştır. Bu analizler aracılığıyla öğretmen

adaylarının afet okuryazarlığına ilişkin mevcut durumları istatistiksel olarak değerlendirilmiştir.

Kortak (2023) Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Afetlere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi adlı çalışmada, gelecekte okul tabanlı afet eğitiminde görev alacak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afetlere yönelik tutum düzeyleri incelenmiştir. Anket yoluyla toplanan veriler istatistiksel analizlere tabi tutulmuştur. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının afetlere yönelik bilişsel ve davranışsal tutumlarının düşük, duyuşsal tutumlarının ise yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca tutum düzeylerinin; cinsiyet, afet yaşama deneyimi, afet ve ilk yardım eğitimi alma durumu ile sivil toplum kuruluşlarında yer alma durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Başbüyük ve Pala (2023) Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Coğrafya Dersi Öğretim Programları Kazanımlarının Afet Eğitimi Açısından İncelenmesi adlı çalışmada, insan ve çevre etkileşiminin yoğun olarak işlendiği hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve coğrafya derslerinin afet eğitimi açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Yöntem olarak 2018 yılında güncellenen bu derslerin öğretim programları doküman incelemesi ile analiz edilmiştir. Sonuçta, afet eğitimine en fazla kazanımın coğrafya dersinde yer aldığı belirlenmiştir. Üç programda da afet bilgisi ve afet süreci temalarına değinilmiş, ancak yardımlaşma ve dayanışma teması sadece hayat bilgisi ve sosyal bilgiler programlarında yer almıştır. Programların çoğunlukla bilişsel alan kazanımlarına odaklandığı, sınıf seviyesi arttıkça bilişsel kazanımların daha üst düzeye çıktığı tespit edilmiştir.

Afet sonrası psikososyal etkiler ve bireylerin başa çıkma stratejilerine odaklanan Kabasakal ve Aksoy (2023) Afet Sonrası Durumlara Yönelik Hazırlanan Psikososyal Destek Uygulamalarının ve Çalışmalarının İncelenmesi adlı çalışmada, afet sonrası psikososyal destek uygulamalarını ve bu konudaki akademik çalışmaları inceleyerek, alanda geliştirilecek uygulamalara rehberlik etmeyi amaçlamaktadır. Google Akademik, YÖK Ulusal Tez Merkezi, PubMed ve Researchgate veri tabanlarından ilgili anahtar kelimelerle yapılan taramada 26 çalışma (20'si yurt içi, 6'sı yurt dışı) elde edilmiştir. İnceleme sonucunda, psikososyal destek uygulamalarının çoğunlukla afetten etkilenen tüm bireylere yönelik hazırlandığı, ancak farklı yaş grupları, meslekler ve afet bölgesinde görev alanlara yönelik sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmüştür. Bu nedenle, psikososyal

destek programlarının toplumun çeşitli kesimleri, yaş, meslek ve afetten etkilenme düzeyleri dikkate alınarak yapılandırılması önerilmektedir.

Gündoğdu ve Çelik (2022) Öğretmenlerin Afete Hazırlık Düzeyleri İle İlkokullardaki Afet Eğitimi Uygulamalarına Yönelik Görüşleri adlı çalışmanın amacı, ilkokul öğretmenlerinin afetlere hazırlık düzeyleri ile afet eğitiminin eğitim programlarındaki yerini nasıl değerlendirdiklerini belirlemektir. Çalışma, karma araştırma deseninde sıralı açıklayıcı yöntemle yürütülmüştür. Araştırmanın örneklemini İzmir ili Buca ilçesindeki kamu ilkokullarında görev yapan İngilizce öğretmenleri, anasınıfı öğretmenleri, sınıf öğretmenleri ve okul psikolojik danışmanları oluşturmaktadır. Veriler, İnal ve Doğan (2018) tarafından geliştirilen "Genel Afete Hazırlık Ölçeği" ve yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Nicel veriler parametrik ve nonparametrik testlerle, nitel veriler ise betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin afetlere karşı duyarlılıklarının yüksek olduğu, afetleri ciddiye aldıkları ve önlem almanın önemini kabul ettikleri; ancak bu önlemleri uygulamada yetersiz kaldıkları ve kendilerini afet hazırlığı açısından yeterli görmedikleri tespit edilmiştir. Nitel veriler de bu bulguları desteklemiştir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda, öğretmenlerin afetlere hazırlık düzeyini artırmaya ve okul temelli afet eğitimi uygulamalarını geliştirmeye yönelik öneriler sunulmuştur.

Gezer ve Aksu (2022) Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Afet Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi adlı çalışmasının amacı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerini belirlemektir. Araştırma, tarama modeli kullanılarak yürütülmüş ve örneklemini İç Anadolu Bölgesi'ndeki devlet üniversitelerinde öğrenim gören 254 öğretmen adayı oluşturmuştur. Veriler, Kırıkkaya ve Gerdan (2019) tarafından geliştirilen Afet Farkındalık Ölçeği ile toplanmıştır. Veriler, bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile analiz edilmiştir. Sonuçlara göre, öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeyleri orta düzeydedir. Ayrıca afet farkındalık düzeyleri; cinsiyet, anne ve baba eğitim düzeyi, afet deneyimi ve afet temalı etkinliklere katılım değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Ancak aile gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

UNDRR (2022) Küresel Afet Risk Azaltma Değerlendirme Raporu (GAR2022), afet risklerinin artık yalnızca doğal olaylarla sınırlı olmadığını, karmaşık ve sistemik bir

yapıya dönüştüğünü vurgulamaktadır. COVID-19 pandemisi, iklim değişikliği ve hızla artan kentleşme gibi faktörler, afetlerin sınırları aşan, çok boyutlu etkiler yaratan küresel krizlere dönüşmesine neden olmuştur. Raporda, mevcut afet risk azaltma çabalarının, yaratılan yeni riskleri önlemede yetersiz kaldığı belirtilmekte ve 2030 yılına kadar afet sıklığının yılda yaklaşık 560 olaya ulaşabileceği öngörülmektedir. Bu artış, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin ciddi şekilde tehlikeye girdiğini göstermektedir. GAR2022, afet risklerinin etkin bir şekilde azaltılabilmesi için afet yönetiminde köklü bir dönüşüm çağrısında bulunmaktadır. Geleneksel yönetim yaklaşımlarının artık yetersiz olduğu, bunun yerine afetleri dinamik ve sistem odaklı bir bakış açısıyla ele alan yeni bir yönetim anlayışının benimsenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca, afet eğitiminin özellikle okul temelli uygulamalarla toplumsal farkındalık ve dayanıklılık oluşturmada merkezi bir rol oynadığı belirtilmektedir. Toplumların afetlere karşı daha dirençli hale gelmesi için okul müfredatlarında afet bilincinin güçlü bir şekilde yer alması önerilmektedir. Raporda ayrıca, yerel halkın bilgi ve deneyimlerinin afet yönetimine entegre edilmesi, veri ve teknoloji kullanımının artırılması ve risk iletişiminin daha etkili hale getirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Özetle, GAR2022, afet riskleriyle başa çıkmak için daha bütüncül, kapsayıcı ve katılımcı yaklaşımların benimsenmesi gerektiğini ve okul temelli afet eğitiminin bu süreçte kritik bir role sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy (2019) Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet Bilinci ve Eğitimi adlı çalışmanın amacı yenilenen 4-7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının afet bilinci ve afet eğitimi bağlamında incelenmesidir. 2018-2019 eğitim-öğretim yılında kullanılan ders kitaplarında yer alan metinler ve görseller, nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme deseni kapsamında içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Araştırma bulguları, ders kitaplarında afetlerle ilgili çeşitli görsel ve metinsel öğelerin bulunduğunu ve bunların bireylerde afet bilinci ve farkındalığı oluşturmayı amaçladığını göstermektedir. Ayrıca, 4., 5. ve 6. sınıf düzeylerinde afet içeriklerinin daha çok “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanında yer aldığı, 7. sınıfta ise afetlerle ilgili içeriklerin “küresel bağlantılar” öğrenme alanı kapsamında ele alındığı tespit edilmiştir. Ders kitaplarında ülkemizde ve dünya genelinde sıkça karşılaşılan afet türlerine yer verilmiş olup, özellikle deprem türüne yönelik vurgu öne çıkmaktadır.

Gökmenoğlu ve arkadaşları (2015) A Cascade Teacher Training Model in Disaster Education: A Case of Turkey adlı çalışma, Türkiye’de yürütülen Okul Tabanlı Afet Eğitimi Projesi kapsamında uygulanan öğretmen eğitim programı modelini ve uygulama sürecini tanıtmayı amaçlamaktadır. Türkiye’de öğretmenler için afet risk azaltma eğitimine yönelik planlama, geliştirme, uygulama ve değerlendirme aşamalarını ele alan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Söz konusu proje, Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı ve Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) iş birliğiyle yürütülmüştür. Projede, geniş çaplı bir basamaklı öğretmen mesleki gelişim modeli uygulanmıştır. Bu model sayesinde, kısa sürede 567 eğitici öğretmen aracılığıyla 67 ilde toplam 135.375 öğretmene ulaşılmıştır. Bu proje, ekonomik ve sürdürülebilir yapısıyla Türkiye’ye ulusal düzeyde belgelenmiş bir afet risk azaltma eğitimi deneyimi kazandırmıştır.

Johnson ve arkadaşları (2014) Evaluations Of Disaster Education Programs For Children: A Methodological Review adlı araştırmanın amacı amacı, çocuklara yönelik afet eğitimi programlarının etkinliğinin nasıl ölçüldüğünü ve değerlendirildiğini incelemektir. Yayınlanmış ve gri literatürde yapılan sistematik bir tarama sonucunda 35 çalışma belirlenmiş ve mevcut araştırma yapısının temel unsurları kategorize edilmiştir. Bu kategoriler arasında değerlendirme türleri ve kaynakları, araştırma yöntemleri ve desenleri, araştırma katılımcıları, sonuç göstergeleri, analiz yaklaşımları ve araştırma sınırlılıkları yer almıştır. Çalışmanın önemli bir bulgusu, çocuklara yönelik afet eğitimi programlarının etkinliğine dair mevcut bilgilerin büyük oranda, çocuklarla yapılan nicel araştırmalara dayandığını göstermesidir. Bu araştırmalar genellikle çocukların afet riskleri ve korunma yolları hakkındaki bilgilerini ölçmeye ve çocukların hazırlık davranışlarını kendi ifadeleriyle rapor etmelerine odaklanmıştır. Betimsel ve yarı deneysel çalışmaların çoğu, anketlerde doğru cevap veren çocukların oranındaki olumlu değişime dayanarak programların etkili olduğunu öne sürmektedir. Korelasyonel çalışmalar ise genellikle çocukların afet eğitimi programlarına katılımı ile evdeki hazırlık düzeyleri arasında pozitif bir ilişki olduğunu bulmuştur. Ancak, incelemeye dahil edilen birçok çalışmanın önemli metodolojik sınırlılıkları olduğu da belirtilmiştir. Bilgi değişimine dair değerli bulgular elde edilmiş olsa da, afet eğitimi programlarının çocukların aile hazırlığında üstlendikleri roller, kendini koruma kapasitesi geliştirmeleri ve yetişkin olduklarında afetlere hazırlanma eğilimleri üzerindeki etkilerine ilişkin ampirik bulguların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Araştırmacılar, program

teorisinin netleştirilmesi ve anlamlı sonuç göstergelerinin belirlenmesi ihtiyacının yanı sıra, gelecekte yapılacak çalışmalar için çeşitli araştırma fırsatlarının da bulunduğunu vurgulamaktadır.

Selby ve Kagawa (2012), *Preparing Youth for Disasters: The Need for a Contextualised Disaster Risk Reduction Curriculum in Schools* Bu çalışma, Nepal’de afet risk azaltma (ARA) eğitimi uygulayan üç okulun detaylı nitel vaka çalışmalarına dayanmaktadır. Çalışmada, müfredat haritalama ve söylem analizi yöntemleri kullanılarak, afet risk azaltma (ARA) ile ilgili içeriklerin okul müfredatında yer almasının, gençleri afetlere müdahale ve afet sonrası toparlanma süreçlerine hazırlamadaki önemi ortaya konulmuştur. Araştırma, mevcut müfredat ve ders kitaplarında yer alan ARA içeriklerinin niteliğini açıklamakta ve okul müfredatında tespit edilen afetle ilgili eksiklikleri gidermeye yönelik öneriler sunmaktadır. Ayrıca, yerel ve bağlamsal ARA içeriklerinin okul müfredatına dahil edilmesinin, Nepal gibi afet riski yüksek bölgelerde “direnc kültürünün” oluşmasına katkı sağladığını vurgulamaktadır. Sonuç olarak, gençlerin afet ve afet yönetimi konularında bilgi, beceri ve tutum geliştirebilmeleri için daha düzenli ve bütüncül bir yaklaşımın gerekli olduğu ifade edilmektedir.

Petal ve Izadkhah (2008), *Preparing Youth for Disasters: The Need for a Contextualised Disaster Risk Reduction Curriculum in Schools* adlı çalışma, Nepal'deki üç okulda afet risk azaltma (ARA) eğitimi uygulamalarını inceleyen detaylı nitel vaka çalışmalarına dayanmaktadır. Çalışmada müfredat haritalama ve söylem analizi yöntemleri kullanılarak, afet risk azaltma (ARA) içeriklerinin okul müfredatında yer almasının gençleri afetlere müdahale ve iyileşme süreçlerine hazırlamadaki önemi ortaya konmuştur. Araştırma, mevcut müfredat ve ders kitaplarında yer alan ARA içeriklerinin yapısını incelemekte ve okul müfredatlarında tespit edilen afetle ilgili sorunlara yönelik çözüm önerileri sunmaktadır. Ayrıca, yerel ve bağlamsal ARA içeriklerinin okul müfredatına dahil edilmesinin, Nepal gibi afetlere açık bölgelerde “dayanıklılık kültürünün” oluşmasına katkı sağladığı vurgulanmaktadır. Sonuç olarak, gençlerde afet ve afet yönetimi ile ilgili bilgi, beceri ve tutumların geliştirilmesi için daha bütüncül ve sistemli bir yaklaşıma ihtiyaç olduğu ifade edilmiştir.

Wisner (2006) *Let Our Children Teach Us! A Review of the Role of Education and Knowledge in Disaster Risk Reduction* Bu çalışma, afet risk azaltmada eğitimin ve

bilginin rolünü incelemek amacıyla hazırlanmış olup yöntem olarak kapsamlı bir literatür taraması ve mevcut uygulamaların eleştirel analizine dayanmaktadır. Çalışmada, afet eğitimiyle ilgili ulusal ve uluslararası belgeler, okul müfredatları, eğitim materyalleri ve saha uygulamaları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca farklı ülkelerde afet eğitimi konusunda yürütülen iyi uygulama örnekleri değerlendirilerek, mevcut uygulamalardaki eksiklikler ve geliştirilmesi gereken alanlar tespit edilmiştir. Araştırma sürecinde özellikle çocukların afet eğitimi yoluyla nasıl toplumsal bir değişim aracı olabileceği üzerinde durulmuş, çocuk merkezli yaklaşımlar ön plana çıkarılmıştır. Okullarda afet bilincini artırmaya yönelik programlar, öğretmen eğitimleri, gönüllülük faaliyetleri ve okulların afetlere fiziksel olarak hazırlıklı hale getirilmesi de çalışmanın analiz ettiği temel başlıklar arasında yer almıştır. Tüm bu incelemeler sonucunda, afet eğitiminin sürdürülebilir ve etkili olabilmesi için yerel topluluklar, öğretmenler, öğrenciler ve karar vericiler arasında güçlü bir iş birliği ağı kurulması gerektiği vurgulanmıştır. Çalışmada aynı zamanda stratejik öneriler sunularak eğitim yoluyla afetlere karşı dayanıklı toplumlar oluşturma yolları gösterilmiştir.

Shaw ve Goda (2004) *From Disaster to Sustainable Civil Society: The Kobe Experience* adlı Çalışma, kentsel alanlardaki sivil toplum faaliyetlerinin sürdürülebilir olabilmesi için iki temel koşulun gerekli olduğunu belirtmektedir: birincisi, günlük hizmetlere ilişkin faaliyetlerin mahalle dernekleri tarafından sağlanması; ikincisi ise bu faaliyetlerin ekonomik teşviklerle desteklenmesi. Liderlik, ortak karar alma süreçlerinde kritik bir rol oynamaktadır. Sivil toplum faaliyetlerinin uzun vadede sürdürülebilir olması için bir destek sisteminin oluşturulması gereklidir. Bu bulgular, Kobe şehrinin en çok etkilenen bölgelerinden biri olan Nishi Suma örneği üzerinden detaylandırılmıştır.

Bu çalışmaların ortak noktası, afet eğitiminin salt bir güvenlik meselesi olmaktan öte, toplumsal bilinç ve değerlerin kazandırıldığı çok yönlü bir öğrenme alanı olduğudur. Öğretmen adaylarının bu konuda donanımlı bir şekilde yetişmesi, afetlerle başa çıkabilecek bireyler ve dayanıklı toplumlar oluşturma temel koşullarındandır. Mevcut literatür, bu bağlamda sosyal bilgiler lisans programlarının işlevselliğini değerlendirmeye yönelik araştırmaların önemini açıkça ortaya koymaktadır.

3 YÖNTEM

3.1 Araştırma Modeli

Bu araştırma, sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programının öğretmen adaylarının afet bilincine katkısını incelemek amacıyla temel nitel araştırma deseniyle çalışılmıştır.

Nitel araştırma, sosyal olayları ve insan davranışlarını doğal ortamında derinlemesine incelemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır. Bu yöntem, bireylerin deneyimlerini, algılarını ve olaylara yükledikleri anlamları bütüncül bir şekilde anlamaya odaklanır (Yıldırım & Şimşek, 2018). Nitel araştırmalar, olguların nasıl ve neden gerçekleştiğine ilişkin detaylı bilgi edinme süreci olup, katılımcıların bakış açılarını ön plana çıkarır (Patton, 2002). Bu bağlamda nitel araştırmalar, özellikle eğitim, sosyoloji ve psikoloji gibi insan odaklı alanlarda yaygın olarak tercih edilmektedir (Creswell, 2014).

Nitel araştırmaların temel özelliklerinden biri, araştırma sürecinde esnek bir yapı benimsenmesidir. Araştırmacı, veri toplama ve analiz süreçlerinde katılımcılarla doğrudan etkileşim kurar ve çoğu zaman araştırma aracının kendisi olur (Merriam, 2009). Bu yöntemde genellikle küçük, amaçlı olarak seçilmiş örneklem üzerinde çalışılır ve olaylara ilişkin derinlemesine bilgi toplanır (Yıldırım & Şimşek, 2018). Nitel araştırmalarda sıkça başvurulan veri toplama yöntemleri arasında görüşme, gözlem ve doküman incelemesi yer almaktadır. Görüşmeler yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ya da yapılandırılmamış biçimde gerçekleştirilebilmekte ve derinlemesine bilgi edinilmesini sağlamaktadır (Kvale, 1996). Gözlemler ise katılımcıların doğal ortamlarında gözlemlenmesi yoluyla gerçekçi veriler elde edilmesine olanak sunar (Creswell, 2014). Ayrıca doküman incelemesi yöntemiyle yazılı ve görsel materyaller sistemli bir biçimde analiz edilerek veriye katkı sağlanır (Bowen, 2009).

Nitel araştırmalarda örneklem seçimi, araştırmanın amacına en uygun katılımcıların belirlenmesine odaklanan amaçlı örnekleme yoluyla yapılır. Bu yöntemde maksimum çeşitlilik, tipik durum ve kolay ulaşılabilir örnekleme gibi çeşitli alt yaklaşımlar uygulanabilir (Patton, 2002). Toplanan verilerin analizinde ise genellikle betimsel analiz ve içerik analizi teknikleri kullanılır. Bu analiz süreçlerinde veriler önce kodlanır, ardından kategorilere ve temalara ayrılarak yorumlanır (Miles & Huberman, 1994; Yıldırım & Şimşek, 2018). Nitel araştırmaların geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak

amacıyla üçgenleme, katılımcı doğrulaması ve uzun süreli etkileşim gibi çeşitli stratejiler uygulanır (Lincoln & Guba, 1985). Bu yöntemler, araştırmanın güvenilirliğini ve bulguların aktarılabilirliğini artırmayı hedeflemektedir.

Nitel araştırmaların güçlü yönleri arasında sosyal olayları derinlemesine inceleme imkanı sunması ve bireysel farklılıkları ortaya çıkarabilmesi yer alırken, en temel sınırlılığı ise bulguların genellenebilir olmamasıdır (Creswell, 2014). Yine de nitel araştırmalar, katılımcıların dünyalarını anlamaya ve olguların ardındaki dinamikleri keşfetmeye olanak sağlayarak, özellikle eğitim araştırmaları için vazgeçilmez bir yöntem olma özelliğini sürdürmektedir.

Temel nitel araştırma, katılımcıların deneyimlerini, algılarını ve olaylara yükledikleri anlamları ortaya koymayı amaçlayan ve olguları derinlemesine inceleyen bir nitel araştırma desenidir. Bu yaklaşımda asıl hedef, bireylerin bir duruma, olaya ya da olguya nasıl anlam verdiklerini açıklığa kavuşturmadır (Merriam, 2009). Temel nitel araştırmalar, nitel araştırma yöntemleri içerisinde en yaygın kullanılan ve en temel yapıya sahip olan desenlerden biri olarak kabul edilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2018). Bu yöntem, genellikle bir kavramın, sürecin veya durumun daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla kullanılır ve belirli bir teorik yapı geliştirmeyi hedeflemez.

Temel nitel araştırmanın en önemli özelliği, araştırmacının odak noktasını katılımcıların olaylara yüklediği anlamlar ve yaşantılar üzerine kurmasıdır (Merriam, 2009). Bu yaklaşımda araştırmacı, olaylara katılımcıların bakış açısıyla yaklaşır ve onların gerçekliğini olduğu gibi anlamaya çalışır. Temel nitel araştırmalar, genellikle “*neden*” ve “*nasıl*” sorularına odaklanır ve elde edilen veriler, derinlemesine görüşmeler, gözlemler ve doküman incelemeleri gibi nitel veri toplama araçlarıyla elde edilir (Creswell, 2014). Veriler çoğunlukla sözel ya da yazılı biçimdedir ve sayısal analizden ziyade içerik analizi ya da betimsel analiz yoluyla değerlendirilir (Yıldırım & Şimşek, 2018).

Temel nitel araştırmalarda kullanılan örnekleme yöntemleri arasında genellikle amaçlı örnekleme tercih edilir. Araştırmacı, çalıştığı konuyu en iyi yansıtabilecek katılımcıları seçerek veri toplama sürecini planlar (Patton, 2002). Örneklem büyüklüğü genellikle

küçük tutulur çünkü temel amaç, geniş kitleleri temsil etmek değil, belirli bir durumun derinlemesine anlaşılmasını sağlamaktır (Merriam, 2009).

Bu tür araştırmalarda veri analiz süreci, kodlama, tema oluşturma ve yorumlamayı içeren aşamalardan oluşur (Miles & Huberman, 1994). Araştırmacı, toplanan verileri belirli temalar altında gruplandırarak anlamlı bir bütün oluşturmaya çalışır. Temel nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik sağlamak için ise veri çeşitliliği (üçgenleme), katılımcı doğrulaması ve detaylı betimlemeler gibi stratejilerden yararlanılır (Lincoln & Guba, 1985). Araştırmacının kendi önyargılarından bağımsız olarak, süreci şeffaf ve sistemli bir şekilde yürütmesi temel bir etik sorumluluktur.

Temel nitel araştırmanın en güçlü yönü, araştırma konusunun derinlemesine ve kapsamlı bir şekilde incelenebilmesine olanak sağlamasıdır. Ancak, sınırlı örneklem kullanılması nedeniyle bulguların genellenebilirliği yoktur (Creswell, 2014). Buna rağmen temel nitel araştırmalar, özellikle eğitim, sağlık, psikoloji ve sosyoloji gibi sosyal bilimlerde, bir olgunun ya da olayın nasıl yaşandığını ve nasıl anlamlandırıldığını açıklamak için sıklıkla başvurulan değerli bir yaklaşımdır.

Araştırma, üniversite öğrencileriyle yapılan derinlemesine görüşmeler yoluyla veriler toplanarak analiz edilmiştir. Temel nitel araştırma, bir olgunun ya da olayın katılımcıların bakış açısıyla derinlemesine anlaşılmasını amaçlayan, betimleyici ve keşfedici özellik taşıyan bir yaklaşımdır. Bu yöntem, belirli bir teoriye ya da modele dayanmaksızın, araştırma süreci boyunca elde edilen veriler ışığında anlam üretmeyi hedefler (Merriam, 2013). Araştırmacı, önceden belirlenmiş hipotezler yerine, sürece açık bir şekilde katılır ve verilerden yola çıkarak olguların anlamını çözümlemeye çalışır (Yıldırım & Şimşek, 2018).

3.2 Katılımcılar

Araştırmanın katılımcılarını, Anadolu Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan sosyal bilgiler öğretmen adayları oluşturmaktadır. Katılımcılar, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yoluyla seçilmiştir. Bu yöntemde belirli bir ölçüte sahip bireyler araştırma kapsamına alınır (Patton, 2002). Araştırmada ölçüt olarak, sosyal bilgiler öğretmenliği programının 4. sınıfında öğrenim görmek ve afet eğitimiyle ilgili en

az bir derse katılmış olmak esas alınmıştır. Bu sayede, afet bilincine ilişkin belirli deneyim ve bilgi birikimine sahip bireylerle veri toplama süreci yürütülmüştür.

Tablo 2.

Katılımcıların kişisel özellikleri

Adı	Üniversite	Bölüm	Sınıf	Yaş	Cinsiyet
Mert	Anadolu Üniversitesi	Sosyal Öğretmenliği	Bilgiler 4. sınıf	22	Erkek
Meryem	Anadolu Üniversitesi	Sosyal Öğretmenliği	Bilgiler 4. sınıf	22	Kadın
Yağız	Anadolu Üniversitesi	Sosyal Öğretmenliği	Bilgiler 4. sınıf	23	Erkek
Fatma	Anadolu Üniversitesi	Sosyal Öğretmenliği	Bilgiler 4. sınıf	22	Kadın
İrem	Anadolu Üniversitesi	Sosyal Öğretmenliği	Bilgiler 4. sınıf	22	Kadın
Melike	Anadolu Üniversitesi	Sosyal Öğretmenliği	Bilgiler 4. sınıf	22	Kadın
Ayla	Anadolu Üniversitesi	Sosyal Öğretmenliği	Bilgiler 4. sınıf	22	Kadın
Emin	Anadolu Üniversitesi	Sosyal Öğretmenliği	Bilgiler 4. sınıf	23	Erkek
Yiğit	Anadolu Üniversitesi	Sosyal Öğretmenliği	Bilgiler 4. sınıf	22	Erkek
Ayberk	Anadolu Üniversitesi	Sosyal Öğretmenliği	Bilgiler 4. sınıf	23	Erkek

Katılımcılar için kod isim kullanılmıştır.

Tablo 2’de görüldüğü üzere katılımcılar Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde lisans programı öğrencisi olan 5 erkek ve 5 kız öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcıların lisans programının son senesinde eğitim hayatlarına devam etmektedir. Yaş aralıkları 22 ila 23’tür.

3.3 Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplamak amacıyla, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlama süreci, nitel araştırmaların en kritik

aşamalarından biri olup dikkatli ve sistemli bir planlama gerektirir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, belirli bir konu çerçevesinde sorular hazırlanmasına rağmen, görüşmecinin sorulara açıklık getirme ve yeni sorular sorma esnekliği sağladığı bir veri toplama tekniğidir (Creswell, 2013). Görüşme formu, literatür taraması sonucunda geliştirilen ve uzman görüşü alınarak revize edilen açık uçlu sorulardan oluşmaktadır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlık aşamasında öncelikle araştırmanın amacı ve problem durumu net bir şekilde belirlendi. Görüşme formunu geliştirirken soruların araştırmanın temel problemlerini ve alt amaçlarını desteklemesine özen gösterildi. Bu aşamada kavramsal ve kuramsal çerçeveye bağlı kalınarak kapsamlı bir literatür taraması yapıldı ve temalar belirlendi. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde katılımcının düşüncelerini, deneyimlerini ve bakış açılarını derinlemesine ortaya koyacak açık uçlu sorular geliştirildi. Sorular, kesin ve yönlendirici ifadelerden kaçınılarak, katılımcının cevaplarını detaylandırmasına imkân tanıyacak biçimde tasarlandı. Ana sorular dışında, katılımcı yanıtlarını genişletmek amacıyla kullanılabilen ek soruları da hazırlandı. Bu sorular, "Biraz daha detaylandırır mısınız?" veya "Bu konuda nasıl hissettiniz?" gibi açıklayıcı ve derinleştirici nitelikteydi. Görüşme formunun tasarımı tamamlandıktan sonra alan uzmanlarından görüş alınarak formun kapsam geçerliği test edildi ve gerekli düzenlemeler yapıldı. Yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanırken etik ilkeler göz önünde bulunduruldu, katılımcıların gönüllülük esasına dayalı olarak sürece dahil edilmesi sağlandı. Formun giriş bölümünde araştırmanın amacı, gizlilik ve anonimlik ilkeleri açıkça belirtildi ve görüşmeye başlamadan önce katılımcılardan onam alındı.

Görüşme soruları hazırlandıktan sonra 10 Sosyal Bilgiler öğretmen adayı ile görüşmelerin gerçekleştirilmesi amacıyla öğretmen adaylarıyla belirli kanallar yardımıyla iletişime geçilmiştir. Gönüllülük esasına uygun olarak araştırmaya dâhil olmak isteyen öğretmen adaylarına, EK-2. de yer alan gönüllü katılım formları imzalatılmış ve görüşmelerin gerçekleştirilebilmesi için uygun oldukları tarih ve saatlere görüşmeler ayarlanmıştır. Görüşmeler belirlenen saatlerde, bir kişi ile okulda yüz yüze olmak üzere diğerleriyle çevrimiçi bir şekilde Zoom programı üzerinden görüşmeci ve görüşülen kişilerden başkaları olmadan rahat bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı, öğretmen adaylarının kendilerini rahat hissedebilmeleri için görüşmelere kendinden bahsederek başlamıştır. Bunun ardından da görüşme formunda yer alan sorular öğretmen adaylarına yöneltilmiştir. Araştırmacı, öğretmen adaylarına istedikleri takdirde görüşmeye ara

verilebileceği veya görüşmenin sona erdirilebileceği söylenmiştir. 29 Nisan 2025 ve 17 Mayıs tarihleri arasında gerçekleştirilen görüşmelerin uzunlukları ortalama olarak 10 dakika ile 18 dakika arasında olup, toplamda 133 dakika uzunluğundadır. Görüşme soruları EK-1 de yer almaktadır. Görüşmeler, katılımcıların izniyle ses kaydına alınmış ve gerektiğinde notlar alınarak desteklenmiştir. Ayrıca araştırmanın yapılabilmesi için 23/12/2024 tarihli ve 825500 protokol numaralı belge kapsamında Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan izin alınmıştır. Bu belge EK-3'te yer almaktadır.

3.4 Veri Analizi

Araştırma kapsamında toplanan nitel veriler, betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Betimsel analiz, araştırma sorularına dayalı tematik bir çerçeve oluşturularak verilerin sistematik biçimde organize edilmesini ve anlamlandırılmasını sağlar (Yıldırım & Şimşek, 2018). Bu yöntemle araştırmacı, verilerde doğrudan yer alan anlamları belirler, önceden belirlenen temalara göre sınıflandırır ve katılımcı ifadelerinden doğrudan alıntılarla bulgularını destekler (Miles & Huberman, 1994).

Veri analiz süreci dört aşamada gerçekleştirilmiştir:

3.4.1. Verilerin Kodlanması: İlk aşamada, ses kayıtları yazılı metne dönüştürülmüş ve transkriptler oluşturulmuştur. Ardından, her katılımcının yanıtları dikkatlice okunarak veriler satır satır analiz edilmiştir. Anlamlı ifadelerden oluşan birimler belirlenerek açık kodlar oluşturulmuştur.

3.4.2. Temaların Oluşturulması: Kodlar birleştirilerek daha geniş tematik kategoriler altında gruplandırılmıştır. Araştırma sorularına paralel biçimde dört ana tema ortaya çıkmıştır:

- Afet eğitimi deneyimi
- Afet bilinci kazanımı
- Program yeterliliği
- Öğretmenrolü

Her ana tema altında ilgili alt temalar ve kategoriler de detaylandırılmıştır. Örneğin, “afet bilinci kazanımı” teması altında “risk algısı”, “önleyici davranışlar” ve “toplumsal sorumluluk” gibi alt temalar yer almıştır.

3.4.3. Bulguların Tanımlanması ve Yorumlanması: Elde edilen temalar doğrultusunda veriler açıklanmış, belirli örüntüler ve anlamlı ilişkiler ortaya konmuştur. Katılımcı görüşlerinden yapılan doğrudan alıntılarla bulgular desteklenmiş, bu sayede araştırmacı yorumlarının dayanakları güçlendirilmiştir. Bu aşamada verilerin araştırmanın amacı doğrultusunda anlamlandırılmasına ve literatürle ilişkilendirilmesine özen gösterilmiştir.

3.4.5. Geçerlik ve Güvenirliğin Sağlanması: Veri analizinde araştırmacı önyargılarından kaçınılmış, farklı katılımcı görüşlerine eşit derecede yer verilerek nesnellik korunmaya çalışılmıştır. Kodlama süreci sonrasında uzman görüşüne başvurularak kod ve tema bütünlüğü kontrol edilmiştir.

3.5. Etik ve İnanırcılık

Bu araştırmada, nitel veri toplama sürecinde etik kurallara titizlikle uyulmuştur. Öncelikle çalışma, katılımcıların gönüllülük esasına göre yürütülmüş olup, her bir katılımcıdan sözlü onam alınmıştır. Katılımcılara araştırmanın amacı, süreci, veri kullanım şekli ve gizlilik ilkeleri açık ve anlaşılır bir biçimde açıklanmıştır. Görüşmeler sırasında ses kaydı alınacağı belirtilmiş, katılımcıların bu kayda rıza göstermesi durumunda kayıt yapılmıştır. Katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutulmuş; görüşme transkriptlerinde katılımcılara kod isimler verilerek mahremiyet korunmuştur.

Araştırmada elde edilen verilerin yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacağı ve üçüncü şahıslarla paylaşılmayacağı taahhüt edilmiştir. Ayrıca, araştırma herhangi bir psikolojik, sosyal ya da fiziksel risk içermeyecek şekilde yapılandırılmıştır. Görüşmeler katılımcıların tercih ettikleri ortamlarda gerçekleştirilmiş, kendilerini rahat ifade edebilecekleri koşullar sağlanmıştır. Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlilik yerine sıklıkla kullanılan "inandırcılık", "aktarılabirlik", "bağlamsallık" ve "doğrulanabilirlik" gibi ölçütler bu çalışmada dikkate alınmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2022). Araştırmanın inandırcılığını sağlamak amacıyla, görüşme kayıtları doğrudan alıntılarla desteklenmiş ve katılımcı görüşlerinin betimleyici analizlerle yansıtılmasına özen gösterilmiştir. Ayrıca, elde edilen veriler temalar altında yapılandırılarak okuyucunun verinin kaynağını takip edebilmesi sağlanmıştır.

Veri analiz sürecinde araştırmacı önyargılarından arınmak için araştırma günlüğü tutulmuş ve kodlama süreci mümkün olduğunca şeffaf yürütölmüştür. Kodlama işlemi uzman görüşüne sunularak içerik geçerliğı artırılmaya çalışılmıştır. Aktarılabiliirliğı artırmak adına araştırma süreci ayrıntılı şekilde tanımlanmış, katılımcı profili ve bağlam açıkça ortaya konulmuştur. Son olarak, doğrulanabilirlik ilkesi kapsamında verilerin nasıl toplandığı, analiz edildiğı ve yorumlandığı açık biçimde raporlanmıştır. Bu bağlamda çalışma, hem etik ilkelere hem de nitel araştırmalarda bilimsel geçerlik ve güvenilirlik ölçütlerine uygun olarak tasarlanmış ve yürütölmüştür.



Bu bölümde, araştırma kapsamında sosyal bilgiler öğretmen adaylarıyla gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda ortaya çıkan bulgulara yer verilmiştir. Bulgular, araştırmanın alt problemleri çerçevesinde temalar hâlinde düzenlenmiş ve katılımcı ifadeleriyle desteklenmiştir. Katılımcıların isimleri kodlanarak anonimlik sağlanmıştır. Bulgular, öğretmen adaylarının afet bilincine yönelik bilgi düzeyleri, lisans programının katkısı, uygulamalı eğitim deneyimleri ve afet eğitiminin ders içeriklerindeki yeri gibi temalar altında sunulmuştur. Bu kapsamda, her tema altında öne çıkan ortak görüşler ile dikkat çeken farklı bakış açılarına da yer verilmiştir. Çalışma kapsamında elde edilen afet bilincine ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı Şekil 1’de yer almaktadır.

Afet bilincine ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı.



Katılımcılar afet bilincini yalnızca afet anında yapılacak doğru davranışlarla sınırlı görmemekte, bu bilinci çok yönlü bir farkındalık ve toplumsal sorumluluk hâli olarak değerlendirmektedir. Tanımlar genellikle bireyin afetin öncesinde, sırasında ve sonrasında alabileceği önlemleri bilmesi, bu doğrultuda hazırlıklı olması ve çevresine liderlik edebilmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Afet bilinci, yalnızca bilgi edinimi değil, aynı zamanda doğru tutum ve davranış geliştirme süreci olarak görülmektedir. Çalışma

kapsamında elde edilen afet bilinci tanımlamasına ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı Şekil 2’de yer almaktadır.

Şekil 2.

Afet bilinci tanımlamasına ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı.



Afet bilinci, kriz durumlarında bireylerin göstereceği davranışların önceden şekillendirilmesini ve olası zararların en aza indirilmesini hedefler. Bu bilinç, bireylerin afet öncesinde plan yapmasını, afet sırasında soğukkanlı ve bilinçli davranmasını ve afet sonrasında toparlanma sürecine katkı sağlamasını içerir. Nitekim bu yönüyle afet bilinci; bilişsel, duyuşsal ve devinişsel öğrenme alanlarına hitap eden çok boyutlu bir yapıya sahiptir.

Öğretmen adayları afet bilincini mesleki rollerine dahil etmiş bir biçimde ifade etmişlerdir. Görüşmelerde, öğretmenlerin afet anında öğrencilere rehberlik eden, güven veren ve kriz yönetimini üstlenen bireyler olarak konumlandıkları görülmektedir. Bu durum, afet bilincinin yalnızca bireysel bir sorumluluk değil, aynı zamanda mesleki bir yükümlülük olduğuna işaret etmektedir. Katılımcılar afet bilincini bir öğretmenin sahip olması gereken temel mesleki yeterliklerden biri olarak değerlendirmektedir.

Afet bilinci genel olarak, ‘İnsanların doğal afetlere karşı bilgili ve buna donanımlı olması gerektiği şeklinde tanımlanmıştır’. Daha kapsamlı olarak ise, ‘Afet bilinci bireyin, toplumun, deprem, sel, yangın, orman yangını gibi olaylar karşısında zararı en aza indirmek amacıyla bilgi sahibi olması, riskleri fark etmesi, önlem alması, afet öncesi, afet sırası ve afet sonrasında doğru davranışlar sergilemesidir’. şeklinde tanımlanmıştır.

İrem’in tanımına göre afet bilinci, ‘Afet bilincini şöyle tanımlayabilirim. Bireylerin afetlere karşı farkındalık sahibi olması, bu bilincin gelişmiş olması, bu bilinçle hareket etmesi diyebilirim. Öğretmen adayları için afet bilinci neden önemlidir sorusuna gelirse şimdi biz okuldayken okula deprem olduğunda o an ne yapılması gerektiğini bize

söyleyebilir. Yani bunu bilmesi gerekiyor diye düşünüyorum. Çocuklara işte panik yapmaması gerektiğini, o an deprem sırasında veya deprem sonrasında ne yapması gerektiğini söylemeli, göstermeli. Yani sınıf içindeki o güvenli ortamı oluşturmali. Bu yüzden de öğretmen adayları için gereklidir diye düşünüyorum.’ olarak da ifade edilmiştir. Bu aynı zamanda, afete karşı aslında bir farkında olma duygusu veya hissiyatıdır. Afet bilinci, bireylerin afetlere karşı farkındalık geliştirmesi, önlem alması ve afet durumunda ne yapacağı durumunda bilinçlenmesi açısından önemli bir şeydir. Mert’in tanımına göre, ‘Afet bilinci afet sırasında ve öncesinde yani afet olmadan ve olduktan sonra yapmamız gerekenleri ve yapacaklarımızı hazırlamak, farkındalık oluşturmak diye aklımda canlanıyor aslında. Bunu öğretmen adayları için de düşünürsek aslında öğrencilere bunu kazandırması ve bir bilinç aşılması nedeniyle öğretmenlerde kendi güvenlikleri ve öğrencilerin güvenlikleri açısından olması gereken bir farkındalık diyebilirim.’ tanımlanmaktadır.

Özetle, afet bilinci; doğal afetlere karşı bilgiye ve beceriye sahip olma, riskleri fark etme, gerekli önlemleri alma ve afet anında ve sonrasında doğru/bilinçli davranışlar sergileme gibi çok yönlü bir kavramdır ve hem bireyleri hem de toplumu kapsar. Afet bilinci kavramının tanımında toplumsal etki de sıkça vurgulanmıştır. Meryem’in tanımı ‘Bir öğretmen adayının afet bilincine sahip olması bence çok önemli bir noktadır. Çünkü öğretmenler sadece öğrencileri yönlendirmekle kalmaz, aynı zamanda aileleri ve gerektiğinde toplumu da yönlendirebilir. Eğer doğru yönlendirme yapılırsa, afet anında toplumsal zarar en aza indirgenebilir.’ şeklindedir. Başka bir tanımda ise Fatma ‘Afet bilinci, birey ve toplum olarak doğal afetlere karşı bilinçli hareket edebilmek için gerekli bilgi ve becerilere sahip olmak olarak tanımlanabilir. Öğretmen adaylarının bu bilince sahip olması, öğrencilere bu farkındalığı kazandırmaları açısından çok önemlidir. Bu da toplumsal dayanıklılığı artırır.’ şeklinde ifade etmiş ve bu bilincin öğrenciler aracılığıyla ailelere ve geniş toplum kesimlerine yayılabileceğini belirtmektedir. Bu görüşler, öğretmenlerin toplumsal bilinç inşasında anahtar aktörler olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca afet bilincinin yalnızca fiziksel güvenlik sağlamakla sınırlı olmadığı; aynı zamanda etik sorumluluk, empati geliştirme ve kriz yönetimi gibi çok boyutlu becerileri içerdiği görülmektedir. Bu bağlamda afet bilinci, öğretmen adayları tarafından hem pedagojik hem de insani değerlerle bütünleştirilmiş çok yönlü bir kavram olarak tanımlanmıştır.

4.2. Afete Hazırlık Özyeterlik Düzeyi

Afete hazırlık, bireylerin afet öncesinde, sırasında ve sonrasında etkili bir şekilde hareket edebilmesi için gerekli bilgi, beceri ve tutumlara sahip olması anlamına gelir. Bu bağlamda özyeterlik, bireyin bu süreçte kendi yeterliliğine olan inancını ifade eder. Katılımcıların büyük çoğunluğu, teorik düzeyde belirli bilgilere sahip olduklarını, ancak afet anında ne yapacaklarına dair pratik yeterliklerinin sınırlı olduğunu dile getirmiştir. Bu durum, afet bilincinin sadece teorik bilgiye değil, aynı zamanda uygulamalı deneyimlere de dayandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Çalışma kapsamında elde edilen afete hazırlık özyeterlik düzeyine ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı Şekil 3’de yer almaktadır.

Şekil 3.

Afete hazırlık özyeterlik düzeyine ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı.



Katılımcılar *afet sırasında karar verme, hızlı tepki gösterme ve öğrencileri yönlendirme gibi becerilerde yetersizlik hissi yaşadıklarını* belirtmiştir. Özellikle *afet anında öğretmenlik rolünün kritik hâle geldiği, ancak bu role yönelik yeterince hazırlık yapılmadığı* ifade edilmiştir. Tatbikatların azlığı ve sahaya yönelik uygulamaların yokluğu, özyeterlik duygusunun gelişmesini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca özyeterlik düzeyinin artırılması, yalnızca bilgi kazanımı değil, aynı zamanda duygusal hazırlık ve psikolojik dayanıklılığın geliştirilmesiyle de ilişkilidir. Bu bağlamda afet bilinci eğitiminin, bireyin duygu düzenleme ve kriz anında liderlik becerilerini de destekleyecek şekilde yapılandırılması gerektiği önerilmektedir.

Genel olarak, katılımcıların çoğu kendilerini afete hazırlık konusunda tam olarak veya çok yeterli görmemektedir. Bazıları bu düzeyi "*orta düzeyde*" olarak tanımlamıştır. Bu yetersizlik hissinin temel nedenlerinden biri, afetlerle ilgili teorik bilgiye sahip olmalarına rağmen pratik uygulama ve hazırlıklarının eksik olduğunu düşünmeleridir. Katılımcılardan Yiğit '*Yani 1 ile 10 arası puan versem 4,5'tan 5 diyebilirim. Birazcık bilgi sahibiyim ama daha önce bir afet yaşadım mı? Tam olarak yaşadım diyemem ama*

etkilerini gördüm ve neler yapabileceğim konusunda az buçuk bilgi sahibiyim ama tamamıyla bilgi sahibi değilim. Herhangi bir şekilde uygulamalı bir eğitim görmedim. Tatbikat yapıyorduk fakat tatbikatların da yeterli olduğunu düşünmüyorum. Yani şöyle teorik bilgiye sahipsin ama uygulama kısmında biraz eksik hissedersin.'

Şeklinde ifade etmiştir. Örneğin, İrem '*Kendi eğitim hayatımda ortaokulda veya lisede deprem tatbikatları, yangın tatbikatları yapılmıştı bu yüzden az çok bir fikrim var. Mesela işte deprem sırasında çok kapan tutun işte daha sonra teker teker merdivenleri kullanarak işte dışarı çıkmamız gerektiğini, deprem sırasında o an asansör varsa onu kullanmamamız gerektiğini, camlardan, pencerelerden uzak durmamız gerektiğini biliyorum. Daha önceden hani kendi evimde yaşadığım için biraz o duyguyu bildiğim için sanırım bir tık daha soğukkanlı davranabilirim diye düşünüyorum hiç yaşamayan bir insana göre.'* Şeklinde belirtmiştir. Bu pratik eksiklik hissinin kaynağı olarak, üniversite eğitimindeki uygulamalı eğitimin ve tatbikatların yetersizliği veya hiç olmaması gösterilmiştir. Bir katılımcı, 4 yıllık üniversite hayatında hiç tatbikata denk gelmediğini belirtmiştir. Başka bir katılımcı, üniversitede teorik uygulama görmeye "alıştıklarını" ve derslerin "dört duvar" içinde kaldığını ifade etmiştir. Ortaokul veya lisede tatbikat yaptıklarını hatırlayanlar olsa da, üniversite düzeyinde bunun eksikliği vurgulanmıştır. Belirtilen spesifik pratik eksiklikler arasında acil durum çantasının olmaması ve ilk yardım eğitimi almamış olmak veya alınan eğitimin unutulmuş olması yer almaktadır. Katılımcılar, ilk yardım konusunda yeterli olmadıklarını açıkça belirtmişlerdir.

Afete hazırlık özyeterlik düzeyini etkileyen bir diğer faktör de afet anındaki psikolojik durum ve kriz yönetimi konusundaki belirsizliktir. Melike '*Açıkçası kendimi çok yeterli görmüyorum. Bu konuyla ilgili çok fazla eğitim almadım. Deprem bölgesinde yaşamıyorum, yaşadığım bölgede doğal afet riski az olduğu için herhangi bir önlem almadım. Yangın gibi bir durumda ortamın nasıl tahliye edileceği hakkında pek bilgim yok ama Eskişehir son depremde etkilendiği için şu an evimde bir acil durum çantam var. Teorik bilgi açısından da kendimi eksik hissediyorum. Pratikte de sakin kalabilir miyim bilmiyorum. Ama örneğin deprem anında asansör kullanılmaması gerektiğini, "çök-kapan-tutun" hareketlerini biliyorum.'* ifade etmiştir. Yaşanmış afet deneyimleri veya afetzedelerin durumunu görmek bu psikolojik boyutun önemini ortaya koymuştur. Ayla '*Bu yönde çok yeterli olduğumu düşünmüyorum. Çünkü sadece terimsel bilgilere sahibim. Kriz anı yönetimi için daha fazla eğitime ihtiyacım olduğunu düşünüyorum.'* Şeklindeki

tanımlamıştır. Bu genel yetersizlik hissine karşılık, bir katılımcı 'Ben Hatay depremzedesiyim. Deprem sonrasında buraya geldiğimde AFAD'a gönüllü olarak başvurmak istedim. Burada çalıştığım yerden de eğitimini aldım. Teorik, uygulamalı ve sözlü bir sınava girdim. Aynı zamanda ilk yardımcı da oldum. AFAD gönüllüsüyüm ve bu sınavlardan yeterlilik belgemi aldım. Elbette her zaman daha iyisi yapılabilir ama şu an kendimi geliştirmeye çalıştığımı ve aktif olarak katkı sunduğumu söyleyebilirim. Umarım bu bilgileri kullanmak zorunda kalmam ama hazır olmaya çalışıyorum'. ifade etmiştir. Bu durum, uygulamalı eğitimin özyeterlik algısı üzerindeki olumlu etkisini göstermektedir.

Ayrıca, toplumsal kültürün ve olayların çabuk unutulmasının da hazırlık konusundaki motivasyonu ve dolayısıyla özyeterlik düzeyini etkilediği ima edilmiştir. Katılımcı 'Açıkkası kendimi yeterli görmüyorum. Ne bir afet çantam var ne de afet anında ne yapılacağına dair bir hazırlığım. "Çök-kapan-tutun" gibi teorik bilgileri biliyoruz ama uygulamada eksik kalıyoruz. Maraş depremi sonrası bölgeye gitmiştim ve oradaki insanların hâlini gördükten sonra bir şeyler yapmamız gerektiğini düşündüm. Ama insan olarak maalesef çabuk unutuyoruz. Koşturmacadan dolayı bu konuda gerekli adımları atmıyoruz. Psikolojik olarak da eğitim almamız gerektiğini düşünüyorum. O anki kaygı ve panikle insanların ne yapacağını bilmez hâlde olması çok doğal. İnsanlık dersi gibi bir eğitim bile verilmeli bence.' Şeklinde ifade etmiştir. İnsanların bilgi sahibi olmasına rağmen, hayat koşturmacasından önlem almadığı belirtilmiştir.

Katılımcılar, afet durumlarında bireyin yalnızca kendi güvenliğini değil, çevresindekilerin güvenliğini de sağlamakla yükümlü olduğunu vurgulamışlardır. Bu noktada öğretmen adaylarının, özellikle okul ortamında öğrencilere rehberlik etme sorumluluğu taşıdığına dikkat çekilmektedir. Özyeterlik eksikliği, yalnızca bireysel yetersizlik değil, aynı zamanda toplumsal riskler de doğurabilecek bir durumdur. Görüşmelerde ifade edilen duygular genellikle kaygı, belirsizlik ve hazırlıksızlık şeklinde öne çıkmıştır.

Bu bulgular, afet eğitiminin salt bilgi aktarımından ibaret kalmaması gerektiğini göstermektedir. Katılımcılar, daha fazla tatbikat, sahada uygulamalı eğitim, ilk yardım kursları ve simülasyon destekli senaryo çalışmaları ile özyeterlik düzeylerinin

gelişebileceğini ifade etmişlerdir. Bu kapsamda uygulamalı eğitimlerin, bireyin kriz anında doğru karar verebilme becerisini ve liderlik kapasitesini artıracığı vurgulanmıştır.

4.3. Afet Bilincine Üniversite Eğitiminin Katkısı

Katılımcılar, üniversite eğitiminde afet bilinciyle ilgili bazı dersler aldıklarını ancak bu derslerin genellikle teorik düzeyde kaldığını belirtmektedir. Afet eğitimi içeriğinin yüzeysel olması, derslerin seçmeli yapıda olması ve pratik uygulamalardan yoksun oluşu en sık dile getirilen eleştiriler arasında yer almaktadır. Bu durum, afet eğitiminin etkisini sınırlamakta ve öğrencilerde kalıcı bilgi ve davranış gelişimini zorlaştırmaktadır. Çalışma kapsamında elde edilen afet bilincine üniversite eğitiminin katkısına ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı Şekil 4’de yer almaktadır.

Şekil 4.

Afet bilincine üniversite eğitiminin katkısına ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı



Genel olarak, üniversite eğitiminin afet bilincine bir miktar katkı sağladığı düşünülmekle birlikte, bu katkının genellikle teorik düzeyde kaldığı ve pratik uygulama eksikliği olduğu vurgulanmaktadır. Katılımcılar, *üniversite eğitiminin afet bilincini geliştirdiğini düşünmektedir çünkü eğitim fakültesinde olmaları nedeniyle sürekli ilgili dersler aldıklarını* belirtmişlerdir. Özellikle *Genel Fiziki Coğrafya, Doğal Afetler, Afet Eğitimi ve Yönetimi/Afetler ve Afet Bilinci* gibi derslerin *afet bilincinin gelişimine katkı sağladığı* ifade edilmiştir. Bu derslerde afet türleri, tedbirler, risk yönetimi gibi konularda bilgi edindikleri aktarılmıştır. Başka bir katılımcı olan Ayla *‘Kısmen diyebilirim. Çok fazla uygulamaya yönelik değil de, daha çok teorik bilgilere sahibim. Üniversite eğitimimde bu şekilde gelişti. bu dönem “Afet Yönetimi” dersi var. Onun öncesinde “Günümüz Dünya Sorunları” ve “Çevre Eğitimi” derslerinde de değinilmişti. Coğrafya dersinde daha çok depreme yönelik risklerden bahsedilmişti. Ancak afet sürecinde bireysel gelişimimizle ilgili çok fazla bilgi verilmedi.’* ifade etmiştir. Ancak, katılımcıların büyük çoğunluğu, üniversite eğitiminin afet bilinci konusunda sağladığı katkının yeterli olmadığını ve daha

çok teorik bilgiyle sınırlı kaldığını dile getirmişlerdir. Öğrencilerden Emin ‘Birincisi, ders sayısının az olması. İkincisi, bu derslerin yeterince uygulamalı olmaması. Tatbikat yapılmıyor, öğrenciler bilgilendirilmiyor. Hep dört duvar arasında ders işleniyor, pratik yok.’ belirtmiştir. Afet bilincini geliştirdiğini düşünmeyen bir katılımcı, ‘Açıkçası bu konuyla ilgili üniversitede pek fazla ders almadık. Ancak üniversite dönemimiz 6 Şubat depremine denk geldiği için sosyal medya aracılığıyla ne yapmam gerektiği hakkında bazı bilgiler edindim. Sadece üniversite eğitimiyle geliştiğini düşünmüyorum. Biz 3. sınıfta “Afet Eğitimi ve Yönetimi” dersi aldık. O derste belediyeden ve AFAD’tan insanlar gelmişti, seminerler vermişlerdi. Yani, sadece onlardan edindiğim bilgiler var’. Şeklinde ifade etmiştir.

Bazı derslerde uygulamalı etkinlikler yapıldığına dair istisnai örnekler de mevcuttur. Bir katılımcı, ‘Bu derste uygulamalı etkinlikler yaptık. Örneğin, spaghetti makarna ve jelibonla maket evler tasarladık. Evlerin depreme dayanıklı olması için nasıl bir temele sahip olması gerektiğini öğrendik. Bu tür uygulamalar gerçekten çok faydalı oldu’. Ayrıca, bazı derslere AFAD veya belediyenin afet yönetimi biriminden uzmanların gelerek seminer verdiği belirtilmiştir. Ancak, bu tür uygulamaların ve seminerlerin yetersiz veya düzensiz olduğu izlenimi edinilmektedir.

Katılımcılar, üniversite eğitimindeki en büyük eksikliğin uygulamalı eğitim ve tatbikat eksikliği olduğunu vurgulamışlardır. Yağız ‘Yani kısmen diyeyim, bir tane afet ve afet yönetimi dersimiz vardı. Orada gördük. Neler yapabileceğimize dair şeyleri gördük. Ama dediğim gibi teorik bilgilerdi. Yine herhangi bir şekilde uygulamalı bir durumda da bulunmadığımız için, uygulamalı bir eğitim görmediğimiz için tam olarak bilgi sahibi olduğumu düşünmüyorum. Geliştiğini düşünmüyorum’

Şeklinde ifade etmiştir. Ortaokul veya lisede tatbikat yaptıklarını hatırlayanlar olsa da üniversite düzeyinde bunun eksikliği dikkat çekmektedir. Başka bir katılımcı Mert ‘Geliştiğini düşünmüyorum açıkçası. Ya ders olarak veriliyor ama uygulama aşamasına geçemediğimiz için sadece pratikte kalıyor. Yani derste anlatılıp geçiyor orada kalıyor. Eğitim olarak biraz daha gerçekten sahada bunları gösterecekler bize faydası olacağını düşünüyorum. Değil mi? Teorik olduğu için fazla kalıcılığı olmuyor. Yani lisedeki bilgilerim veya ortaokuldaki öğrendiğim bilgilerimle şu anda aynı seviyedeyim bunu söyleyebilirim. Mesela bizim şu anda 4. sınıf afet ve acil yardım eğitimi dersimiz var. Afet

yönetimi yani. Ama biz tahtadan böyle bize konular anlatılıyor falan geçiyor. Hiçbir kalıcılığı olmadan devam ediyoruz. Mesela afet çantası var. Daha içeri açıp görmedik. Sadece sınıfın köşesinde duruyor. Biraz daha uygulamaya sahaya saha da çalışmaya yönelik olursa daha faydalı olacağını düşünüyorum. Ankara'da yaşıyorum ben normalde. Zaten Ankara'da deprem tatbikat merkezleri falan var. Mesela öğrencileri böyle yerlere götürerek bunları yaşatarak, tecrübe ettirerek daha büyük bir farkındalık oluşturulabileceğini düşünüyorum ben. ' şeklinde ifade etmiştir.

Meryem'e göre 'Afet bilincimin üniversite eğitimi sırasında teorik olarak geliştiğini düşünüyorum. Özellikle 3. ve 4. sınıfta aldığımız bazı dersler bize teorik bilgiler sundu. Ancak uygulamalı eğitim eksik kaldığı için çok fazla geliştiğini söyleyemem.' şeklindedir. Üniversite eğitiminin afet bilinci konusunda temel teorik bilgiyi sağladığı, ancak öğrencilerin kendilerini afete hazırlık konusunda yeterli hissetmeleri için gerekli olan pratik becerileri ve kriz anı yönetimini kazandırmakta yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Üniversitenin afet bilincine daha fazla katkı sağlaması için ders içeriklerinin artırılması, zorunlu hale getirilmesi, uygulamalı eğitimlerin ve düzenli tatbikatların yapılması, AFAD gibi kurumlarla işbirliği yapılması ve afetlerin psikolojik boyutlarının da ele alınması gibi öneriler sunulmuştur.

Bu bağlamda üniversite eğitiminin, afet bilincine katkı sağlaması için yalnızca bilgi düzeyinde değil, aynı zamanda davranış ve tutum geliştirmeye yönelik etkinliklerle desteklenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Uygulamalı dersler, saha deneyimleri ve tatbikat gibi etkinliklerle öğrencilerin hem teorik bilgilerini pekiştirmeleri hem de afet anına hazırlıklı hale gelmeleri beklenmektedir. Katılımcılar ayrıca üniversite sürecinde alınan bu tür derslerin yalnızca bir dönemle sınırlı kalmaması gerektiğini, tüm eğitim sürecine yayılması gerektiğini ifade etmektedir.

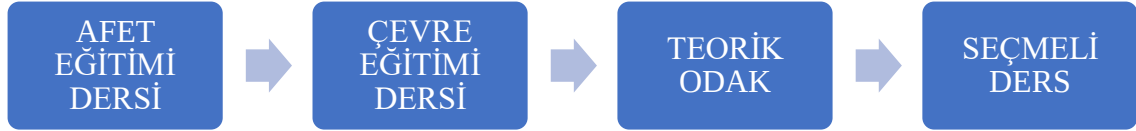
4.4. Sosyal Bilgiler Lisans Programının Afet Bilincine Katkısı

Katılımcılar, Sosyal Bilgiler lisans programının afet bilinci kazandırmada kısmi düzeyde katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Özellikle "Afet Bilinci", "Çevre Eğitimi" ve "Türkiye Coğrafyası" gibi derslerin afet konularına belirli ölçüde yer verdiği görülmektedir. Bu katkı genellikle bilgi düzeyinde kalmakta ve uygulamaya dönük yeterli içerik sağlanmadığı için davranışsal düzeyde gelişim sınırlı olmaktadır. Çalışma kapsamında

elde edilen sosyal bilgiler lisans programının afet bilincine katkısına ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı Şekil 5’de yer almaktadır.

Şekil 5.

Sosyal bilgiler lisans programının afet bilincine katkısına ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı



Afet eğitimi bağlamında sosyal bilgiler derslerinin sunduğu potansiyel, disiplinler arası yapısıyla güçlüdür. Tarih, coğrafya ve vatandaşlık dersleri aracılığıyla afetlerin nedenleri, etkileri ve toplumsal sonuçları bütünsel olarak ele alınabilir. Ancak katılımcıların ifadeleri, bu potansiyelin mevcut programda yeterince kullanılmadığını göstermektedir. Öğrenciler afet bilinciyle ilgili içeriklere yalnızca birkaç ünite veya etkinlikte rastladıklarını belirtmiş, bu nedenle öğrenmenin yüzeysel kaldığını ifade etmişlerdir.

Sosyal Bilgiler programının sunduğu etik, çevre bilinci, yurttaşlık sorumluluğu ve katılım gibi değerler afet bilincinin gelişimine doğrudan katkı sunabilecek yapıdadır. Ancak öğretmen adayları bu bağlantının yeterince kurulmadığını ve programın uygulamaya dönük beceri kazandırma açısından eksik olduğunu vurgulamıştır. Bu durum, afet bilincinin sadece bilgiyle değil, aynı zamanda değerlerle bütünlük bir şekilde kazandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Fatma’nın görüşü ‘*Katkısı olduğunu düşünüyorum ama yeterli değil. Özellikle Coğrafya ve Afet Bilinci dersi bu alanda etkili oldu diyebilirim. Coğrafya dersinde bazı afet konularına değiniliyor ama bu çok yüzeysel kalıyor. Ayrıca afet sonrası psikolojik destek gibi konulara da hiç yer verilmedi.*’ şeklindedir. Birçok katılımcı, sosyal bilgiler programının afet bilinci kazandırmada etkili olduğunu düşünmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri, programın doğası gereği coğrafya gibi afetlerle ilgili konuları barındırmasıdır. Programa dahil edilen bazı dersler, afet bilincinin gelişimine katkı sağlamıştır. Bu dersler arasında şunlar belirtilmiştir:

Afet Eğitimi ve Yönetimi / Afetler ve Afet Bilinci Bu derslerde afet türleri, tedbirler, risk yönetimi gibi konular işlenmiştir. Türkiye'nin Fiziki Coğrafyası Bu derste Türkiye'deki deprem bölgeleri, fay hatları gibi konular ele alınmıştır. Çevre Eğitimi, Bu derste erozyon, kuraklık gibi diğer afet türlerine de değinilmiştir. Sürdürülebilir Kalkınma, Günümüz Dünya Sorunları Bu dersler aracılığıyla afet türleri, riskler, alınması gereken önlemler ve afet anında yapılması gerekenler hakkında temel bilgi edinildiği ifade edilmiştir. Özellikle daha önce bu bilgilere sahip olmayanlar için önemli bir katkı olduğu belirtilmiştir. Örneğin Ayberk *'Sosyal bilgilerin zaten ana konularından biri de coğrafya, doğal afetleri de biz coğrafya içerisinde alıyoruz. Kesinlikle etkiledi. Sosyal bilgiler lisans programının tabii ki de katkısı oldu. Mesela coğrafya dersinde biz ağaç dikmeye gitmiştik. Yani dediğim gibi hani hem bölümümüz zaten coğrafya ile ilgili olduğu için kesinlikle katkısı oldu.'* Şeklinde görüşünü ifade etmiştir. Bazı derslerde uygulamalı projelere katılım fırsatı olduğu belirtilmiştir. Bazı derslere AFAD, Kızılay veya belediyelerin afet yönetimi birimlerinden uzmanların gelerek seminer verdiği belirtilmiştir. Bu seminerlerde arama kurtarma, depreme dayanıklı binalar gibi konularda bilgi verildiği aktarılmıştır. Bazı derslerde uygulamalı etkinlikler yapıldığına dair örnekler de sunulmuştur. Meryem, *'Geçen sene "Çevre Eğitimi" adlı bir ders aldık. Orada afet konularına geniş yer verilmişti. Bu sene ise "Afet Bilinci Eğitimi" adlı seçmeli bir dersimiz var. Ancak sadece teorik olması nedeniyle bu derslerin %100 katkı sağladığını söyleyemem. Afet yönetimi dersinde öğretmen adaylarının hem kendileri hem de gelecekteki öğrencileri için nasıl materyaller geliştirebilecekleri konusunda bilgi edindikleri belirtilmiştir. Emin'in görüşü ise 'Sadece son sınıfta verilen tek bir afet bilinci dersi var. Bu bence yetersiz. Bu tür eğitimlerin 1. sınıftan itibaren verilmesi gerekir. Eskiden ortaokulda bile tatbikatlar yapılırdı. Üniversitede ise böyle bir tatbikat hiç görmedim. Bu da büyük bir eksiklik.'* şeklindedir.

Bu bağlamda sosyal bilgiler eğitiminin içeriği afet bilincine duyarlı olsa da, derslerin uygulamaya dayalı olmayışı nedeniyle öğrencilerde kalıcı öğrenmelerin ve davranışsal değişimlerin oluşmadığı anlaşılmaktadır. Katılımcılar, afet konularının daha fazla disiplinle bağlantı kurularak işlenmesi gerektiğini, tarih, vatandaşlık, coğrafya gibi derslerin bu bilincin kazandırılmasında etkili araçlar olabileceğini vurgulamıştır. Ayrıca afet bilinci eğitiminin sadece belirli derslerle sınırlandırılmadan, program genelinde işlenmesi gerektiği de belirtilmiştir.

4.5. Sosyal Bilgiler Lisans Programının Geliştirilmesi Beklenen Yanları

Katılımcılar, lisans programında afet bilinci eğitiminin yeterince derinlemesine ve bütüncül bir şekilde ele alınmadığını ifade etmektedir. Görüşmelerde sıklıkla dile getirilen eksikliklerin başında uygulamalı eğitimlerin yetersizliği, afet türlerinin kapsamlı olarak işlenmemesi ve afet sonrası süreçlerde psikolojik desteğin göz ardı edilmesi yer almaktadır. Katılımcılar, afet eğitiminin sadece depremlerle sınırlı tutulmasının gerçek afet çeşitliliğini yansıtmadığını ve öğrencilerde eksik bir hazırlık algısına yol açtığını belirtmiştir. Çalışma kapsamında elde edilen sosyal bilgiler lisans programının geliştirilmesi gereken yanlarına ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı Şekil 6'da yer almaktadır.

Şekil 6.

Sosyal bilgiler lisans programının geliştirilmesi gereken yanlarına ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı



Programın afet bilincine katkısının yeterli olmadığı ve genellikle teorik düzeyde kaldığı yaygın bir görüştür. Katılımcılar, derslerin "dört duvar" içinde kaldığını ve uygulamaya yönelik olmadığını belirtmişlerdir. En önemli eksikliğin uygulamalı eğitim ve tatbikat eksikliği olduğu defalarca vurgulanmıştır. Bir katılımcı 4 yıllık üniversite hayatında hiç tatbikata denk gelmediğini belirtmiştir. *İlk yardım eğitimi gibi temel pratik becerilerin yetersiz olduğu veya hiç verilmediği* belirtilmiştir bu konuda Ayla 'Bence en büyük eksiklerden biri tatbikatlar. Uygulamalı afet eğitimi eksik gibi geliyor. Her ne kadar ne yapmam gerektiğini bilsem de, kriz anını yönetmekte zorlanacağımı düşünüyorum. Bunlar kesinlikle eklenmeli. Ayrıca sadece afet süreci değil, afet sonrası da insanların psikolojik ve sosyal desteğe ihtiyacı oluyor. Bu süreçte birlik beraberliğin sağlanması, insanların birbirine nasıl davranması gerektiğini bilmesi çok önemli.' ifade edilmiştir. Teorik bilgiye sahip olsalar da afet anında sakin kalıp kalamayacakları konusunda belirsizlik hissettikleri görülmektedir. Afet bilinci dersinin genellikle son sınıfta veya seçmeli olarak verildiği, bu durumun dersin etkinliğini azalttığı düşünülmektedir. Ders içeriklerinin genellikle deprem odaklı olduğu ve diğer afet türlerine (sel, heyelan, yangın

vb.) yeterince değinilmediği eksiklik olarak görülmüştür. Bu konuda Yağız *‘Biraz önce de belirttiğim gibi, afet deyince akla genelde deprem geliyor çünkü yıkıcı etkisi yüksek. Ancak bu tek yönlü bir bakış açısı. Hocalarımız da bu konuda bizi uyarıyor ve sadece depreme odaklanmamamız gerektiğini söylüyorlar. Eksik gördüğüm nokta, afet çeşitliliğine yeterince yer verilmemesi olabilir. Ancak öğretmenimiz bu eksikliği fark ettiği için diğer doğal afetler hakkında da bilgi vermeye çalışıyor. Biz de öğrencilere her türlü afet hakkında bilgi vermeye özen gösteriyoruz. ‘* şeklindedir.

AFAD, Kızılay gibi kurumlarla düzenli ve kapsamlı işbirliklerinin eksikliği hissedilmektedir. Bununla ilgili olarak katılımcılardan Melike *‘Zorunlu bir “Afet Bilinci ve Risk Azaltma” dersi etkili olabilir. Bu ders “Türkiye Coğrafyası” dersiyile ilişkilendirilebilir. Uygulamalı eğitimler ve tatbikatlara daha fazla yer verilebilir. AFAD, Kızılay, AKUT gibi kurumlarla iş birliği yapılabilir. Ayrıca disiplinler arası bir yaklaşım benimsenmeli. Çünkü afet sonrası insanlar sosyolojik ve psikolojik olarak da etkileniyor. Bu yüzden afet bilinci konusuna bütüncül bir anlayışla yaklaşılmalı. ‘* Fatma’nın görüşü de benzer şekildedir. *‘Bence en büyük eksiklik uygulamalı eğitimin yetersiz olması. Tatbikatlar, saha gezileri ve AFAD’la işbirliği gibi uygulamalar artırılmalı. Ayrıca bu tür eğitimler zorunlu hale getirilirse ve sertifikalandırılırsa katılım da artar. Bir de afetlerin sadece fiziksel değil, psikolojik boyutları da ele alınmalı. ‘*

Farklı bir görüş ise Ayberk: *‘Eksik gördüğüm nokta var. Yani daha doğru şöyle söyleyeyim. Bence daha çok pratik yaptırılmalı. Yani eğitim fakültesindeyiz. Hepimiz bir öğretmen adayıyız. Hem geleceğin çocukları için daha eğitimli ve donanımlı olmamız için daha farklı önlemler alınabilir. Yani mesela sadece deprem ve yangın tatbikatı yapıldı. Yani benim 20 senelik okul hayatımda... İşte sel nasıl olur? Mesela geçen, daha güncel hayatımızda 2 gün önce heyelan oldu. Yani bir aile yok oldu mesela. Onunla ilgili ne bileyim, daha çok ağaçlandırma veya yamaç kenarlara daha çok hani ev yaptırmama, bunlara kesin tedbir alınması gerekiyor. Bu konuların da okulda üstüne basa basa anlatılması gerekiyor ki öğretmen adaylarının da gelecek nesillere daha iyi bir deneyimi olsun. Bir diğer önemli eksiklik ise kriz yönetimi ve ilk yardım gibi yaşamsal öneme sahip konuların programda yeterince yer bulamamasıdır. Tatbikatların yok denecek kadar az olması, öğrencilerin afet anında ne yapacakları konusunda yetersiz kalmalarına neden olmaktadır. Ayrıca katılımcılar, bu tür eksikliklerin öğretmen adaylarının afet anında*

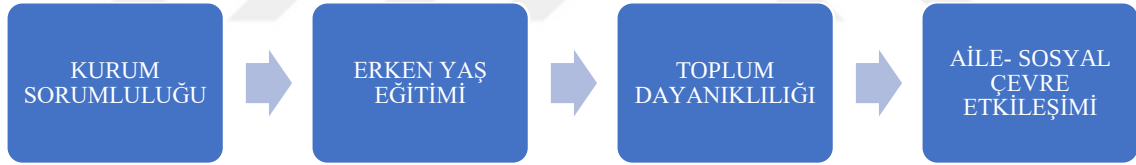
liderlik yapabilme becerilerini geliştirmelerini engellediğini vurgulamaktadır.’ şeklindedir. Kriz yönetimi, ilk yardım, tatbikat gibi konulara dikkat çekilmiştir.

4.6. Toplumsal Bilinç Oluşturmada Afetlere Karşı Hazırlıklı Olmanın Önemi

Katılımcılar, afet bilincinin sadece bireysel bir farkındalık düzeyi değil, aynı zamanda toplumsal bir görev olduğunu ifade etmişlerdir. Görüşmelerde öğretmenlerin afet bilinci konusunda sadece bilgi aktaran değil, aynı zamanda toplumda bilinç oluşturan, toplumsal dayanışmayı güçlendiren lider figürler olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu kapsamda öğretmenlerin afet anında rehberlik etmesi, öğrencilerini bilinçlendirmesi ve öğrenciler aracılığıyla bu bilincin ailelere ve topluma yayılması beklenmektedir. Çalışma kapsamında elde edilen toplumsal bilinç oluşturmada afetlere karşı hazırlıklı olmanın önemine ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı Şekil 7’de yer almaktadır.

Şekil 7.

Toplumsal bilinç oluşturmada afetlere karşı hazırlıklı olmanın önemine ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı



Afetlere karşı hazırlıklı olmanın toplumsal bilinç oluşturma açısından büyük bir öneme sahip olduğu katılımcılar tarafından vurgulanmaktadır. Afetler genel olarak belirli bir topluluğa zarar verdiği için bu durumda bir kenetlenme gerektiğini ve toplumsal bilinç için hazırlıklı olmanın çok önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Hazırlıklı olmak ve toplumsal bilinç oluşturmak, afetlerin can ve mal kaybını azaltmada kritik bir rol oynar. Katılımcılar, *afetlere karşı hazırlıklı olduğunda kayıpların azalacağını ve insanların bilinçli olduğu için yardım gelmeden önce bile etkili olabileceğini* ifade etmişlerdir. Ayrıca, bilinçli bireylerin afet anında ne yapmaları gerektiğini bildiklerinde kurtarılan can sayısının artacağını düşünmektedirler.

Toplumsal bilinç, afet sonrası toparlanmayı hızlandırır ve toplumu krize karşı daha dayanıklı hale getirir. Afetlere karşı hazırlıklı olmak, toplumun dayanıklılığını artırır ve daha hazırlıklı bireyler yetişmesini sağlar. Bilinçli bireylerin çevrelerindekiyle veya

ailelerine bildiklerini aktarması da hasarı azaltmaya yardımcı olabilir. Bilinç, afet anında panik durumunu engellemede ve doğru tepkiler vermede çok önemlidir. Katılımcılar, *bilgiye sahip olsalar bile pratikte zorlanılabildiğini ve afet anında insanların panikleyerek yanlış şeyler (camdan atlama, merdiven veya asansör kullanma) yapabildiğini* belirtmişlerdir. Bilinçli hareket etmek, panik halini azaltabilir ve daha doğru davranışlar sergilenmesini sağlayabilir.

Afetlere karşı hazırlıklı olmak ve toplumsal bilinç, afet anında ve sonrasında daha iyi koordinasyon sağlanmasına da katkı sunar. Ayberk'in görüşü *'Şimdi bilinç çok önemli bir kavram ya. Hepimiz mesela bilgiye sahibiz ama pratiğe gelince mesela camdan atlayanlar oluyor deprem anında veya merdivenlerden inen, asansöre binenler oluyor. Yani bilinç çok önemli bir şey. Bu da soğukkanlılık gerektirir. Her insanın bilinçli olması lazım ki yani çevremizi ve toplumumuzu daha düzenli kullanalım. Ben bu konuda da hani öğretmenlerin öğrencilere daha çok sorumluluk alıp rehber olmaları gerek. Çünkü hani öğretmenler iyi bir anlatım yapıp öğrencilere bir şeyler kazandırabilirse, hani öğrenciler ailelerine anlatır, işte aileleri çevresindekilere anlatır. Yani bu şekilde toplumda bilinç kazanabiliriz.'* şeklindedir. Bilinç arttıkça, yardımın daha hızlı ulaşabileceği ve ülke genelindeki koordinasyon sorunlarının giderilebileceği düşünülmektedir. Ayrıca, bilinçli insanların afetzedelere neyin gerekli olduğunu (su, kuru gıda gibi) daha iyi bileceği ve psikolojik olarak nasıl yaklaşılması gerektiğini öğrenebileceği belirtilmiştir. Bu bilincin oluşturulmasında öğretmenler gibi rol modellerinin önemi büyüktür. Öğretmenler, öğrencilere rehberlik ederek onların bilinçlenmesini sağlayabilir. Öğrencilerin kazandığı bu bilinç, ailelerine ve çevrelerine yayılarak toplumun genelinde farkındalık yaratabilir. Özellikle küçük yaşlardan itibaren çocuklara bu bilincin aşılması, gelecekte daha dirençli toplumların oluşmasını sağlar.

Katılımcılardan Meryem *'Bence afetlere hazırlıklı olmak sadece bireysel bir sorumluluk değil, aynı zamanda toplumsal bir sorumluluktur. Toplum birlikte hazır olursa, afet anında daha az zarar görür ve toparlanma süreci daha kolay olur. Küçük yaşlardan itibaren bu eğitimlerin verilmesi daha dirençli toplumların oluşmasına katkı sağlar.'* Şeklinde görüşünü ifade etmiştir. Hazırlıklı olmanın sadece bireysel değil, toplumsal bir sorumluluk olarak görülmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Toplumun her bir bireyini afetlere karşı bilinçli yetiştirerek hazırlıklı bir toplum oluşturulabileceği ve bazı sorunların zaten önemsizlikten kaynaklandığı ifade edilmiştir. Hazırlıklı bireylerin, yanlış

yapmaktan daha fazla çekineceği ve yardımcı olmaya daha fazla gönüllü olacağı belirtilmiştir.

Afetlere hazırlıklı olmak, sadece teorik bilgiyle sınırlı kalmamalıdır. Katılımcılar, bilgiye sahip olsalar bile pratik uygulamada eksik hissettiklerini ve bunun en önemli eksiklik olduğunu belirtmişlerdir. Bilincin yerleşmesi için düzenli tatbikatlar uygulamalı eğitimler ve tekrarların önemli olduğu belirtilmiştir. Afet bilinci, bir yaşam becerisi olarak görülmeli ve bir alışkanlık haline getirilmelidir.

Toplumsal bilincin artırılmasında devletin mühendislerin/inşaatçıların eğitim kurumlarının, AFAD, Kızılay gibi kurumlarla işbirliğinin ve afetlerin sosyal ve psikolojik boyutlarının da ele alınmasının önemli olduğu belirtilmiştir. Hazırlıklı olmamanın, afet sonrası süreçte yağma gibi olumsuz olaylara da yol açabileceği ima edilmiştir. Katılımcıların bu konudaki görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

Katılımcıların ifadeleri, afet bilincinin erken yaşta kazandırılması gerektiğine ve öğretmenlerin bu sürecin en etkili aktörlerinden biri olduğuna işaret etmektedir. Toplumsal bilinç oluşturma yalnızca bilgi vermekle sınırlı kalmaması, aynı zamanda değer kazandırma, empati geliştirme ve topluluk ruhunu pekiştirme gibi insani yönleri de kapsamı gerektiği görüşü yaygındır. Afet eğitiminin sosyal sorumluluk ve etik boyutunun, öğretmen yetiştirme sürecinde daha belirgin şekilde işlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

4.7. Sosyal Bilgiler Lisans Programına İlişkin Afet Bilinci Eğitimi Önerileri

Katılımcılar, afet bilinci eğitiminin sadece seçmeli birkaç derste sınırlı kalmaması, tüm öğretmen adaylarını kapsayacak şekilde yapılandırılması gerektiği görüşündedir. Bu nedenle, afet bilinci konularının zorunlu dersler aracılığıyla tüm öğrencilere ulaştırılması gerektiği özellikle vurgulanmıştır. Bu derslerin yalnızca lisansın son yılında değil, birinci sınıftan itibaren verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Böylece öğrenciler afet bilincine ilişkin bilgi, beceri ve tutumları eğitimlerinin başından itibaren kademeli olarak kazanabileceklerdir. Çalışma kapsamında elde edilen sosyal bilgiler lisans programına yönelik afet bilinci eğitimi önerilerine ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı Şekil 8'de yer almaktadır.

Şekil 8.

Sosyal bilgiler lisans programına yönelik afet bilinci eğitimi önerilerine ilişki tematik bulguların kavramsal dağılımı



Programdaki en büyük eksikliğin uygulamalı eğitim ve tatbikatların yetersizliği veya hiç olmaması olduğu belirtilmiştir. Teorik bilginin yeterli olmadığı, pratik becerilerin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Tatbikatların düzenli (mesela yılda bir) ve çeşitli afet türlerine yönelik olması önerilmiştir. Sınıf içinde basit tatbikatlardan okul çapında veya üniversite genelinde tatbikatlara kadar çeşitli düzeylerde uygulamalar yapılmalıdır. Bu konuda Yiğit: *‘Şu an bir ders olarak yer alıyor ama uygulama kısmı artırılmalı. Bu sadece bizim bölüm için değil, tüm üniversite ve ülke genelinde gerekli. Daha fazla tatbikat yapılmalı. AFAD gönüllüsü olduğum dönemde eğitimlerin sadece teoriden ibaret olmadığını, fiziki güç ve pratik deneyim gerektirdiğini gördüm. O yüzden bu tür uygulamaların artırılması gerektiğini düşünüyorum.’* şeklinde ifade etmiştir.

Afet bilinci veya afet yönetimi ile ilgili derslerin sayısının artırılması gerektiği düşünülmektedir. Bu derslerin seçmeli değil, zorunlu hale getirilmesi önerilmiştir. Afet bilinci eğitiminin sadece son sınıfta değil, 1. sınıftan itibaren başlanarak her sene düzenli olarak verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Programda afetlerin fiziksel yönlerinin yanı sıra psikolojik ve sosyal boyutlarının da (travma sonrası destek, toplumsal dayanışma, birbirine nasıl destek olunacağı) ele alınması önemli görülmektedir. Afet türlerinin çeşitliliği (deprem, sel, heyelan, yangın, çığ vb.) daha kapsamlı işlenmelidir Mert’in görüşü *‘Bir de şöyle yani son sınıfta değil de bence 1. sınıftan itibaren de hani bu ders verilebilir. Şöyle biz 4. sınıfta zaten herkes sınav moduna falan girmiş oluyor. Ya 4. sınıfta hocalar da fazla da zorlamıyor gibi bir durum var. Veya biz de öğretmenliğe daha çok yaklaştığımız için daha çok bilgili olmuş oluyor olabiliriz. En azından üniversite 1den hatta ortaokuldaki çocuklara bile sadece 8. sınıfta trafik ve acil eğitim olması lazım. Acil yardım dersi. Bunların daha temelden alınarak sürekliliği sağlanırsa 4 yıl boyunca örnek*

vereyim. Afet yönetimi 1, afet yönetimi 2. Ondan sonra acil durum yönetimi 1, bilinç oluşturma 1, 2 diye böyle sürekliliği sağlanırsa daha faydalı olabilir." Şeklindedir.

Afet bilincinin ayrı bir ders olmasının yanı sıra, programdaki diğer derslere (özellikle Coğrafya, Tarih) entegre edilmesi önerilmiştir. Bu entegrasyonun sadece teorik değil, uygulamalı kısımları da içermesi gerektiği belirtilmiştir. Bu konuda Mert *'Afet bilinci aslında özellikle ayrı bir ders yönetimi. Afet yönetimidir, çevre eğitim onlardan ayrı. Afet ne yapılması, tüm afetleri genel kapsayan bir dersin olduğu, bilinç eğitimi diye bir ders olmaz mesela zorunlu. Herkes almak zorunda olsa bu herkese kazandırılmış olur. Kısmen de olsa bu yolla da öğrencilere aktarılabilir. Bence böyle bir yol izleyebilirler. Bunu yapan yetkili kişiler diyebilirim. Yani afet eğitim bu konulara diğer derslerin içeriklerine entegre edilebilir. Mesela Coğrafyaya, tarihe, beden eğitimine bile yani bunu entegre etmek çok kolaydır aslında düşününce.'* şeklinde ifade etmiştir.

AFAD, Kızılay, Akut gibi afetle mücadele eden kurumlarla işbirliği yapılması gerektiği sıkça dile getirilmiştir. Bu işbirlikleri kapsamında uzmanların seminer vermesi öğrencilerin bu kurumlarda gönüllü olması veya saha gezileri yapması önerilmiştir. Hatta üniversite içinde bu tür kurumların bir şubesinin veya afet uygulama merkezinin kurulabileceği fikri de sunulmuştur. Afet bölgelerine giderek durumun yerinde görülmesi faydalı olabilir

Temel ilk yardım eğitiminin programa eklenmesi veya daha sık tekrarlanması gerektiği belirtilmiştir. Bu eğitimin uygulamalı ve sertifikalı olması da önerilmiştir. Fatma: *'Düzenli tatbikatlar yapılmalı, ilk yardım eğitimleri zorunlu hâle getirilmeli. Ayrıca toplumsal farkındalık projeleri teşvik edilmeli. Bu sayede öğrencilere sadece bilgi değil, deneyim de kazandırılır'* şeklindedir.

Öğretmenlerin öncelikle kendilerinin afetler konusunda çok iyi donanımlı olması gerektiği vurgulanmıştır. Öğretmen adaylarına yönelik özel eğitimler ve uygulamalar yapılmalı, hatta bu konuda değerlendirilmeleri düşünülmelidir. Kendi bilgilerini sürekli güncel tutmaları ve doğru bilgiyi aktarmaları önemlidir. İrem bu konuda *'Şöyle, biz öğrencileri yetiştireceğimiz için onlara her anlamda bilgi ve donanım sahibi yetiştirmemiz gerekiyor. Sadece okullarda öğrenilen dersler olarak değil de hayatta karşılaşılabileceğimiz şeyler de öğretmemiz gerekiyor dediğim gibi. Yani insanın başına*

her türlü şey gelebilir. Bu bizim elimizde olan bir şey değil. O yüzden gereklidir diye düşünüyorum. ' şeklinde görüşünü belirtmiştir.

Derslerde afet bilincini artırmak için çeşitli yöntemler ve materyaller kullanılabilir: uygulamalı eğitim, yaratıcı drama, soru-cevap, haritalar (risk haritaları gibi) örnek olay incelemesi (güncel haberler, yaşanmış olaylar)altı şapkalı düşünme tekniği, grup çalışmaları, simülasyonlar, rol oynama, modeller/maketler (depreme dayanıklı bina vb.) filmler/belgeseller, videolar, afişler/broşürler, eğitim kartları/oyunlar, mobil uygulamalar, sanal gerçeklik, dijital oyunlar, animasyonlar/çizgi filmler/çocuk şarkıları (özellikle öğrencilere yönelik aktarım için), yapay zeka (materyal hazırlama, simülasyon), acil durum çantası hazırlama/inceleme, yerel riskleri analiz eden projeler, Afetzedelerle veya olay anını yaşamış uzmanlarla (AFAD, Kızılay personeli veya profesörler) görüşmeler yapılması veya onların deneyimlerini paylaşmasının çok etkili olduğu belirtilmiştir. İrem'in görüşü '*Hatta gerektiğinde AFAD'tan, Kızılay'dan işte Yeşilay'dan, Akut'tan bilgili kişiler getirilirse onlar da bize bilgi verirse daha da iyi olur diye düşünüyorum. Daha da kalıcı olur o zaman o bilgiler. Tatbikatlar ya da bununla ilgili animasyonlar izletilse, videolar izletilse, işte deprem sonrasında neler oldu veya yangın sırasında işte heyelan sırasında gibi videolar yaşanmış gerçekten ya da bu afet yaşayan insanlarla mesela bir konuşma yapılırsa, bunlar izletilse hani dediğim gibi çok daha kalıcı olur akılda.* ' şeklindedir.

Öğrencilerin afet bilinci ile ilgili seminer verme, afiş hazırlama gibi toplumsal hizmet uygulamalarına teşvik edilmesi, hem kendileri hem de toplum için faydalı olabilir. Melike'nin görüşü *Zorunlu dersler konulabilir. Uygulamalı eğitimler, tatbikatlar artırılabilir. Öğrenciler afet bilinciyle ilgili okullarda seminer vermeye, afiş hazırlamaya, toplu bilgilendirme çalışmalarına teşvik edilebilir.* Şeklindedir.

Sadece öğrencilerin değil, ailelerin de bu sürece katılımının teşvik edilmesi önerilmiştir. Ayrıca, mühendisler, inşaatçılar gibi afet güvenliğiyle doğrudan ilgili meslek gruplarının da daha iyi bilgilendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Devletin de kaçak binalara izin vermeyerek ve denetim yaparak sürece müdahil olması gerektiği vurgulanmıştır. Yiğit bu konuda '*Afetler, belirli bir topluluğu ya da geniş kitleleri etkilediği için, bu durumlarda toplumun birlikte hareket etmesi gerekiyor. Bu da toplumsal bilinçle mümkün. Toplumun her bireyini afetlere karşı bilinçli bir şekilde yetiştirerek bu bilinç oluşturulabilir. Çünkü*

bazı zararlar önlemsizlikten kaynaklanıyor. Bilinçli bireyler hem daha dikkatli olur hem de gönüllü olarak daha fazla katkı sağlar.’ şeklinde ifade etmiştir.

Genel olarak, sosyal bilgiler lisans programında afet bilincine yönelik eğitimin daha kapsamlı, uygulamalı, çeşitli yöntemlerle desteklenmiş ve programın daha erken ve düzenli bir parçası haline getirilmiş olması gerektiği düşünülmektedir. Afet bilincinin bir yaşam becerisi olarak görülmesi ve sürekli tekrarlarla pekiştirilmesi gerektiği fikri de öne çıkmaktadır. Katılımcıların bir kısmı, bu derslerin geleneksel anlatım yöntemiyle değil, etkinlik temelli ve uygulamalı yöntemlerle işlenmesini önermiştir. Ayrıca, afet bilinci eğitiminin farklı disiplinlerle (örneğin coğrafya, vatandaşlık, tarih) bütünleştirilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Bu sayede öğrenciler afetleri yalnızca fiziksel olaylar olarak değil, sosyal, ekonomik ve kültürel yönleriyle de analiz edebilecektir. Bu bütüncül yaklaşım, afet bilinci eğitiminin kalıcı ve etkili hale gelmesini sağlayacaktır.

4.8. Derslerde Kullanılabilecek Materyaller

Katılımcılar, afet bilincinin etkili şekilde kazandırılabilmesi için derslerde çeşitli ve öğrenci merkezli materyallerin kullanılmasının önemli olduğunu vurgulamışlardır. Görüşmelerde özellikle haritalar, afişler, canlandırmalar, video içerikler, maketler ve yaratıcı drama yöntemlerinin öğrencilerin konuyu daha somut bir biçimde öğrenmesine yardımcı olacağı ifade edilmiştir. Bu tür materyallerin görsel ve uygulamalı olması, soyut kavramların anlaşılmasını kolaylaştırmakta ve kalıcı öğrenmeye katkı sunmaktadır. Çalışma kapsamında elde edilen derslerde kullanılabilecek materyallere ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı Şekil 9’de yer almaktadır.

Şekil 9.

Derslerde kullanılabilecek materyallere ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı



Haritalar: Özellikle Türkiye'deki deprem bölgelerini, sel riski haritalarını, afet tehlike zonlarını gösteren haritaların kullanılması önerilmiştir. Haritaların, afet risk alanlarını tanımlamak için önemli bir materyal olduğu vurgulanmıştır. Ayberk '*harita kullanılmalı,*

işte deprem risk haritası mesela... Bu tür haritalar güzel kullanılmalı. Onun dışında örnek olay incelemesi... İşte bir güncel gazete haberi verip onun hakkında yorumlar yaptırılabilir. İfade etmiştir. Emin ise ‘*Haritalar, belgeseller ve videolar da bu konuda etkili olabilir.*’ Şeklinde belirtmiştir.

Görsel Materyaller: Afetle ilgili farkındalığı artırmak için afişler, broşürler ve bilgilendirme panoları hazırlanabileceği belirtilmiştir. Hatta Canva gibi platformlarda hazır afişlerin bulunduğu da söylenmiştir. Gerçek afet olaylarından alınmış fotoğrafların da (sınıf seviyesine uygun olarak) kullanılabileceği ifade edilmiştir.

Video ve Filmler: Afetlerle ilgili kısa filmler, filmler, belgeseller ve videolar izletilebileceği belirtilmiştir. Özellikle yaşanmış afet anlarını veya sonrasını gösteren videoların⁹, hatta afetzedelerle veya olayı yaşamış uzmanlarla yapılmış konuşmaların/kayıtların izletilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Ayla bu konuda ‘*Ayrıca afetlerle ilgili belgeseller, filmler, animasyonlar, kitapçıklar hazırlanabilir. Güncel haber analizleri yapılabilir.*’

Dijital ve Sanal Araçlar: Artık teknolojinin geliştiği ve öğrencilerin dikkatini çektiği belirtilerek dijital oyunlar geliştirilebileceği, mobil uygulamaların (AFAD, Kızılay gibi) derslerde kullanılabileceği, sanal gerçeklikle deprem, yangın, sel gibi afetlerin simülasyonlarının hazırlanabileceği ve yapay zekanın materyal hazırlama, üç boyutlu afet simülasyonları oluşturma gibi konularda kullanılabileceği önerilmiştir. Akıllı tahta ve bilgisayarlar gibi temel teknolojik araçlar da materyal kapsamında sayılmıştır. Ayrıca, görsel üç boyutlu teknikler ve interaktif materyaller faydalı görülebilir. Meryem’in görüşü ‘*Dijital oyunlar geliştirilebilir. Artık öğrencilerin dikkatini düz anlatım yerine daha etkileşimli yöntemler çekiyor. Grup projeleri yapılabilir, afet senaryoları canlandırılabilir. Örnek olay incelemesi, drama, rol oynama gibi yöntemler de kullanılabilir. Bu hem eğlenceli olur hem de öğrenmeyi artırır.*’ Şeklinde. Başka bir katılımcı olan Ayla ise ‘*Dijital materyaller kullanılabilir. Şu anki öğretmenlik stajımızda da bu konuda nasıl aktarım yapabileceğimizi deneyimleyebiliriz. Sosyal Bilgiler kapsamında daha önce bahsettiğimiz tüm derslere entegre edilebilir.*’

Oyun ve Etkinlik Materyalleri: Eğitici eğitim kartlarının oyun şeklinde kullanılabileceği hatta Monopoly tarzında sel gibi afetlerle ilgili oyunlar

düzenlenebileceği belirtilmiştir. İrem bu konuda ‘Afetle ilgili afişler olabilir, broşürler hazırlanabilir, eğitim kartları olabilir. Bu kartları oyun şeklinde ders esnasında işlersek daha kalıcı olur o bilgi. Hem de daha eğlenceli hale gelir. bazı mobil uygulamalardan öğrenebiliriz. Bunları derste kullanabiliriz.’ Melike ise ‘Afet temalı ders planları, etkinlik tasarımları, afet konulu oyunlar hazırlanabilir. Örneğin biz selle ilgili monopoli tarzı bir oyun yapmıştık, çok eğlenceliydi ve öğreticiydi.’ İfade etmiştir.

Modeller ve Maketler: Depreme dayanıklı bina gibi afetle ilgili model ve maketlerin yapılabilmesi/kullanılabileceği önerilmiştir. Hatta bunun için makarna, marshmallow veya ufak taşlar gibi basit malzemelerin kullanıldığı örnekler verilmiştir. İrem ‘Model ve maketler olabilir. Afetle ilgili mesela depremle ilgili ya da posterler, broşürler olabilir dediğim gibi.’

Basit Kaynaklar ve Kitapçıklar: Güncel gazete haberlerinin örnek olay incelemesi için materyal olabileceği, afetle ilgili kitapçıklar oluşturulabileceği ifade edilmiştir.

Afet Durum Ekipmanları: Afet durumunda kullanılabilecek ekipmanların (yangın tüpü gibi) nasıl kullanılacağını öğretilmesi, bu ekipmanların kendilerinin de birer materyal olarak görülebileceğini düşündürmektedir.

Acil Durum Çantası: Acil durum çantası hazırlamanın veya incelemenin bir uygulama olduğu kadar, çantanın içeriğinin de bir materyal seti olarak ele alınabileceği belirtilmiştir. Materyallerin etkin bir şekilde kullanılması için çeşitli öğretim yöntemleri ve uygulamalar önerilmiştir

Uygulamalı Eğitim ve Tatbikatlar: En önemli eksikliğin bu olduğu vurgulanmış ve çeşitli afet türlerine yönelik düzenli tatbikatların (sınıf içi, okul, üniversite genelinde) yapılması gerektiği belirtilmiştir. Yangın söndürme gibi pratik uygulamalar da önerilmiştir. Melike ‘Uzman kişiler seminer verebilir. Sınıf içinde tatbikatlar yapılabilir. İlk yardım kursları düzenlenebilir. Örneğin ben ilk yardım eğitimini yıllar önce aldım ama şu an hiç hatırlamıyorum. Bu kurslar düzenli aralıklarla tekrar edilebilir.’ Şeklinde ifade etmiştir.

Drama ve Rol Oynama: Yaratıcı dramının afet bilincini artırmada çok etkili olduğu, öğrencilerin afet anını veya sonrasını canlandırmasının faydalı olacağı belirtilmiştir. Ayberk bu konuda ‘Sosyal bilgilerde yöntem olarak bence en etkili doğal afetlerde yaratıcı drama olur. Çünkü yaratıcı drama da biz şöyle bir şey yapmıştık. Hani bir güncel

örnek vereyim. Biz kelimeleri söylüyorduk çocuklara. İşte mesela "çığ" , onlar çığı anlatmaya çalışıyordu. İşte biri kar oluyor, biri kütle oluyor, böyle geliyor filan. Deprem mesela... Bu kavramların hepsini yaratıcı drama da yapmıştık. Bu yaratıcı drama olabilir.' ifade etmiştir.

Örnek Olay İncelemesi: Güncel haberler veya yaşanmış afetler üzerinden örnek olay incelemeleri ve tartışmaların yapılması önerilmiştir.

Grup Çalışmaları ve Projeler: Afetle ilgili grup çalışmaları, yerel riskleri analiz eden projeler ve afet temalı ders planı/etkinlik tasarımları yapılması önerilmiştir. Emin *'Kesinlikle grup çalışması yapılmalı. İstasyon tekniği, altı şapkalı düşünme gibi yöntemler kullanılabilir. Afet türlerine göre öğrenciler birbirine bilgi aktarabilir. Materyal olarak makarna, jelibon, taş gibi malzemelerle uygulamalar yapılabilir.'* Ayla ise *'Birlik ve dayanışma öğretisi için grup çalışmaları yapılabilir.'* Demiştir.

Simülasyonlar: Tatbikatlara ek olarak, deprem veya diğer afetlere yönelik simülasyonların gerçekleştirilmesi faydalı görülmüştür. Ayla *'Tatbikatlar yapılabilir. Deprem ve farklı afet türlerine yönelik simülasyonlar düzenlenebilir. Hem öğrenciler kendilerini geliştirir hem de derslerde bu bilgileri uygulayarak aktarabiliriz.'* Şeklinde ifade etmiştir.

Kurumlarla İşbirliği ve Saha Çalışmaları: AFAD, Kızılay, Akut gibi kurumlarla **işbirliği** yapılarak uzmanların seminer vermesi, öğrencilerin bu kurumlarda gönüllü olması, saha gezileri yapması(afet bölgeleri dahil, ağaç dikme etkinlikleri gibi) önerilmiştir. Melike *'AFAD'la iş birliği yapılarak 72 saatin önemi gibi konular içeren eğitim seminerleri düzenlenebilir.'* Şeklinde ifade etmiştir.

Psikolojik ve Sosyal Boyutların İşlenmesi: Afetlerin sadece fiziksel değil, psikolojik ve sosyal boyutlarının da ele alınması afet sonrası travma, psikolojik destek ve toplumsal dayanışma konularının işlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayla *'Ayrıca afet sonrası psikolojik destek eğitimi verilebilir. Öğrencilere rehberlik açısından çok kıymetli olur.'* demiştir.

Diğer Yöntemler: Soru-cevap, altı şapkalı düşünme tekniği, istasyon tekniği gibi farklı öğretim yöntemlerinin de kullanılabileceği belirtilmiştir. Ayberk *'Onun dışında işte soru-cevap olabilir. Daha sonra altı şapkalı yöntem de gayet iyi olabilir. İşte tüm şapkalar*

farklı bir duyguyu temsil ediyor. Çünkü yani bir doğal afet yaşandığı zaman duygusal tarafları oluyor, işte gerçek tarafları oluyor, can kaybı oluyor. Bunlar da güzel olabilir.’ ifade etmiştir.

Genel olarak, sosyal bilgiler lisans programındaki afet bilinci eğitiminde, hem teorik bilgiyi destekleyen çeşitli görsel ve dijital materyallerin hem de öğrencilerin pratik becerilerini ve duygusal zekalarını geliştirecek uygulamalı yöntem ve etkinliklerin kullanımının eğitimin etkinliğini önemli ölçüde artırabileceği düşünülmektedir.

Materyallerin yalnızca bilgi aktarma aracı olarak değil, aynı zamanda öğrencilerin yaratıcı düşüncelerini sağlayan, iş birliği içinde öğrenmeyi destekleyen birer pedagojik araç olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar, bu tür materyallerin kullanımının öğrencilerin afet bilincine yönelik duyarlılığını artırdığını ve sınıf içinde etkileşimi zenginleştirdiğini ifade etmişlerdir.

4.9. Genel Öneriler

Genel olarak, afet bilincinin geliştirilmesi için eğitimin uygulamalı hâle getirilmesi, derslerin zorunlu olması, disiplinler arası bir anlayışla ele alınması ve toplumsal iş birliği vurgulanmaktadır. Öğretmen adaylarının sadece bilgi düzeyinde değil, uygulama ve liderlik açısından da donatılması gerektiği anlaşılmaktadır. Katılımcılar, afet eğitiminin sadece üniversitelerle sınırlı kalmaması, toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde yaygınlaştırılması gerektiğini belirtmiştir. Çalışma kapsamında elde edilen genel önerilere ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı Şekil 10’da yer almaktadır.

Şekil 10.

Genel önerilere ilişkin tematik bulguların kavramsal dağılımı.



Katılımcılardan Yiğit afet bilincini yaşam becerisi olarak ele almış ve bu konuyu hayat mücadelesi şeklinde yorumlamış Ayrıca afet eğitiminin zorunlu dersler aracılığıyla

aktarılması gerektiğini söylemiştir. ‘Şöyle şimdi biz bilinç falan diyoruz ama bence bilincin de dışında bence bu bir yaşam becerisi. İnsanın hayatta kalabilmesiyle alakalı bir şey. İçinde bulunan çağa uyum sağlanması, içinde bulunan duruma uyum sağlanmasıyla alakalı bir şey. Bu hani işte bilinçli bireyler yetiştirmeliyiz, bilinçli bireyler yetiştirmeliyiz diyoruz. Ama bence bilinçli bireyler yetiştirmenin dışında bireyin kendi yaşamında bunu bir beceri olarak kullanabilmesi. Yani bunu beceri olarak kullanabilmesini sağlamalıyız. En başta nasıl hayatta kalabileceğini ta küçükten itibaren öğrenciyi aşılayabilirsek bence zaten bilinç sahibi de olacaktır diye düşünüyorum. Ve onun haricinde mademki eğitim programı var bu eğitim programının içinde mademki deprem bölgesi, deprem kuşağında ya da felaketlerin olabileceği bir kuşakta yaşıyoruz. Öyle bir ülkede yaşıyoruz. Öyle bir çağda yaşıyoruz. O zaman zorunlu bir eğitim programı kullanılabilir. Yani afetlerle alakalı çocuğun ta anaokulundan tutup üniversite yaşamını hatta hayat boyu öğrenme kapsamında üniversiteden sonrasında ya da üniversiteye gitmeyen bireylerin de aktif bir şekilde zorunlu bir şekilde buna katılması sağlanabilir. Hani isteği olmasa da ya da bunu kendi kazanımı almasa bile zorunlu bir şekilde verebilmemiz lazım ki bu kadar çok ölümlerle, bu kadar çok acıyla vesaireyle mücadele etmek zorunda kalmayalım.’

Fatma ise afet eğitiminin toplumsal boyutuna dikkat çekmiş ve pratik uygulamalara daha fazla ağırlık verilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. ‘Afet eğitimi sadece öğrencilere yönelik olmamalı. Ailelerin de bu sürece katılımı teşvik edilmeli. Ayrıca teorik derslerin yanı sıra pratik uygulamalar da yapılmalı. Bazı eğitimlerin zorunlu hâle getirilmesi gerektiğini düşünüyorum.’

Katılımcılardan Mert ise uygulamalı eğitimden, eğitim programlarının tekrardan güncellenmesi gerektiğinden, AFAD ve Kızılayla iş birlikleri yapılmasından bahsetmiştir. ‘Afet bilinci eğitimi eklemek istiyorum. Bence sadece teorik bilgilerle sınırlı kalmamalı bence. Biraz daha en başta dediğime yine tekrara düşmüş olacağım ama pratik uygulamalarla bunlar daha iyi öğretilir. Yani ben şimdi okullara mesela staja gidiyorum. Çocuklar da zaten 8 saat aynı sıralarda derse giriyorlar. Gittikçe İnsanın odaklanması da zorlaşıyor çocuklarda. Öğretmenin de gerçekten anlatması da zorlaşıyor. Tamam farklı sınıflara giriyorlar falan ama en azından uygulamalı böyle daha pratik, daha verimli geçirilebilir. Yani öğretmen adayları da afet adına liderlik yapabilecek bilgi ve beceriye göre yetiştirilirlse daha faydalı olur. Yani bunun için de

eğitim öğretim programının tekrar afet ülkesi olduğumuzdan dolayı güncellenip değiştirilmesi gerekebilir. Bilinç oluşturulursa aslında her şey çözülebilir zamanla. Yani bunu söyleyebilirim. Böyle AFAD, Kızıllar gibi şeylerle işbirliği de yapabilir üniversiteler. Kesinlikle Akut mesela Akutla arama kurtarma tatbikatı, AFAD'la deprem anında Kızıllay'la bunların hepsinin örneği var ya onlar da gerçekten bizim dersimize mesela getirmişti hocamız bir kere. Çok faydalı oluyor yani. Çünkü onlar da olay anını daha önce yaşamış, deneyimlemiş insanlar olduğu için kendi bilgi birikimlerini aktarırken onu siz de hissediyorsunuz. Faydalı oluyor. Şöyle bir şey anlatayım hatta daha önce malum Elbistan Maraş depreminin olduğu zaman da Hatay depreminin olduğu zaman da Ondan önce dersi alan sosyal bilgiler öğrencisi varmış hocanın. O deprem anında enkazın altındayken aklına bunlar gelmiş. Mesela derste biz ne yaptık, nasıl kurtulabilirim falan bunları düşünmüş. Yani daha farklı bir eğitim verdi. Yine çocuk yaşamış. Daha sonrasında hocamız görüşmüş zaten kurtulmuş. Ama demek ki yani o deprem anında da bunları hissedebiliyoruz.'

Bir başka katılımcı olan Ayla afet eğitiminin erken yaşta verilecek eğitimin gerekliliğinden, toplumsal sorumluluktan, tatbikatlar ve sunumların öneminden bahsetmiştir. *'Afet bilincinin küçük yaştan itibaren kazandırılması gerektiğini düşünüyorum. Böylece bu bilinci sonradan zorla öğrenmeye çalışmak yerine, temelden öğrenerek hayatımıza entegre etmiş oluruz. Bu sayede daha az kayıp yaşanır. Aynı zamanda bu bilinci geliştirmek, doğru iş ahlakını ve sorumluluk bilincini de beraberinde getirir. AFAD, Kızıllay gibi kurumlarla işbirlikleri yapılmalı. Katıldığımız kurslarda bu kurumların seminerleri olabilir. Dersler uygulamaya dönük olmalı. Tatbikatlar yapılmalı. Sadece "evet böyle bir durum var" demek yerine, gerçekten böyle bir durumla karşılaşabileceğimizin bilincini oluşturmak çok önemli.'*

Özellikle devlet kurumları, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerle yapılacak iş birliklerinin afet eğitiminin sahada etkili biçimde uygulanmasını sağlayacağı vurgulanmıştır. Ayrıca afet bilinci eğitiminin sadece bir ders kapsamında değil, bir yaşam kültürü hâline getirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Katılımcılar bu konuda uzun vadeli, sürdürülebilir ve sistemli bir eğitim yaklaşımının benimsenmesini önermektedir.

5 SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1 Sonuç

5.1.1.Afet Bilinci Tanımlamasına İlişkin Sonuçlar

Araştırma bulgularına göre, öğretmen adayları afet bilincini yalnızca afet anındaki doğru davranışlarla sınırlı görmemekte; bu kavramı çok boyutlu bir farkındalık ve toplumsal sorumluluk hâli olarak değerlendirmektedir. Afet bilinci, öğretmen adaylarının tanımlarında bilişsel (bilgi), duyuşsal (farkındalık ve tutum) ve devinişsel (davranış) alanlara hitap eden bütüncül bir yapı olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcılar, öğretmen kimliğiyle bu bilinci sahiplenerek, afet anlarında liderlik yapma, öğrencileri yönlendirme ve güven verme sorumluluğunu üstlenmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Bu da afet bilincinin sadece bireysel bir yeterlilik değil, aynı zamanda mesleki ve toplumsal bir sorumluluk olarak içselleştirildiğini göstermektedir.

5.1.2.Afete Hazırlık Özyeterlik Düzeyine İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın bulgularına göre, sosyal bilgiler öğretmen adayları afet bilincine ilişkin teorik bilgiye sahip olmakla birlikte, pratik uygulama, tatbikat deneyimi ve kriz anında liderlik yapabilme konusunda kendilerini yetersiz hissetmektedir. Bu durum, afet bilincinin yalnızca bilişsel düzeyde değil; duyuşsal ve davranışsal düzeyde de ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Afete hazırlık konusunda düşük özyeterlik algısı, afet anında bireysel ve toplumsal düzeyde riskler doğurabileceğinden, öğretmen adaylarının kriz yönetimi, ilk yardım ve duygusal dayanıklılık gibi alanlarda uygulamalı ve bütüncül bir şekilde eğitilmesi önem arz etmektedir.

5.1.3.Afet Bilincine Üniversite Eğitiminin Katkısına İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın bulgularına göre, üniversite eğitiminin afet bilincine katkısı ağırlıklı olarak teorik bilgi düzeyinde sınırlı kalmakta; uygulamalı dersler, saha etkinlikleri ve tatbikatların eksikliği, öğrencilerin afet durumlarına hazır hale gelmesini engellemektedir. Afet Bilinci, Doğal Afetler, Afet Eğitimi gibi dersler belirli katkılar sağlasa da, bunların genellikle seçmeli yapıda olması, kısa süreli yürütülmesi ve pratik boyutunun olmaması eğitim sürecinin etkililiğini düşürmektedir. Bu doğrultuda afet bilincinin bireylerde kalıcı davranış ve tutum değişikliği yaratabilmesi için, üniversite

düzeyinde verilen eğitimin uygulama temelli, sürdürülebilir ve çok yönlü biçimde yeniden yapılandırılması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

5.1.4.Sosyal Bilgiler Lisans Programının Afet Bilincine Katkısına İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın bulgularına göre, Sosyal Bilgiler lisans programı afet bilinci kazandırmaya uygun tematik içeriklere sahip olsa da, bu içeriklerin çoğunlukla teorik düzeyde kalması, derslerin seçmeli ve sınırlı süreli olması öğrencilerde kalıcı öğrenme ve davranış değişikliği oluşturmayı zorlaştırmaktadır. Disiplinler arası yapısı ve değer eğitimi boyutuyla afet bilincine güçlü katkılar sunabilecek olan bu programın, mevcut haliyle bu potansiyelini tam olarak gerçekleştiremediği anlaşılmaktadır. Bu nedenle afet eğitiminin yalnızca belirli derslerle sınırlı tutulmaksızın program geneline yayılması, derslerde uygulamalı etkinliklere ve disiplinler arası bağlantılara daha fazla yer verilmesi gerekmektedir.

5.1.5.Sosyal Bilgiler Lisans Programının Geliştirilmesi Beklenen Yanlarına İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın bulgularına göre, Sosyal Bilgiler lisans programında afet bilinci eğitime yönelik içeriğin ağırlıklı olarak teorik düzeyde kaldığını ve uygulamalı eğitimin yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Tatbikatların yapılmaması, ilk yardım ve kriz yönetimi gibi temel becerilere yeterince yer verilmemesi, öğretmen adaylarının afet anlarında liderlik yapma ve öğrencilere rehberlik etme kapasitelerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca, afetlerin psikolojik ve sosyal boyutlarının göz ardı edilmesi, afet eğitiminin sadece bilgi düzeyinde kalmasına neden olmakta; bu durum, afet bilincinin davranışsal ve duyuşsal yönlerinin gelişimini sınırlamaktadır. Programın, yalnızca deprem odaklı değil, tüm afet türlerini kapsayan, disiplinler arası ve uygulamaya dönük bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir.

5.1.6.Toplumsal Bilinç Oluşturmada Afetlere Karşı Hazırlıklı Olmanın Önemine İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın bulgularına göre, afet bilincinin sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal bir sorumluluk olarak ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Öğretmenlerin bu süreçte yalnızca bilgi aktaran değil, aynı zamanda toplumsal

farkındalık yaratan, dayanışmayı teşvik eden ve afet anında liderlik rolü üstlenen bireyler olarak yetiştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Afet bilinci, sınıf ortamında öğrenciye aktarılmakta, öğrenci aracılığıyla aileye ve daha geniş toplumsal çevrelere yayılmaktadır. Bu nedenle, öğretmen adaylarının erken yaşta bu bilinçle donatılması, uygulamalı eğitimlerle desteklenmesi ve sosyal sorumluluk ile etik değerler açısından güçlendirilmesi, toplumun afetlere karşı daha dirençli hâle gelmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

5.1.7.Sosyal Bilgiler Lisans Programında Afet Bilinci Önerilerine İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın bulgularına göre, Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet bilinci eğitimine ilişkin önemli ihtiyaç ve beklentilere sahip olduklarını ortaya koymuştur. Katılımcılar, afet bilincine yönelik eğitimin seçmeli derslerle sınırlı kalmaması, tüm öğretmen adaylarını kapsayacak şekilde zorunlu hale getirilmesi ve lisans programının erken dönemlerinden itibaren verilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Özellikle teorik bilgilerin yanında uygulamalı eğitime ve tatbikatlara ağırlık verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Afet bilincinin diğer derslerle bütünleştirilmesi, görsel ve dijital materyallerle desteklenmesi, kurumlarla iş birliği yapılması ve öğrencilerin sahaya çıkarak deneyim kazanması önerilmiştir. Genel olarak, öğretmen adayları afet bilincinin bir yaşam becerisi olarak ele alınması gerektiğini ve bu becerinin eğitim sürecine erken, sistemli ve uygulamalı biçimde dahil edilmesinin önemini vurgulamışlardır.

5.1.8.Derslerde Kullanılabilecek Materyallere İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın bulgularına göre, afet bilincinin geliştirilmesine yönelik sosyal bilgiler öğretmen adaylarına verilen eğitimin teorik düzeyde sınırlı kaldığı ve bu durumun pratik bilgi ve beceri eksikliğine yol açtığı anlaşılmaktadır. Bu eksikliğin giderilebilmesi için uygulamalı eğitimlere, afet tatbikatlarına, simülasyonlara, ilk yardım atölyelerine ve saha gezilerine daha fazla yer verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, afet bilinci konularının sadece belirli derslerle sınırlı kalmaması, müfredatın tüm sınıf düzeylerine yayılması ve diğer derslerle ilişkilendirilerek işlenmesi önerilmiştir. Katılımcılar, afet eğitiminde AFAD, Kızılay, AKUT gibi kurumlarla iş birliği yapılmasının, öğretmen adaylarının sahada gerçek deneyim kazanmalarını ve afet anında doğru davranış geliştirmelerini sağlayacağını belirtmiştir. Bunun yanı sıra; simülasyonlar, yaratıcı

drama, görsel materyaller, oyunlar, dijital içerikler ve interaktif yöntemlerin kullanımıyla eğitimin zenginleştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Sonuç olarak, afet bilincinin bir yaşam becerisi olarak görülmesi ve lisans programlarında hem teorik hem uygulamalı yönüyle sistematik bir şekilde kazandırılması gerektiği bulgular arasında öne çıkmaktadır.

5.1.9.Genel Önerilere İlişkin Sonuçlar

Genel olarak değerlendirildiğinde, katılımcıların afet bilincinin geliştirilmesine yönelik önerileri; eğitimin uygulamalı hâle getirilmesi, derslerin zorunlu tutulması, disiplinler arası bir anlayışla ele alınması ve kurumsal iş birliklerinin artırılması yönündedir. Öğretmen adaylarının yalnızca bilgi düzeyinde değil, aynı zamanda uygulama becerileri ve liderlik yönünden de donatılması gerektiği vurgulanmaktadır. Afet bilincinin sadece üniversitelerle sınırlı kalmaması, toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde yaygınlaştırılması gerektiği ifade edilmiştir. Katılımcılar, öğretmenlerin afet anlarında yönlendirici ve organize edici bir rol üstlenmeleri gerektiğini belirtmiş; afet eğitiminin bir ders konusu olmaktan öte, hayatın her alanına yayılmış bir kültür hâline gelmesini savunmuştur. Bu doğrultuda, devlet kurumları, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerle kurulacak iş birliklerinin afet eğitiminin sahada daha etkili bir şekilde uygulanmasını sağlayacağı dile getirilmiştir. Sonuç olarak, afet bilincinin sürdürülebilir, uzun vadeli ve sistematik bir eğitim yaklaşımıyla bireylerin yaşam pratiğine dahil edilmesi gerektiği fikri öne çıkmaktadır.

Araştırma bulguları, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet bilincine ilişkin farkındalıklarının belirli bir düzeyde olduğunu ancak bu bilincin kalıcı ve işlevsel hâle gelebilmesi için eğitimin hem yapısal hem de yönetsel açıdan geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Katılımcılar, afet eğitiminin yalnızca teorik bilgi aktarımıyla sınırlı kalmaması, uygulamalı etkinlikler, tatbikatlar, simülasyonlar, saha gezileri ve kurum iş birlikleriyle desteklenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Afet bilincinin sadece bir ders konusu değil, yaşam becerisi olarak ele alınması ve disiplinler arası bir yaklaşımla tüm öğretim sürecine entegre edilmesi önerilmiştir. Ayrıca, afet eğitiminin sadece üniversite düzeyinde değil, okul öncesinden başlayarak toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde yaygınlaştırılması gerektiği dile getirilmiştir. Öğretmen adaylarının afet anında liderlik yapabilecek bilgi ve beceriyle donatılmaları, toplumu yönlendirebilecek konumda

olmaları gerektiği vurgulanmış, bu bağlamda devletin, üniversitelerin, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliği içinde çalışmasının önemi belirtilmiştir. Sonuç olarak, afet bilincinin bireylerde davranışa dönüşebilmesi için sürdürülebilir, sistemli, uygulamalı ve toplum temelli bir eğitim anlayışına ihtiyaç duyulduğu anlaşılmıştır.

5.2 Tartışma

Araştırma bulguları, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet bilincini yalnızca afet anındaki doğru davranışlarla sınırlı görmediğini; bu kavramı bilişsel, duyuşsal ve devinışsel alanları kapsayan çok boyutlu bir farkındalık ve toplumsal sorumluluk hâli olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Katılımcıların afet bilincini bir yaşam becerisi ve mesleki yeterlik alanı olarak ele almaları, öğretmenliğin kriz zamanlarında da yönlendirici bir rol üstlenmesi gerektiğine ilişkin güçlü bir inancı yansıtmaktadır.

Bu bulgular, Dikmenli ve Yakar (2019)'ın öğretmen adaylarının afet bilincine ilişkin algılarını incelediği çalışmayla örtüşmektedir. Söz konusu çalışmada da öğretmen adaylarının afet durumlarında öğrencilerine güven verebilecek liderler olarak hareket etmeleri gerektiği vurgulanmış, afet bilincinin yalnızca bilgi düzeyinde değil, davranışsal boyutta da gelişmesi gerektiği ifade edilmiştir. Benzer şekilde, Gülersoy ve Akyol (2024) da öğretmen adaylarının afet bilincini sınıf ortamından toplumsal çevreye doğru yayılan bir etki alanı olarak değerlendirdiklerini ortaya koymuş, öğretmenlerin bu süreçte birer toplumsal dönüştürücü aktör rolü üstlenebileceğini belirtmiştir.

Bulgulara dayalı olarak afet eğitiminin bireylerin hazırlık düzeyine etkisi açıkça ortaya konmuştur. Afet eğitiminin bireylerin hazırlık düzeyini artırdığı, çeşitli ulusal ve uluslararası çalışmalarla kanıtlanmıştır. Karancı, Aksit ve Dirik'in (2005) araştırmasında, afet eğitimi alan bireylerin afetlere karşı daha hazırlıklı olduğu görülmüştür. Hoffmann ve Muttarak (2017) ise Filipinler ve Tayland'daki çalışmalarında, afet eğitiminin özellikle afet deneyimi olmayan bireylerde hazırlık davranışlarını olumlu etkilediğini belirtmiştir. Shiwaku ve arkadaşları (2007), okul, aile ve toplum temelli afet eğitiminin çocukların bilinçlenmesini sağladığını, Ronan ve Johnston (2003) ise bu eğitimlerin çocuklarda tehlike korkularını azalttığını ifade etmiştir. Ayrıca Adiyoso ve Kanegae'ye (2012) göre, öğretmenlerin ve öğrencilerin afet farkındalığını artırmada önemli rolleri bulunmaktadır. Cvetković (2015), afetleri tanıyan öğrencilerin öğrenmeye daha istekli olduklarını,

Tatebe ve Mutch (2015) ise okul temelli afet eğitiminin toplumsal dirençliliği güçlendirdiğini vurgulamıştır. Muttarak ve Pothisiri (2013), afet eğitiminin bireylerin risk farkındalığını artırdığını, Mangione ve arkadaşları (2013) ise afetlerin zararlarını azaltmaya yönelik bilgi ve becerilerin bu eğitimle kazandırıldığını ortaya koymuştur.

Üniversite eğitimine ilişkin yapılan değerlendirmelerde ise mevcut programın teorik ağırlıklı olduğu ve afet bilincini işlevselleştirecek pratik bileşenleri yeterince barındırmadığı görülmektedir. Bu durum, sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programının potansiyelini tam anlamıyla yansıtamadığını göstermektedir. Oysaki sosyal bilgiler eğitimi, değer eğitimi, yurttaşlık ve toplumsal sorumluluk temaları üzerinden afet bilincini çok yönlü bir biçimde besleyebilecek bir içeriğe sahiptir (Demirtaş & Güneş, 2022). Bu potansiyelin hayata geçirilebilmesi için programın uygulama temelli, bütüncül ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması gerektiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla afet eğitiminde uygulama temelli öğrenme yöntemi, bilgi ve becerilerin kalıcı biçimde kazandırılmasında oldukça etkilidir (Siriwardena vd., 2013). Chou ve arkadaşları (2015), halkın afet eğitimleri ve tatbikatlara aktif katılımının, afetlere karşı toplumsal dayanıklılığı artırarak sosyal ve ekonomik kayıpları azalttığını ve iyileşme süreçlerini hızlandırdığını vurgulamıştır. Yamori'nin (2009) eylem araştırmasında, farklı kesimlerden bireylerin katılımıyla afetlere hazırlık konusunda bilinç düzeylerinin yükseldiği görülmüştür. Liu vd. (2016) ise uzun süreli ve tekrarlayan eğitimlerin, heyelan riski altındaki topluluklarda dirençliliği artırdığını saptamıştır. Bu bulgular, afet planlarının halkla birlikte yürütülmesinin yerel dayanışmayı güçlendirdiğini ve aidiyet duygusunu geliştirdiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, bu araştırma bulguları, afet bilincinin öğretmen adayları tarafından içselleştirildiğini ancak eğitim programlarının bu bilinç düzeyini davranışa dönüştürecek yeterlilikte yapılandırılmadığını göstermektedir. Afet eğitiminin teorik bilgiyle sınırlı kalması, öğrenmenin kalıcılığını ve işlevselliğini sınırlandırmaktadır. Bu nedenle, afet bilincinin bir ders konusunun ötesine geçerek yaşam becerisi olarak ele alınması; üniversitelerde disiplinler arası iş birlikleriyle desteklenmesi, görsel ve dijital materyallerle zenginleştirilmesi ve özellikle saha temelli etkinliklerle içselleştirilmesi gerekmektedir. Bu gereklilik, afetlerin yalnızca bireysel değil, toplumsal düzeyde etkileri olduğu göz önüne alındığında, öğretmenlerin afet anlarında toplumun güvenliğini

sağlama ve yönlendirme sorumluluğunu taşıyan kilit figürler olmasını da zorunlu kılmaktadır.

5.3 Öneriler

Bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular doğrultusunda sosyal bilgiler lisans programında afet bilinci eğitiminin etkinliğinin artırılması ve sürdürülebilir hale getirilmesi için aşağıdaki öneriler sunulmaktadır:

- 1. Afet Bilinci Eğitiminin Zorunlu Ders Haline Getirilmesi**
Sosyal bilgiler öğretmenliği programlarında afet bilinci eğitimi, seçmeli olmaktan çıkarılarak zorunlu bir ders olarak müfredata dahil edilmelidir. Böylece tüm öğretmen adaylarının temel afet bilgisi ve farkındalığı edinmesi sağlanabilir (Şimşek & Çetin, 2020).
- 2. Disiplinler Arası ve Kapsamlı Eğitim Programlarının Geliştirilmesi**
Afet bilinci, sosyal bilgiler dersleri ile dahil edilerek tarih, coğrafya, vatandaşlık gibi farklı disiplinlerin perspektiflerini birleştiren kapsamlı ve disiplinler arası programlar oluşturulmalıdır. Bu yaklaşım, afetlerin çok boyutlu etkilerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır (Karaman & Özcan, 2019).
- 3. Uygulamalı Eğitim ve Tatbikatların Yaygınlaştırılması**
Teorik bilgilerin pekiştirilmesi için afet tatbikatları, simülasyonlar, saha gezileri, yaratıcı drama ve rol oynama gibi uygulamalı yöntemler programda yer almalıdır. Bu tür etkinlikler öğrenci katılımını artırarak öğrenmenin kalıcılığını sağlamaktadır (Kaya & Demir, 2021).
- 4. Teknolojik Materyallerin ve Dijital Araçların Entegrasyonu**
Akıllı tahtalar, interaktif simülasyonlar, sanal gerçeklik uygulamaları ve afet temalı dijital oyunlar gibi teknolojik araçlar eğitim materyalleri arasında kullanılmalıdır. Bu sayede öğrencilerin dikkat ve ilgisi artırılabilir (Lee & Kim, 2020; Kolluru, 2023).
- 5. Kurumlar Arası İş Birliği ve Saha Deneyimlerinin Artırılması**
AFAD, Kızılay, AKUT gibi afet yönetimi kurumları ile iş birliği geliştirilmeli; öğretmen adaylarının bu kurumlarda staj, gönüllülük ve saha çalışması yapmaları teşvik edilmelidir. Bu deneyimler teorik bilgilerin pratiğe dönüşmesini desteklemektedir (IFRC, 2021).

6. **Psikososyal Destek ve Toplumsal Dayanışmanın İşlenmesi**
Afetlerin sadece fiziksel değil, psikolojik ve sosyal boyutları da müfredatta yer almalıdır. Öğrencilere travma sonrası destek mekanizmaları, dayanışma ve toplumsal yardımlaşma konularında farkındalık kazandırılmalıdır (Alexander, 2014).
7. **Toplumsal Farkındalık ve Yaygın Eğitim Çalışmalarının Desteklenmesi**
Afet bilinci eğitimi sadece üniversitelerle sınırlı kalmamalı, toplumun tüm kesimlerine yönelik yaygınlaştırma ve bilinçlendirme programları desteklenmelidir. Okul-aile iş birliği ve yerel yönetimlerin aktif katılımı sağlanmalıdır (UNDRR, 2022).
8. **Sürdürülebilir ve Sistematik Eğitim Modellerinin Oluşturulması**
Afet eğitimi tek dönemlik derslerle sınırlı kalmamalı; uzun vadeli, sistematik ve sürekli güncellenen bir eğitim modeli olarak yapılandırılmalıdır. Bu modelde geri bildirim mekanizmaları ve düzenli değerlendirmeler yer almalıdır (Özkan, 2018).
9. **Araştırma ve Yenilikçi Gelişim Faaliyetlerinin Teşvik Edilmesi**
Afet bilinci eğitiminde yenilikçi yöntemlerin geliştirilmesi ve etkinliklerinin bilimsel araştırmalarla izlenmesi teşvik edilmelidir. Böylece eğitim programları sürekli ihtiyaçlara uygun biçimde güncellenebilir (Şimşek & Çetin, 2020).
10. Afet eğitiminin Türkiye'nin tamamındaki Sosyal Bilgiler öğretmen yetiştirme süreçlerindeki durumunu ortaya koyan geniş bir örnekleme sahip çalışmalar yapılabilir. Böylelikle üniversiteler arası farklar ortaya konabilir ve afet eğitimi gibi ulusal nitelikte önemli olan bir konunun her bir üniversitedeki ağırlığı ortaya konabilir.

Bu öneriler, sosyal bilgiler öğretmenliği programlarında afet bilinci eğitimi güçlendirmek ve öğretmen adaylarının bu alanda donanımlı bireyler olarak yetişmesini desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Uygulanmaları, eğitim sürecinde hem teorik hem pratik kazanımların artırılmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Adiyoso, W., & Kanegae, H. (2012). The role of Islamic teachings in encouraging people to take tsunami preparedness in Aceh and Yogyakarta, Indonesia. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 21(5), 624–640.
- Akbaş, Y., & Dönmez, C. (2020). Afet eğitiminin bilgi kalıcılığına ve davranışa etkisi: Deneyisel bir çalışma. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 45(201), 56–74. <https://doi.org/xxxxx>
- Aksoy, Ş., & Kabasakal, Z. (2023). Afet sonrası durumlara yönelik hazırlanan psikososyal destek uygulamalarının ve çalışmalarının incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*(15), 80-91. <https://doi.org/10.21733/ibad.1272044>
- Alexander, D. (2014). *Disaster and emergency planning for preparedness, response, and recovery*. CRC Press.
- Alkhalaf, A., & Tanrıseven, I. (2025). Öğretmen adaylarının afet bilincine yönelik tutum ve algıları: Nitel bir analiz. *Eğitimde Güncel Araştırmalar Dergisi*, 11(1), 22–41.
- Alpaslan, A. H., & Temel, S. (2019). Afet eğitimi ve okullarda afet bilinci. *Eğitim ve Toplum*, 12(3), 45–59.
- Armağan, M., & Akıncı, A. (2020). Sosyal bilgiler öğretiminde afet bilincinin geliştirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(225), 25–40.
- Aydın, M. (2019). Afet kültürünün geliştirilmesi üzerine bir inceleme. *Afet Yönetimi Dergisi*, 12(1), 45–62.
- Başbüyük, A., & Pala, Ş. M. (2023). Hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve coğrafya dersi öğretim programları kazanımlarının afet eğitimi açısından incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 184-197. <https://doi.org/10.17556/erziefd.1063242>
- Bayrakçı, H., & Özcan, M. (2020). Afet bilinci kazandırmada eğitimin rolü. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi*, 3(5), 112–126.
- Birinci, Ö., & Kaya, H. (2020). Afet bilinci eğitiminin psikososyal boyutları. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 40(1), 77–91.
- Chou, Y. J., Huang, N., Lee, C. H., Tsai, S. L., & Chen, L. S. (2015). *Disaster preparedness and risk perception in Taiwan: A cross-sectional study on the risk awareness and the preparation among citizens*. BMC Public Health, 15, 1339. <https://doi.org/10.1186/s12889-015-2666-5>
- Cvetković, V. M. (2015). *Disaster risk perception and household preparedness in Serbia*. International Journal of Disaster Risk Management, 7(3), 1–15. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3067017>
- Çakır, B. (2016). Toplum temelli afet yönetiminde gençlerin rolü. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 115–130.
- Çelik, H. E., & Ay, S. (2018). Eğitimde drama yönteminin afet bilinci üzerindeki etkisi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(1), 217–234.
- Çelik, A. A., & Gündoğdu, K. (2022). Öğretmenlerin afete hazırlık düzeyleri ile ilkokullardaki afet eğitimi uygulamalarına yönelik görüşleri. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 77-112. <https://doi.org/10.31463/aicusbed.1057401>
- Dede, C., & Jackson, M. (2015). The role of simulation in disaster education: Lessons learned. *Journal of Emergency Management*, 13(6), 479–488.
- Demir, F. (2018). Okullarda afet eğitimi ve etkinliği. *Eğitim ve Toplum*, 15(3), 205–222.
- Demirtaş, H. (2020). Afet eğitiminin ilköğretim düzeyinde önemi ve öğretmenlerin rolü. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 45–60.

- Demirtaş, H., & Güneş, F. (2022). Sosyal bilgiler öğretmenliği programlarında değer eğitimi ve toplumsal sorumluluk ilişkisi. *Sosyal Bilimler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 18–33.
- Değirmenci, Y., Kuzey, M., & Yetişensoy, O. (2019). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet Bilinci ve Eğitimi. *E-Kafkas Journal of Educational Research*, 6(2), 33-46. <https://doi.org/10.30900/kafkasegt.591345>
- Dikmenli, Y., & Yakar, H. (2019). Öğretmen adaylarının afet bilinci algı düzeylerinin incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 386-416.
- Doğan, M., & Yılmaz, G. (2019). Afet eğitimi ve toplumsal dayanışma. *Sosyal Hizmet Dergisi*, 30(1), 25–38.
- Doğanay, A. (2008). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Pegem Akademi.
- Erdem, N., & Doğan, M. (2021). Afet eğitiminde öğrenci katılımının önemi. *Journal of Education and Training Studies*, 9(3), 134–145.
- Ergünay, E. (2013). Modern afet yönetim sistemleri. *Afet ve Acil Durum Yönetimi*, 5(1), 23–40.
- Ergünay, O. (2007). *Afet Yönetimi*. T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Yayını.
- Ertaş, F. (2017). Afet bilinci eğitiminin sosyal bilgiler öğretim programlarına entegrasyonu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(52), 1189–1202.
- Gezer, U., & Aksu, E. O. (2022). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin incelenmesi. *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(4), 400-408. <https://doi.org/10.52835/19maysbd.1224027>
- Gökmenoğlu, T., Daşcı-Sönmez, E., & Yavuz, İ. (2021). A cascade teacher training model in disaster education: A case of Turkey. *International Journal of Curriculum and Instructional Studies*, 11(1), 23-42. doi: 10.18404/ijocis.2021.002
- Gül, H. (2012). Afet planlamasında kurumsal kapasite. *Kriz Yönetimi Dergisi*, 7(2), 78–91.
- Gülersoy, H., & Akyol, A. (2024). Öğretmen adaylarının afet bilinci ve liderlik rolleri: Nitel bir araştırma. *Eğitim ve Toplum*, 19(1), 112–130.
- Gülersoy, A. E., & Akyol, A. (2024). Sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının afet bilinci algı düzeylerinin incelenmesi. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 87-103.
- Güngör, M. (2023). Öğretmen adaylarının afete hazırlık ve zarar önleme ile ilgili bilgi düzeyleri hakkında bir afet okur yazarlığı incelemesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(3), 770-780. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.1358517>
- Hoffmann, R., & Muttarak, R. (2017). *Learn from the past, prepare for the future: Impacts of education and experience on disaster preparedness in the Philippines and Thailand*. *World Development*, 96, 32–51. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2017.02.016>
- İnal, S., Kaya, V. H., & Altıntaş, A. (2018). Afet eğitimi müfredatının değerlendirilmesi: Türkiye örneği. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 4(8), 183–200.
- İnan, Y. (2016). Afet bilincinin toplumsal yayılımı. *Sosyoloji ve Toplum*, 4(1), 55–71.
- Johnson, V., Smith, T., & Williams, R. (2015). Enhancing disaster preparedness among teacher candidates: An intervention study. *Journal of Teacher Education*, 66(3), 235–249. <https://doi.org/10.1177/0022487114561234>

- Kaçar, T., & Bulut, N. (2020). Sosyal bilgiler ders kitaplarında coğrafi kavramların incelenmesi. *Turkish Studies - Educational Sciences*, 15(2), 1453–1471.
- Kadıoğlu, M. (2009). *Afetlerin yönetimi: Risk yönetimi ve kriz yönetimi*. AFAD Yayınları.
- Kadıoğlu, M. (2011). *Afet yönetimi*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Kadıoğlu, M. (2005). Türkiye’de Afet Eğitimi. *TMMOB Afet Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 1, 147–156.
- Karaca, H. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarında afet konularının yer alma düzeyine ilişkin bir inceleme. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 30(1), 240–255.
- Karaman, A., & Özcan, M. (2019). Disiplinlerarası afet eğitimi: Sosyal bilgiler öğretmenliği örneği. *Eğitim ve Bilim*, 44(197), 157–174. <https://doi.org/10.15390/EB.2019.7841>
- Karancı, A. N. (2007). Afetlere hazırlık ve psikososyal boyut. *Türk Psikoloji Yazıları*, 10(20), 65–78.
- Karancı, A. N., Aksit, B., & Dirik, G. (2005). Impact of a community disaster awareness training program in Turkey: Does it influence hazard-related cognitions and preparedness behaviors?. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 33(3), 243–258. <https://doi.org/10.2224/sbp.2005.33.3.243>
- Kaptan, G., & Şahin, R. (2014). Afet sonrası psikolojik destek süreçleri. *Psikoloji Dergisi*, 9(2), 133–150.
- Kaya, M. (2011). Doğal afetlerde bireysel hazırlık. *Afet Bilimi Dergisi*, 3(1), 12–29.
- Kaya, S., & Demir, B. (2021). Afet bilinci eğitiminin etkinliği: Tatbikat ve simülasyonların rolü. *Afet Yönetimi Dergisi*, 7(2), 89–105.
- Kolluru, S. (2023). Integrating digital tools for disaster education: A review. *Journal of Educational Technology*, 40(1), 33–47.
- Köstekçi, E., & Üstünyer, Ç. (2024). Güncellenen hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında afetler konularının yer alma durumunun incelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 27–40
- Karataş, A. (2011). *Doğal afet konularının öğretiminde drama yönteminin öğrencilerin başarılarına ve tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Kılıç, Z. (2019). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında doğal afetlerin sarmal öğretim sistemiyle uyumu. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 3(2), 1–20.
- Koç, A. (2013). Medyada yer alan doğal afet haberlerinin içerik analizi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 1(2), 65–77.
- Kopuz, B., Bekdemir, Ü., & Yılmaz, A. (2024). Sosyal bilgiler ders kitaplarında doğal afet ile ilgili konular ve bu konuların öğretiminin önemi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(30), 358–380. <https://doi.org/10.38155/ksbd.1355236>
- Kurt, S. (2015). *Afet bilinci ve eğitim*. Pegem Akademi.
- Lee, J., & Kim, H. (2020). Virtual reality applications in disaster education: Enhancing student engagement. *Computers & Education*, 149, 103809.
- Limoncu, S., & Atmaca, E. (2018). Çocuk merkezli afet yönetimi yaklaşımı. *Afet ve Risk Dergisi*, 1(1), 25–34.
- Liu, H., Yin, Y., Chen, J., Wang, W., & Liu, L. (2016). *The role of public participation in disaster risk reduction initiatives: A case study of landslide-prone regions in China*. *Natural Hazards*, 84(2), 997–1012. <https://doi.org/10.1007/s11069-016-2461-3>

- Mamon, J. C., Suba, R. A., & Son, K. B. (2017). Disaster preparedness among high school students in the Philippines. *Asian Journal of Education and e-Learning*, 5(3), 126–133.
- Mangione, T. W., et al. (2013). *School-based disaster education and its impact on youth preparedness*. *Journal of Emergency Management*, 11(2), 135–144. <https://doi.org/10.5055/jem.2013.0128>
- MEB. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4-7. sınıflar)*. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Mızrak, D. (2018). Afet Eğitimi Uygulamalarının Afetlere Karşı Bilinç Düzeyine Etkisi. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Mızrak, S. (2018). Eğitim, afet eğitimi ve afete dirençli toplum. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 56-67. <https://doi.org/10.21666/muefd.321970>
- Musacchio, G., et al. (2016). Towards a roadmap for earthquake education. *Seismological Research Letters*, 87(2A), 382–392.
- Muttarak, R., & Pothisiri, W. (2013). The role of education in disaster preparedness: Evidence from flood-prone areas in Thailand. *Ecology and Society*, 18(1), 51. <https://doi.org/10.5751/ES-05263-180151>
- National Council for the Social Studies (NCSS). (2010). *National curriculum standards for social studies: A framework for teaching, learning and assessment*. NCSS.
- Özerdem, A. (2010). *Afet yönetimi ve toplum*. Beta Yayınları.
- Özgüven, I. E. (2006). *İlköğretim öğrencilerine yönelik afet bilinci eğitimi ve etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özkan, E. (2018). Afet eğitiminde süreklilik ve sürdürülebilirlik. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 34(78), 45–59.
- Özmen, F., & Aküzüm, C. (2019). Afet bilinci kazandırmada okulun rolü: Öğrenci görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 250–270.
- Özmen, S., & Akyüz, B. (2017). Toplumsal dayanıklılık ve afetler. *Sosyal Hizmetler Dergisi*, 18(4), 97–114.
- Öztürk, C. (2021). *Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış*. Pegem Akademi.
- Paton, D. (2007). Measuring and monitoring resilience in Auckland. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 16(4), 576–587. <https://doi.org/10.1108/09653560710817043>
- Peace, R. (2014). Evaluations of disaster education programs for children: A methodological review. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 9, 107–123. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2014.04.001>
- Petal, M., & Izadkhah, Y. O. (2008). Disaster education: Long-term effects on children and youth. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 2(3), 147–154.
- Piyadeoğlu Kaya, A. (2019). Ortaokul öğrencilerinin afet bilinci düzeylerinin değerlendirilmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 15(2), 135–148.
- Ronan, K. R., & Johnston, D. M. (2003). Hazards education for youth: A quasi-experimental investigation. *Risk Analysis*, 23(5), 1009–1020. <https://doi.org/10.1111/1539-6924.00375>
- Selby, D., & Kagawa, F. (2012). *Disaster risk reduction in school curricula: Case studies from thirty countries*. UNESCO.
- Shaw, R., & Goda, K. (2004). From disaster to sustainable civil society: The Kobe experience. *Disaster Prevention and Management*, 13(2), 97–112. <https://doi.org/10.1108/09653560410537376>

- Shiwaku, K., Shaw, R., Kandel, R. C., Shrestha, S. N., & Dixit, A. M. (2007). *School disaster education in Nepal: Building resilience through teachers and students*.
- Siriwardena, A. N., Gale, J., Dixon, M., & Bowker, P. (2013). Training and preparedness for mass casualty incidents: A qualitative study of first responders. *Emergency Medicine Journal*, 30(5), 377–381. <https://doi.org/10.1136/emered-2011-200617>
- Şahin, E. (2017). Afet kültürü ve toplumsal hazırlık. *Afet Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 44–60.
- Şahan, C., & Dinç, A. (2021). Afet eğitim merkezlerinde yapılan afet eğitimlerinin ortaokul öğrencileri üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy University Journal of Education Faculty*(58), 478-500.
- Şimşek, A., & Çetin, F. (2020). Sosyal bilgiler öğretmenliği programında afet bilinci eğitiminin yeri ve önemi. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 10(19), 92–110.
- Tağrikulu, P. (2025). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sahip oldukları afet bilinci ve kültürü: ne biliyorum? Ne öğretebilirim?. *International Journal of Geography and Geography Education*(54), 105-128. <https://doi.org/10.32003/igge.1559463>
- Tatebe, J., & Mutch, C. (2015). Perspectives on education, children and young people in disaster risk reduction. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 14(2), 108–114. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2015.06.008>
- Tekin, Ö., & Dikmenli, Y. (2021). Sınıf öğretmeni adaylarının afet bilinci algısı ve deprem bilgi düzeylerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 258-271. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.811043>
- Turan, R. (2023). Türkiye’de sosyal bilgiler öğretmeni yetiştirmenin tarihçesi. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 13, 1282-1312.
- Türk Kızılayı. (2014). *Afetlere hazırlık ve müdahale rehberi*. Türk Kızılayı Yayınları.
- UNDRR. (2022). *Global assessment report on disaster risk reduction 2022*. United Nations.
- UNDRR. (2022). *Global education strategy on disaster risk reduction*. <https://www.undrr.org>
- UNISDR. (2015). *Sendai framework for disaster risk reduction 2015–2030*. United Nations Publications.
- UNICEF. (2017). *Disaster risk reduction in school curricula: Case studies from thirty countries*. UNICEF Publications.
- Wisner, B. (2006). *Disaster risk reduction in development: The challenge of vulnerability and capacity*. Routledge.
- Yamori, K. (2009). Action research on disaster reduction education: Building a "community of practice" through a gaming approach. *Journal of Natural Disaster Science*, 31(2), 61–69. <https://doi.org/10.2328/jnds.31.61>
- Yazıcı, K., & Kaşlı, T. (2022). Sosyal bilgiler eğitiminde 21. yüzyıl becerileri. *Sosyal Bilgilerde Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 6(2), 85–102.
- Yıldız, F. (2020). Afet eğitiminde deneyimsel öğrenmenin rolü. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 25(1), 112–130.
- Yıldız, T., Er, Ö., & Metin, Ö. (2024). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet hazırbulunuşluk seviyelerinin incelenmesi. *International Journal of Geography and Geography Education*, 51, 48-67. <http://dx.doi.org/10.32003/igge.1333070>
- Yılmaz, D. (2019). Öğretmenlerin afet eğitimi materyalleri geliştirme yeterlikleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 17(3), 567–589.

EKLER

EK-1. GÖRÜŞME SORULARI

- 1) Afet bilincini nasıl tanımlarsınız? Sizce bir öğretmen adayının afet bilincine sahip olması neden önemlidir?
- 2) Afete hazırlık konusunda kendinizi ne kadar yeterli görüyorsunuz?
- 3) Afet bilincinizin üniversite eğitiminiz sırasında geliştiğini düşünüyor musunuz? Neden?
- 4) Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programının afet bilinci kazandırmada etkili olduğunu düşünüyor musunuz? Hangi dersler bu alanda katkı sağladı?
- 5) Programda afet eğitimiyle ilgili eksik gördüğünüz noktalar var mı? Varsa bunlar nelerdir?
- 6) Afetlere karşı hazırlıklı olmanın toplumsal bilinç oluşturma açısından önemi hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 7) Afet bilinci eğitiminin sosyal bilgiler lisans programında nasıl daha fazla yer alması gerektiğini düşünüyorsunuz?
- 8) Afet bilinci kazandırma konusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yönelik ne tür eğitim ve uygulamalar yapılmalıdır?
- 9) Afet bilinci farkındalığını arttırmak için sosyal bilgiler lisans programındaki derslerde hangi yöntem ve materyaller kullanılabilir?
- 10) Bu konuda öğretim adayı olarak eklemek istediğiniz bir görüş ya da öneriniz var mı?

EK-2. GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

ARAŞTIRMA GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Bu çalışma, Sosyal Bilgiler Lisans Programının Öğretmen Adaylarının Afet Bilincine Katkısını inceleyen bir araştırma çalışması olup Sosyal Bilgiler öğretmen yetiştirme programının lisans öğrencilerinin afet bilincine olan katkısını belirleme amacını taşımaktadır. Çalışma, Merve Sarı tarafından yürütülmekte ve sonuçları ile Sosyal Bilgiler öğretmen yetiştirme süreçleri ile lisans öğrencilerinin afet bilincine ilişkin bilgiler ortaya konacaktır.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, nitel araştırma yönteminde ses kaydı ile görüşme yapılarak sizden veriler toplanacaktır.
- İsminizi yazmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz/araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Sizden toplanan veriler şifreli bir bilgisayarda korunacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Merve Sarı'ya yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı: Merve Sarı
Adres :
İş Tel :-
Cep Tel :

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabileceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.

(Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra veri toplayan kişiye veriniz.)

Katılımcı Ad ve Soyadı:

İmza:

Tarih:



EK-3 ETİK KURUL İZİN BELGESİ

Etik Kayıt Tarihi: 06.12.2024

Protokol No: 825500

Tarih: 23.12.2024



ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Yüksek Lisans Tez Çalışması
KONU:	Eğitim Bilimleri
BAŞLIK:	Sosyal Bilgiler Lisans Programının Öğretmen Adaylarının Afet Bilincine Katkısı
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Doç. Dr. Sercan BURSA
TEZ YAZARI:	Merve SARI
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Oylarla

ÖZ GEÇMİŞ

Adı- Soyadı: Merve SARI

Eğitim Geçmişi:

Mezuniyet Yılı

Özel Eskişehir Fen Bilimleri Temel Lisesi

09.06.2017

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

10.06.2022

